

ΠΤΥΧΙΑΚΗ

**"ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ
ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΥΠΙΚΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ. Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΜΑΣΤΙΧΑΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΜΑΣΤΙΧΑΣ ΣΤΗ
ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΧΙΟΥ ΣΤΟ
ΑΙΓΑΙΟ"**

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΧΑΒΙΑΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1 ^ο - Αειφόρος (Βιώσιμη) Ανάπτυξη.....	6
1. Εισαγωγικά Στοιχεία.....	6
2. Η Έννοια της Αειφόρου Ανάπτυξης και η Ιστορική της Εξέλιξη.....	6
3. Αρχές και Στόχοι της Αειφόρου Ανάπτυξης.....	9
3.1. Αρχές.....	9
3.2. Στόχοι.....	9
4. Κύρια Χαρακτηριστικά και Συνιστώσες της Αειφόρου Ανάπτυξης.....	11
4.1. Η Οικονομική Προοπτική.....	11
4.2. Η Οικολογική Προοπτική.....	15
4.3. Η Κοινωνική Προοπτική.....	17
5. Νησιωτικότητα.....	18
5.1. Ορισμός των Νησιών.....	18
5.2. Εννοιολογική Διάσταση της Νησιωτικότητας.....	21
5.3. Κύρια Χαρακτηριστικά και Συνιστώσες της Νησιωτικότητας.....	22
Κεφάλαιο 2 ^ο – Αειφόρος Γεωργία και Παραγωγή Βιολογικών και Ποιοτικών Προϊόντων.....	24
1. Αειφόρος (Βιώσιμη) Γεωργία.....	24
1.1. Εισαγωγικά Στοιχεία.....	24
1.2. Η Έννοια της Αειφόρου Γεωργίας.....	24
2. Οι Αρχές της Βιώσιμης Γεωργίας.....	26
2.1. Οικονομικές Αρχές.....	26
2.2. Περιβαλλοντικές Αρχές.....	26
2.3. Κοινωνικές Αρχές.....	27
3. Βιολογική Παραγωγή και Βιολογικά Προϊόντα.....	27
3.1. Εισαγωγικά Στοιχεία.....	27
3.2. Η Έννοια της Βιολογικής Παραγωγής και των Βιολογικών Προϊόντων.....	28
4. Συνιστώσες Βιολογικής Παραγωγής και Βιολογικών Προϊόντων.....	29
4.1. Περιβαλλοντικές Συνιστώσες.....	29
4.2. Κοινωνικές Συνιστώσες.....	30
Κεφάλαιο 3 ^ο – Η Αειφόρος Γεωργία Υπό το Πρίσμα Δρώντων στο Διεθνή και Ευρωπαϊκό Χώρο.....	31
1. Εισαγωγικά Στοιχεία.....	31
2. Το Διεθνές Κοινωνικό και Αγροτικό Κίνημα της “FoodSovereignty” (Διατροφική Κυριαρχία) για μια Αειφόρο Γεωργία.....	32
2.1. Το Διεθνές Κοινωνικό και Αγροτικό Κίνημα της ViaCampesina.....	32

2.2.	Τι Είναι το Κίνημα FoodSovereignty	34
2.3.	Η Έννοια της “FoodSovereignty” (Διατροφική Κυριαρχία)	35
2.4.	Οι Αρχές της FoodSovereignty	37
3.	Κύριες Κατευθύνσεις – Πολιτικές Διεθνών Οργανισμών για την Αειφόρο Γεωργία ..	39
3.1.	FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations	39
4.	ΟΟΣΑ – The Organization for Economic Co-operation and Development	40
4.1.	Τι Είναι ο ΟΟΣΑ	40
4.2.	Σκοπός του ΟΟΣΑ	40
4.3.	Κύριες Κατευθύνσεις του ΟΟΣΑ για μια Αειφόρο Γεωργία	41
5.	Κύριες Κατευθύνσεις – Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μια Αειφόρο Γεωργία	44
5.1.	Κατευθύνσεις για μια Αειφόρο Γεωργία – COM(1999)22	44
5.2.	Κατευθύνσεις για μια Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Καινοτομίας για τη «Γεωργική Παραγωγικότητα και Βιωσιμότητα» - COM(2012)7	47
6.	Κύριες Κατευθύνσεις – Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ενίσχυση της Περιβαλλοντικής Διάστασης της Γεωργίας	49
6.1.	Εισαγωγικά Στοιχεία: Γεωργία και Περιβάλλον	49
6.2.	Οι Περιβαλλοντικές Πτυχές της Γεωργίας: Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	51
7.	Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Περιβάλλον, την Προάσπιση της Δημόσιας Υγείας και την Προάσπιση της Ασφάλειας των Τροφίμων	66
Κεφάλαιο 4 ^ο – Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Βιολογική και Ποιοτική Παραγωγή Προϊόντων και Τροφίμων		69
1.	Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Βιολογική Παραγωγή και τα Βιολογικά Προϊόντα	69
1.1.	Ιστορική Ανασκόπηση	69
1.2.	Σχέδιο Δράσης για τα Βιολογικά Τρόφιμα και τη Βιολογική Γεωργία: COM/2004/0415	71
1.3.	Σύντομη Ανασκόπηση Νομικού Πλαισίου	77
1.4.	Παραγωγή και Επισήμανση Βιολογικών Προϊόντων	79
1.5.	Ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 834/2007	82
2.	Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Συστήματα Ποιότητας των Γεωργικών Προϊόντων και Τροφίμων	89
2.1.	Ιστορικό	89
2.2.	Ευρωπαϊκά Συστήματα Ποιότητας – Πράσινη Βίβλος της 15 ^{ης} Οκτωβρίου 2008 Σχετικά με την Ποιότητα των Γεωργικών Προϊόντων COM(2008)641	90
2.3.	Ευρωπαϊκά Συστήματα Ποιότητας – Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1151/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21 ^{ης} Νοεμβρίου 2012, για τα Συστήματα Ποιότητας των Γεωργικών Προϊόντων και Τροφίμων	93

2.4. Νησιωτικότητα – Η Σκοπιμότητα Εισαγωγής της Ένδειξης «Προϊόν Νησιωτικής Γεωργίας» ως Προαιρετικής Ένδειξης Ποιότητας – COM(2013) 888.....	96
Κεφάλαιο 5 ^ο – Εθνικές Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο για τη Βιολογική και Ποιοτική Παραγωγή Προϊόντων και Τροφίμων	97
1. Εθνικές Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο για τη Βιολογική Παραγωγή και τα Βιολογικά Τρόφιμα.....	97
2. Εθνικές Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο για τα Συστήματα Ποιότητας των Γεωργικών Προϊόντων και Τροφίμων	98
Κεφάλαιο 6 ^ο – Σύθεση Στοιχείων της Θεωρητικής Έρευνας	100
1. Η Παροχή Δημόσιων Αγαθών Μέσω της Αειφόρου Γεωργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση	100
2. Η Αειφόρος Γεωργία και η Συμβολή της στην Ενδογενή Ανάπτυξη της Υπαίθρου...	102
Κεφάλαιο 7 ^ο – Παρουσίαση του Δήμου Χίου	105
1. Χωρικός Προσδιορισμός της Χίου: Γεωγραφία, Γεωμορφολογία και Κλίμα.....	105
2. Ο Νησιωτικός Χαρακτήρας της Χίου	107
2.1. Παραγωγικοί Τομείς	109
Κεφάλαιο 8 ^ο – Εμπειρική Έρευνα	112
1. Στόχος της Έρευνας	112
2. Δείγμα και Χρόνος Διεξαγωγής της Έρευνας.....	112
3. Μεθοδολογία της Δειγματοληπτικής Έρευνας.....	112
4. Περιγραφή Ερωτηματολογίου	115
5. Στατιστική Ανάλυση Ερωτηματολογίου	116
5.1. Πίνακες Συχνοτήτων	116
6. Ανάλυση Συσχετίσεων.....	126
Συμπεράσματα	130
Βιβλιογραφία.....	131

Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι τα αρκετά τελευταία χρόνια, εξαιτίας της τεράστιας ανάπτυξης της βιομηχανίας και της οικονομίας έχουν κάνει την εμφάνισή τους κι έχουν εξελιχθεί μεγάλα περιβαλλοντικά προβλήματα, των οποίων οι επιπτώσεις ενδεχομένως να έχουν αρνητική επίδραση στη βιωσιμότητα του περιβάλλοντος στο σύνολό του (Αραβαντινός 1998; Γεωργόπουλος 1998). Προφανώς, αυτό το γεγονός δεν είναι πρόσφατο, αλλά παρόμοιου μεγέθους περιβαλλοντική υποβάθμιση υπήρχε και παλαιότερα, όπως η ερημοποίηση στην ευρύτερη περιοχή της Βαβυλώνας, η οποία προέκυψε από την ισχυρή γεωργική εκμετάλλευση της Μεσοποταμίας κατά την πρώιμη αρχαιότητα.

Επιπροσθέτως, στην αρχαία Ελλάδα, είχε λάβει χώρα η αποψίλωση δασών της Αττικοβοιωτίας, για τη δημιουργία του Αθηναϊκού στόλου και η εκσκαφή των βουνών για την εξόρυξη των περίφημων μαρμάρων (Παρασκευόπουλος και Κορφιάτης, 2003). Η προέλευση των περιβαλλοντικών προβλημάτων οφείλεται κατά κύριο λόγο στην υπέρμετρη κατανάλωση των φυσικών πόρων και στην περιβαλλοντική ρύπανση, διαδικασίες που απορρέουν από τις ανθρώπινες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα κάθε μέρα, όπως μεταφορές, θέρμανση, κλιματισμός, βιομηχανία, αστική κατανάλωση, γεωργική δραστηριότητα, τουρισμός κ.α. και έχουν ως συνέπεια τη ρίψη διαφόρων ειδών αποβλήτων. Οι αποδέκτες αυτών των αποβλήτων είναι το έδαφος, η ατμόσφαιρα, τα επιφανειακά και υπόγεια νερά (Κοσμάκη, 1999).

Σκοπός της παρούσας είναι να διερευνηθεί ο ρόλος των βιολογικών και ποιοτικών προϊόντων της μαστίχας στις πολιτικές της βιώσιμης ανάπτυξης στο νησί της Χίου. Επίσης, μέσω της έρευνας ανιχνεύεται το εμπορικό πλεονέκτημα της καλλιέργειας μαστίχας αλλά και η συμβολή της στο αγροτικό εισόδημα και την ενίσχυση της αγροτικής οικονομίας του νησιού. Τέλος, ερευνήθηκε και η συμβολή των βιολογικών προϊόντων στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και στην συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στο νησί.

Κεφάλαιο 1^ο - Αειφόρος (Βιώσιμη) Ανάπτυξη

1. Εισαγωγικά Στοιχεία

Το 1987, η Επιτροπή του Bruntland δημοσίευσε την έκθεσή της, *Our Common Future*, σε μια προσπάθεια να συνδεθούν τα ζητήματα της οικονομικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής σταθερότητας. Με αυτόν τον τρόπο, η έκθεση αυτή παρείχε τον συχνά αναφερόμενο ορισμό της αειφόρου ανάπτυξης ως «ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες» (United Nations General Assembly, 1987, σ. 43). Αν και κάπως ασαφής, αυτή η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης αποσκοπεί στη διατήρηση της οικονομικής προόδου και της ανάπτυξης, προστατεύοντας παράλληλα τη μακροπρόθεσμη αξία του περιβάλλοντος. «Παρέχει ένα πλαίσιο για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών πολιτικών και των στρατηγικών ανάπτυξης» (United Nations General Assembly, 1987). Ωστόσο, πολύ πριν από τα τέλη του 20ου αιώνα, οι μελετητές υποστήριξαν ότι δεν χρειάζεται να αποτελέσει αντιστάθμισμα μεταξύ της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και της οικονομικής ανάπτυξης.

2. Η Έννοια της Αειφόρου Ανάπτυξης και η Ιστορική της Εξέλιξη

Αν και υπάρχουν πολλοί ορισμοί, ο πιο συχνά χρησιμοποιούμενος ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης είναι αυτός που προτείνει η Επιτροπή Brundtland (Cerin, 2006; Dernbach, 1998; Dernbach, 2003; Stoddart, 2011). Αυτός ο ευρύς ορισμός, ο οποίος θα αποτελέσει και τη βάση και θα χρησιμοποιηθεί στην παρούσα εργασία, δεν περιορίζει το πεδίο της βιωσιμότητας.

Η έννοια της διατήρησης πόρων για τις μελλοντικές γενιές είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά που διακρίνουν την πολιτική της βιώσιμης ανάπτυξης από την παραδοσιακή περιβαλλοντική πολιτική, η οποία επιδιώκει επίσης να εσωτερικεύσει τις εξωτερικές επιπτώσεις της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Ο γενικός στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης (SD) είναι η μακροπρόθεσμη σταθερότητα της οικονομίας και του περιβάλλοντος. Αυτό είναι εφικτό μόνο μέσω της ενσωμάτωσης και της

αναγνώρισης των οικονομικών, των περιβαλλοντικών και των κοινωνικών ανησυχιών κατά τη διάρκεια της διαδικασίας λήψης αποφάσεων.

Κατά την εφαρμογή αυτού του ορισμού της αειφόρου ανάπτυξης, ένα βασικό θέμα είναι αυτό που αφορά την δυνατότητα υποκατάστασης του κεφαλαίου. Υπάρχουν διάφοροι τύποι κεφαλαίων: κοινωνικοί, φυσικοί και ανθρωπογενείς. Ο ορισμός της αδύναμης αειφόρου ανάπτυξης εξηγεί ότι μόνο το συνολικό επίπεδο των κεφαλαιουχικών ζητημάτων (το ανθρώπινο ή το κατασκευασμένο κεφάλαιο) αποτελεί κατάλληλη εναλλακτική λύση έναντι του φυσικού κεφαλαίου. Η ισχυρή βιωσιμότητα, από την άλλη πλευρά, αναγνωρίζει τα μοναδικά χαρακτηριστικά των φυσικών πόρων που δεν μπορούν να αντικατασταθούν από το κατασκευασμένο κεφάλαιο. Οι περισσότεροι οικολόγοι και περιβαλλοντολόγοι είναι υποστηρικτές του ισχυρού ορισμού της βιωσιμότητας (Stoddart, 2011).

Εκτός από τη δυνατότητα υποκατάστασης, αυτός ο ορισμός της βιωσιμότητας βασίζεται επίσης και σε αρκετές άλλες σημαντικές αρχές. Στο πλαίσιο του κοινού ορισμού της αειφόρου ανάπτυξης, η ισότητα μεταξύ των γενεών αναγνωρίζει τη μακροπρόθεσμη κλίμακα της βιωσιμότητας, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις ανάγκες των μελλοντικών γενεών (Dernbach, 1998; Stoddart, 2011). Επίσης, η αρχή *«ο ρυπαίνων πληρώνει»* δηλώνει ότι *«οι κυβερνήσεις θα πρέπει να απαιτούν οι ρυπογόνες οντότητες να επωμίζονται το κόστος της ρύπανσης τους αντί να επιβάλλουν αυτές τις δαπάνες σε άλλους ή στο περιβάλλον»* (Dernbach, 1998: 58). Έτσι, η κυβερνητική πολιτική θα πρέπει να εξασφαλίσει ότι το περιβαλλοντικό κόστος θα εσωτερικοποιηθεί, όποτε είναι δυνατόν. Αυτό, επίσης, χρησιμεύει για την ελαχιστοποίηση των εξωτερικών παραγόντων.

Η αρχή της προφύλαξης ορίζει ότι *«όταν υπάρχουν σοβαρές απειλές η ανεπανόρθωτη ζημία, η έλλειψη πλήρους επιστημονικής βεβαιότητας δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως λόγος για την αναβολή αποτελεσματικών μέτρων για την πρόληψη της περιβαλλοντικής υποβάθμισης»* (United Nations Conference on the Human Environment, 1992). Ως εκ τούτου, ο υποστηρικτής μιας δραστηριότητας φέρει το βάρος να αποδείξει ότι αυτή η ενέργεια δεν θα προκαλέσει σημαντική βλάβη. Αναφέρεται ρητά στη Διακήρυξη του Ρίο, η έννοια των κοινών αλλά

διαφοροποιημένων ευθυνών καθώς αναγνωρίζει ότι κάθε έθνος πρέπει να διαδραματίσει τον ρόλο του στο θέμα της αειφόρου ανάπτυξης. Η αρχή αυτή αναγνωρίζει επίσης τις διάφορες συνεισφορές στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος από αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες, εκτιμώντας παράλληλα τις μελλοντικές αναπτυξιακές ανάγκες αυτών των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών (Brodhag και Taliere, 2006; Dernbach, 1998; United Nations Conference on the Human Environment, 1992). Συνεπώς, τα αναπτυγμένα κράτη φέρουν μεγαλύτερη ευθύνη υπό το πρίσμα των πόρων που χρειάζονται και των πιέσεων που ασκούν στο περιβάλλον.

Η βασική αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία στηρίζεται σε όλες τις άλλες, είναι η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών, των κοινωνικών και των οικονομικών ανησυχιών σε όλες τις πτυχές της λήψης αποφάσεων. Όλες οι άλλες αρχές στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης έχουν ολοκληρωμένη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Dernbach, 2003; Stoddart, 2011). Αυτή η βαθιά σταθερή έννοια της ολοκλήρωσης διακρίνει τη βιωσιμότητα από άλλες μορφές πολιτικών.

Από θεσμική άποψη, οι κυβερνητικές οργανώσεις οργανώνονται συνήθως σε τομεακά υπουργεία και τμήματα. Αυτό λειτουργεί αρκετά καλά μέχρις ότου το σύστημα συναντήσει κάτι πολύ ολοκληρωμένο και ιδιαίτερα ολοκληρωμένο, όπως η αειφόρος ανάπτυξη. Στην πράξη, η αειφόρος ανάπτυξη απαιτεί την ενσωμάτωση οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών στόχων σε διάφορους τομείς, περιοχές και γενιές.

Ως εκ τούτου, η αειφόρος ανάπτυξη απαιτεί την εξάλειψη του κατακερματισμού. Αυτό σημαίνει, πως, οι περιβαλλοντικές, οι κοινωνικές και οι οικονομικές ανησυχίες θα πρέπει να ενσωματωθούν σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων προκειμένου να προχωρήσουμε προς μια πραγματικά βιώσιμη ανάπτυξη.

3. Αρχές και Στόχοι της Αειφόρου Ανάπτυξης

3.1. Αρχές

- Υποστήριξη υπεύθυνης ανάπτυξης που προωθεί την αποτελεσματικότητα και βελτιώνει την ποιότητα ζωής.
- Προστασία του περιβάλλοντος τόσο με προληπτικό όσο και με διορθωτικό τρόπο, με έμφαση στην πρόληψη.
- Λήψη αποφάσεων που αναγνωρίζουν την αλληλεξάρτηση του ανθρώπου και της φύσης σε ένα κοινό οικοσύστημα.
- Προώθηση της υπεύθυνης χρήσης των πόρων και των πρακτικών διατήρησης.
- Κατανόηση του περιβαλλοντικού, οικονομικού και κοινωνικού κόστους και των ωφελειών στο πλαίσιο του προγράμματος για την ανάπτυξη και τη χρήση πόρων, προϊόντων και υπηρεσιών.
- Προώθηση της υπεύθυνης διαχείρισης για να διασφαλιστεί η ισότιμη χρήση των φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων προκειμένου να ικανοποιηθούν οι βασικές ανάγκες τόσο των σημερινών όσο και των μελλοντικών γενεών.

3.2. Στόχοι

- Προστασία των φυσικών πόρων: Διατήρηση και επέκταση προσβάσιμων χώρων πρασίνου, των ακτών, των φυσικών ποταμιών και του Niagara Escarpment για τις μελλοντικές γενιές.
- Αναδάσωση της πόλης: Προώθηση της αναφύτευσης και της διαχείρισης της βλάστησης σε ιδιωτικές και δημόσιες περιουσίες εντός της πόλης.
- Πλήρης συμμετοχή του κοινού στις αποφάσεις ανάπτυξης: Να επιτρέπεται στο κοινό να είναι μέρος όλων των αποφάσεων σχεδιασμού.
- Να προωθήσει ενεργά την αειφόρο ανάπτυξη: Να προωθήσει τις αλλαγές στα ανώτερα επίπεδα της κυβέρνησης, καθώς και στην πόλη, προκειμένου να εξελιχθεί σε βιωσιμότητα.
- Να γίνει καλύτερη η χρήση της γης: αποφάσεις για τη χρήση γης με βάση μια οικοσυστημική προσέγγιση για την εξασφάλιση περιβαλλοντικής ακεραιότητας και ποικιλομορφίας. Να συμπεριληφθεί, χωρίς να περιορίζεται

σε αυτά, η προώθηση περιβαλλοντικά ευαίσθητων εδαφών και η χρήση γόνιμου εδάφους για τη γεωργία σε ολόκληρο τον δήμο.

- Προστασία και ενίσχυση των φυσικών χαρακτηριστικών: Προστασία και ενίσχυση των φυσικών χαρακτηριστικών διασφαλίζοντας ότι τα φυσικά χαρακτηριστικά των ακτών, των γεωργικών εκτάσεων, των πλημμυρών, των δασικών εκτάσεων και των αξιοσημείωτων ορόσημων όπως το Niagara Escarpment διατηρούνται για τις επόμενες γενιές.
- Διαχείριση φυσικών καταγίδων: Προστασία των ποτάμιων υδάτων στη φυσική τους κατάσταση και για εκείνες τις υδατορρεύσεις που έχουν αλλάξει σημαντικά, θα ενθαρρυνθεί η αποκατάσταση σε μια πιο φυσική κατάσταση καθώς δημιουργούνται ευκαιρίες.
- Ισορροπημένη Ανάπτυξη: Παροχή κοινοτικού σχεδίου και οικονομικής στρατηγικής με στόχο τη δημιουργία βιώσιμων και κατάλληλων μορφών ανάπτυξης που να αντικατοπτρίζουν την ανθρώπινη κλίμακα και την αίσθηση της κοινότητας καθώς και να αντιπροσωπεύουν μια ισορροπία μεταξύ αστικής ανάπτυξης και φυσικού περιβάλλοντος.
- Αποτελεσματικός πολεοδομικός σχεδιασμός: Αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης της γης στην αστική κοινότητα όσον αφορά την ενέργεια και το χρόνο, προώθηση των πολιτικών εντατικοποίησης και διαφοροποίησης παρά τις πολιτικές που δημιουργούν αστική εξάπλωση.
- Ελάχιστη απόρριψη τοξικών φυτοφαρμάκων και άλλων τοξικών χημικών ουσιών: Προώθηση της εξάλειψης της ιδιωτικής και δημόσιας χρήσης τοξικών παρασιτοκτόνων και άλλων χημικών ουσιών που έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, ιδιαίτερα εκείνες που είναι γνωστές ως ανθεκτικές.
- Προσιτή κοινοτική ανάπτυξη: Δημιουργία ενός νέου τύπου ανάπτυξης της κοινότητας η οποία περιλαμβάνει άμεσα διαθέσιμα στοιχεία της τοπικής κοινότητας όπως το εμπόριο, οι αγορές, η απασχόληση, η εκπαίδευση και η αναψυχή σε κοντινή απόσταση από τις κατοικίες.
- Υπεύθυνη Χρήση Φυσικών Πόρων: Η ενθάρρυνση της διατήρησης των φυσικών πόρων, η πόλη θα πρέπει να εργαστεί για να εξασφαλίσει ότι οι χρήστες χρεώνονται για το πλήρες τοπικό κόστος της ατομικής χρήσης τους

για νερό, ηλεκτρικό ρεύμα και υπονόμους. Θα πρέπει επίσης να υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα για την ενθάρρυνση της διατήρησης των φυσικών πόρων.

- Ενσωμάτωση των φυσικών χαρακτηριστικών και του πράσινου χώρου: Ενσωμάτωση φυσικών χαρακτηριστικών και του πράσινου χώρου σε όλες τις νέες εξελίξεις και στα έργα εντατικοποίησης.
- Εξοικονόμηση Ενέργειας: Προώθηση εξοικονόμησης ενέργειας μέσω του αποδοτικού σχεδιασμού της χρήσης γης και του σχεδιασμού κτιρίων.
- Ισορροπημένο Σύστημα Μεταφορών: Ανάπτυξη ενός ισορροπημένου συστήματος μεταφορών, συμπεριλαμβανομένων των μέσων μεταφοράς, πεζών και ποδηλασίας, και καλύτερη χρήση του οδικού συστήματος για την κυκλοφορία των εμπορευμάτων και των ανθρώπων, με τις υπάρχουσες εγκαταστάσεις να χρησιμοποιούνται με την πληρέστερη δυναμικότητά τους.
- Αξιολόγηση της ανάπτυξης: Συνεχής παρακολούθηση και αξιολόγηση της ανάπτυξης προκειμένου να διασφαλιστεί ότι δεν έχει αρνητικές επιπτώσεις στα οικονομικά της πόλης και στο περιβάλλον.

4. Κύρια Χαρακτηριστικά και Συνιστώσες της Αειφόρου Ανάπτυξης

4.1. Η Οικονομική Προοπτική

Από την άποψη της νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας, η βιωσιμότητα μπορεί να οριστεί από την οπτική της μεγιστοποίησης της ευημερίας με την πάροδο του χρόνου. (Αυτό υποτίθεται ότι είναι ανθρώπινη ευημερία - οι απαιτήσεις του μη ανθρώπινου κόσμου προκύπτουν όταν εξετάζουμε την οικολογική προοπτική.) Οι περισσότεροι οικονομολόγοι απλοποιούν περαιτέρω εντοπίζοντας τη μεγιστοποίηση της ευημερίας με τη μεγιστοποίηση της χρησιμότητας που προέρχεται από την κατανάλωση. Ενώ αυτό μπορεί να κριθεί ως υπεραπλούστευση, περιλαμβάνει σίγουρα πολλά σημαντικά στοιχεία της ανθρώπινης ευημερίας (τροφήμα, είδη ένδυσης, στέγαση, μεταφορές, υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης κλπ.) και έχει το αναλυτικό πλεονέκτημα να μειώσει το πρόβλημα σε έναν μετρήσιμο μονοδιάστατο δείκτη.

Μια τυπική οικονομική ανάλυση θέτει τότε το ερώτημα εάν η βιωσιμότητα έχει οποιαδήποτε ισχύ ως οικονομική έννοια. Σύμφωνα με την τυποποιημένη οικονομική θεωρία, η αποτελεσματική κατανομή πόρων θα πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα τη μεγιστοποίηση της χρησιμότητας από την κατανάλωση. Εάν δεχτούμε τη χρήση της έκπτωσης του χρόνου ως μεθόδου σύγκρισης των οικονομικών αξιών της κατανάλωσης σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, τότε η βιωσιμότητα φαίνεται να σημαίνει τίποτα περισσότερο από αποτελεσματική κατανομή πόρων - μια έννοια που έχει ήδη εδραιωθεί στην οικονομία. Μια γραμμή κριτικής αυτής της αναγωγικής προσέγγισης της βιωσιμότητας επικεντρώνεται στη χρήση της προεξόφλησης. Με προεξοφλητικό επιτόκιο 10%, η αξία των * 1 εκατομμυρίων εκατό ετών από τώρα είναι η ίδια με μόλις * 72 σήμερα. Έτσι θα φαινόταν δικαιολογημένο να επιβαρύνουμε το κόστος έως και 1 εκατομμύριο ανθρώπων το έτος 2100 για να απολαύσουμε σήμερα το ποσό των 72 εκατομμυρίων. Με αυτή τη λογική, η μεγάλη εξάντληση των πόρων και η περιβαλλοντική ζημία θα μπορούσαν να θεωρηθούν αποδεκτές και ακόμη και βέλτιστοι, σύμφωνα με ένα κριτήριο οικονομικής αποδοτικότητας.

Το πρόβλημα είναι ότι η χρήση ενός προεξοφλητικού επιτοκίου προϋποθέτει έμμεσα μια συγκεκριμένη επιλογή όσον αφορά τη σχετική ευημερία των σημερινών και των μελλοντικών γενεών. Οι Howarth και Norgaard (1993) έδειξαν ότι η επιλογή ενός προεξοφλητικού επιτοκίου ισοδυναμεί με μια επιλογή κατανομών μεταξύ των γενεών. Η χρήση ενός τρέχοντος προεξοφλητικού επιτοκίου αγοράς δίνει υπερβολικό βάρος στις προτιμήσεις των σημερινών καταναλωτών. Όταν εξετάζουμε ζητήματα όπως η διάβρωση του εδάφους ή η ατμοσφαιρική συγκέντρωση αερίων του θερμοκηπίου, όπου οι πιο επιβλαβείς επιπτώσεις γίνονται αισθητές εδώ και δεκαετίες ή σε γενιές, αυτό δημιουργεί ισχυρή προκατάληψη έναντι της αειφορίας. Για να επιτευχθεί η ισότητα μεταξύ των γενεών, πρέπει είτε να επιβάλουμε ένα χαμηλό ποσοστό προεξόφλησης είτε κάποιο είδος κανόνα αειφορίας σχετικά με τη χρήση των πόρων και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ο Cline (1992), για παράδειγμα, έχει πρότεινε τη χρήση επιτοκίου προεξόφλησης 1,5% για την εξισορρόπηση του μακροπρόθεσμου κόστους και των οφελών της παγκόσμιας μείωσης της κλιματικής αλλαγής.

Ένα σχετικό θέμα αφορά την έννοια του φυσικού κεφαλαίου. Τα εδάφη και οι ατμοσφαιρικές λειτουργίες είναι πτυχές του φυσικού κεφαλαίου, το οποίο αποτελείται από όλους τους φυσικούς πόρους και τις περιβαλλοντικές υπηρεσίες του πλανήτη. Στη νεοκλασική άποψη, δεν υπάρχει ειδικός λόγος για τη διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου. Ο κανόνας του Hartwick, γνωστής αρχής που προκύπτει από τις εργασίες των Hartwick (1977) και Solow (1986), δηλώνει ότι η κατανάλωση μπορεί να παραμείνει σταθερή ή να αυξηθεί με τη μείωση των μη ανανεώσιμων πόρων υπό την προϋπόθεση ότι τα ενοίκια από αυτούς τους πόρους επανεπενδύονται σε αναπαραγωγίμο κεφάλαιο. Αυτός ο κανόνας δεν απαιτεί τη διατήρηση συγκεκριμένου αποθέματος φυσικού κεφαλαίου.

Η βασική παραδοχή της προσέγγισης Hartwick / Solow είναι η δυνατότητα υποκατάστασης διαφόρων τύπων κεφαλαίου. Αν, για παράδειγμα, περιορίσουμε τα δάση, αλλά να χτίσουμε εργοστάσια, είμαστε καλύτερα σε περίπτωση που η οικονομική αξία της νέας βιομηχανικής μονάδας υπερβαίνει την οικονομική αξία των χαμένων δασών. Ο Daly (1994, σελ. 25) βασίζει την άποψή του στην αντίθετη παραδοχή ότι *«το ανθρωπογενές και το φυσικό κεφάλαιο είναι θεμελιωδώς συμπληρωματικά και μόνο οριακά υποκατάστατα»*. Εάν το φυσικό κεφάλαιο έχει ιδιαίτερη και μοναδική σημασία, τότε σύμφωνα με τη νεοκλασική θεωρία, η οικονομική αποτελεσματικότητα δεν αρκεί για την αειφορία.

Το θέμα μπορεί να τεθεί σε όρους αδύναμης και ισχυρής βιωσιμότητας. Ακόμη και στη νεοκλασική προοπτική η αρχή της αδύναμης βιωσιμότητας είναι κατάλληλη. Με αυτήν την προσέγγιση, η αειφορία απαιτεί η συνολική αξία των παραγόμενων συν το φυσικό κεφάλαιο να παραμείνει σταθερή με την πάροδο του χρόνου. Ο El Serafy (1993, 1997) επεσήμανε ότι για την αξιολόγηση αυτής της αξίας πρέπει να υπάρχει πλήρης λογιστική για την εξάντληση του φυσικού κεφαλαίου.

Μια ισχυρή προσέγγιση βιωσιμότητας βασίζεται στην ιδέα ότι η δυνατότητα υποκατάστασης μεταξύ φυσικού και κατασκευασμένου κεφαλαίου είναι περιορισμένη. Αντίθετα, τα δύο θεωρούνται συμπληρώματα - παράγοντες που πρέπει να χρησιμοποιηθούν από κοινού για να είναι παραγωγικοί. Για παράδειγμα, ένας στόλος αλιευτικών σκαφών δεν έχει καμία χρησιμότητα χωρίς ένα απόθεμα

ψαριών. Στην περίπτωση του κρίσιμου φυσικού κεφαλαίου (Pearce και Warford, 1993: 53) - για παράδειγμα, οι βασικές παροχές νερού - η δυνατότητα υποκατάστασης είναι σχεδόν μηδενική.

Ενώ μπορεί να είναι δυνατόν, για παράδειγμα, να αντισταθμιστεί η ρύπανση ορισμένων υδάτων με συστήματα καθαρισμού, η ζωή και η οικονομική δραστηριότητα είναι ουσιαστικά αδύνατη χωρίς πρόσβαση στο νερό. Η ισχυρή προσέγγιση της βιωσιμότητας συνεπάγεται ότι απαιτούνται συγκεκριμένα μέτρα διαφορετικά από τη συνήθη διαδικασία αγοράς για τη διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου. Περιλαμβάνει, επίσης, όρια μακροοικονομικής κλίμακας. Το οικονομικό σύστημα δεν μπορεί να αυξηθεί πέρα από τους περιορισμούς που θέτει η ικανότητα αναγέννησης και απορρόφησης των αποβλήτων του οικοσυστήματος.

Η διάκριση μεταξύ αδύναμης και ισχυρής βιωσιμότητας συζητείται στο Daly (1994). Η ισχυρή βιωσιμότητα υπερασπίζεται από τον Daly (1995) και επικρίνεται από τον Beckerman (1994, 1995), ο οποίος απορρίπτει γενικά την έννοια της βιωσιμότητας. Η υπεράσπιση της αδύναμης βιωσιμότητας προσφέρεται από τον El Serafy (1996), ενώ ο Common (1996) υποστηρίζει ότι η διάκριση μεταξύ αδύναμης και ισχυρής βιωσιμότητας είναι άκυρη. Οι περιορισμοί της έννοιας της αδύναμης βιωσιμότητας συζητούνται από τους Gowdy και O'Hara (1997).

Οι Costanza και Daly (1992) υποδεικνύουν ότι μια ελάχιστη απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα μπορεί να εκφραστεί όσον αφορά τη διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου. Αυτός ο στόχος πολιτικής οδηγεί σε δύο κανόνες απόφασης, έναν για τους ανανεώσιμους και ο άλλος για τους μη ανανεώσιμους πόρους. Όσον αφορά τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ο κανόνας είναι να περιορίζεται η κατανάλωση πόρων σε επίπεδα βιώσιμης απόδοσης. Για τις μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ο κανόνας είναι να επανεπενδύσουν τα έσοδα από την εκμετάλλευση των μη ανανεώσιμων πόρων σε ανανεώσιμα φυσικά κεφάλαια. Μετά από αυτούς τους δύο κανόνες θα διατηρήσει ένα σταθερό απόθεμα φυσικού κεφαλαίου. Για να διατηρηθεί ένα σταθερό απόθεμα φυσικού κεφαλαίου ανά κάτοικο απαιτείται, επίσης, ένα σταθερό επίπεδο ανθρώπινου πληθυσμού (Daly 1991).

Ο Toman (1992) προτείνει ότι η δυσκολία καθορισμού της βιωσιμότητας μπορεί να επιλυθεί αναγνωρίζοντας ότι ορισμένα ζητήματα μπορούν να αντιμετωπιστούν κατάλληλα μέσω της νεοκλασικής αποδοτικότητας της αγοράς, ενώ άλλα απαιτούν την εφαρμογή της έννοιας του Cariancy-Wantrup (1952) «προσέγγιση για την προστασία των βασικών πόρων και των περιβαλλοντικών λειτουργιών». Προτείνει να χρησιμοποιηθούν τα κριτήρια της πιθανότητας σοβαρότητας και μη αναστρεψιμότητας των οικολογικών ζημιών για να αποφασιστεί ποιο θεωρητικό πλαίσιο είναι καταλληλότερο.

Αυτή η προοπτική συνεπάγεται ότι άλλα κριτήρια εκτός από τις αυστηρά οικονομικές - και ιδιαίτερα τις αρχές που απορρέουν από την επιστήμη της οικολογίας - θα πρέπει να εφαρμόζονται σε προβλήματα μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας.

4.2. Η Οικολογική Προοπτική

Οι Common και Perrings (1992) έχουν προτείνει ότι η οικονομική προοπτική της «*Solow-sustainability*» πρέπει να συμπληρωθεί από μια οικολογική προσέγγιση της «*Holling-sustainability*», ακολουθώντας το έργο του Holling (1973, 1986) σχετικά με την ανθεκτικότητα και τη σταθερότητα των οικοσυστημάτων. Σε αντίθεση με τους οικονομολόγους, των οποίων τα μοντέλα δεν παρέχουν ανώτατα όρια στην οικονομική ανάπτυξη, οι φυσικοί επιστήμονες και οι οικολόγοι συνηθίζουν στην ιδέα των ορίων.

Τα φυσικά συστήματα πρέπει να υφίστανται υπό την επιφύλαξη των αδιάλλακτων νόμων της θερμοδυναμικής και η επιστήμη της οικολογίας του πληθυσμού έχει διερευνήσει τις συνέπειες αυτών των νόμων για τους ζωντανούς οργανισμούς. «*Δύο από τα θεμελιώδη αξιώματα της οικολογικής και της εξελικτικής βιολογίας είναι ότι οι οργανισμοί είναι υπερβολικά υπερπαραγωγικοί και ότι αναπόφευκτα συναντώνται τα όρια που καθορίζονται από τον χρόνο, το διάστημα και την ενέργεια*» (Holling, 1994). Από οικολογική άποψη, η βιωσιμότητα πρέπει να περιλαμβάνει περιορισμούς του πληθυσμού και της κατανάλωσης. Αυτά τα όρια ισχύουν για όλα τα βιολογικά συστήματα. Ενώ οι άνθρωποι μπορεί να φαίνεται ότι

τους αποφεύγουν για κάποιο χρονικό διάστημα, πρέπει τελικά να δεχτούν τα όρια ενός πεπερασμένου πλανήτη.

Ωστόσο, αυτή η απλή επιβεβαίωση των ορίων δεν καταγράφει πλήρως τη συμβολή των οικολόγων στη συζήτηση της βιωσιμότητας. Αυτό που το Holling (1994) χαρακτηρίζει ως ένα τρίτο αξίωμα της οικολογίας έχει ακόμα πιο σημαντικές επιπτώσεις. Το τρίτο αξίωμα αφορά τις διαδικασίες που δημιουργούν μεταβλητότητα και καινοτομία - η γενετική ποικιλομορφία και οι προκύπτουσες διαδικασίες εξέλιξης και αλλαγής σε είδη και οικοσυστήματα.

Η γενετική ποικιλομορφία προκαλεί ανθεκτικότητα στα οικοσυστήματα. Η ανθεκτικότητα είναι η ικανότητα απόκλισης που επιτρέπει σε ένα σύστημα να ανταποκρίνεται σε διαταραχές ή ζημιές. Ένα δασικό οικοσύστημα, για παράδειγμα, μπορεί να ανακάμψει από την προσβολή από επιβλαβείς οργανισμούς μέσω της αύξησης του πληθυσμού των θηρευτών που ελέγχουν το παράσιτο, την επέκταση των ειδών που δεν επηρεάζονται από το παράσιτο ή πιθανώς την ανάπτυξη αντοχής των παρασίτων στα θιγόμενα είδη. Τα πρότυπα ανταπόκρισης θα είναι ευρέως μεταβλητά, αλλά η βασική ακεραιότητα του οικοσυστήματος θα διατηρηθεί. Το κλειδί για την ανθεκτικότητα είναι η ύπαρξη μιας ευρείας ποικιλίας ειδών που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και παρέχουν μια δεξαμενή γενετικών μορφών που παρέχει τη δυνατότητα προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Για τους οικολόγους, η βιωσιμότητα πρέπει να καθοριστεί από την άποψη της διατήρησης της ανθεκτικότητας του οικοσυστήματος. Αυτή η άποψη της βιωσιμότητας είναι σαφώς διαφορετική από τις ανθρωποκεντρικές αντιλήψεις που διατυπώνει η Παγκόσμια Επιτροπή Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης και τις αρχές που βασίζονται στην κατανάλωση που προτείνονται από τους οικονομικούς θεωρητικούς. Οι Common και Perrings (1992, σ. 7) δείχνουν ότι «*οι έννοιες της Solow-βιωσιμότητας και της Holling-βιωσιμότητας είναι σε μεγάλο βαθμό δύσκολα σχετιζόμενες και συνδεδεμένες. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί να υπάρξει στενή σχέση μεταξύ της οικονομικής αποδοτικότητας και της οικολογικής βιωσιμότητας*». Επομένως, για την επίτευξη της οικολογικής βιωσιμότητας, είναι πιθανό να είναι απαραίτητο να τροποποιηθούν οι σημερινές προτιμήσεις κατανάλωσης και οι

τεχνικές παραγωγής, καθώς η επάρκεια σε οικονομικούς όρους, απειλεί την οικολογική ανθεκτικότητα των πλανητικών συστημάτων.

4.3. Η Κοινωνική Προοπτική

Οι υποστηρικτές της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως προαναφέρθηκε, αναγνωρίζουν την κοινωνική συνιστώσα της ανάπτυξης ως ουσιαστικό μέρος του νέου παραδείγματος. Μια προσέγγιση της «ανθρώπινης ανάπτυξης» που δίνει έμφαση στα ζητήματα των βασικών αναγκών και της δικαιοσύνης είναι καλά τεκμηριωμένη στην ιστορία της οικονομικής θεωρίας. Οι Anand και Sen (1996) επισημαίνουν ότι οι ανησυχίες για αυτές τις διαστάσεις της οικονομικής ανάπτυξης ξεκινούν με τους πρώτους οικονομικούς θεωρητικούς και αντιβαίνουν την προσέγγιση της ανθρώπινης ανάπτυξης με την προσέγγιση της μεγιστοποίησης του πλούτου που κυριαρχείται στα σύγχρονα οικονομικά.

Οι βασικές ανάγκες και η ισότητα στην ανάπτυξη αποτέλεσαν το επίκεντρο της σειράς εκθέσεων της Ανθρώπινης Ανάπτυξης του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών. Εκτός από τον υπολογισμό του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης, ο οποίος προσφέρει ένα διαφορετικό μέτρο ανάπτυξης επιτυχίας από το κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ ή το ΑΕΠ, οι εκθέσεις Ανθρώπινης Ανάπτυξης επικεντρώνονται κάθε χρόνο σε μια διαφορετική πτυχή της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, όπως η δημοκρατική διακυβέρνηση (1993), η ανισότητα (1995) και η φτώχεια (1997).

Παρόλο που ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης δεν περιλαμβάνει ρητά περιβαλλοντικά μέτρα, η έκθεση του 1994 συζήτησε τη σχέση μεταξύ βιωσιμότητας και ισότητας, υποστηρίζοντας ότι «η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης εγείρει το ερώτημα εάν οι σημερινές μορφές ζωής είναι αποδεκτές και αν υπάρχει κάποιος λόγος να μεταβιβαστούν στην επόμενη γενιά. Επειδή η ισότητα μεταξύ των γενεών πρέπει να συμβαδίζει με την ισότητα μεταξύ των γενεών, μια σημαντική αναδιάρθρωση των παγκόσμιων προτύπων εισοδήματος και κατανάλωσης μπορεί να αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για οποιαδήποτε βιώσιμη στρατηγική αειφόρου ανάπτυξης»(UNDP, 2002).

Το ζήτημα της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας είναι αλληλένδετο με αυτό της φτώχειας και της ανισότητας. Η αιτιολογική συσχέτιση είναι αμφίδρομη - η αυξημένη φτώχεια και η απώλεια αγροτικών πόρων επιβαρύνουν την περιβαλλοντική υποβάθμιση, καθώς οι εκτοπισμένοι ασκούν μεγαλύτερη πίεση στα δάση, την αλιεία και τις περιθωριακές εκτάσεις. Ο Lipton (1997) και ο Scherr (1997) υπογραμμίζουν τη σχέση μεταξύ της αύξησης του πληθυσμού, των κοινωνικών συνθηκών και της υποβάθμισης των πόρων. Ο Reed (1997) επισημαίνει ότι η κοινωνική συνιστώσα της βιωσιμότητας περιλαμβάνει θέματα διανεμητικής ισότητας, παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, ισότητας των φύλων, σταθεροποίησης του πληθυσμού και πολιτικής λογοδοσίας και συμμετοχής.

Η σχέση του παραδείγματος της ανθρώπινης ανάπτυξης με τη βιωσιμότητα συζητείται από τον Haq (1995) και τον Chambers (1992). Οι σχέσεις μεταξύ της ανάπτυξης, της αύξησης του πληθυσμού και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας είναι εμφανείς στην έκθεση των εννοιών της ανθρώπινης ανάπτυξης από τον Sen (2000).

5. Νησιωτικότητα

5.1. Ορισμός των Νησιών

Τα νησιά διαφέρουν στο γεωλογικό και γεωμορφολογικό τους περιβάλλον και στη γεωγραφία, στα φυσικά, βιολογικά, κλιματικά, κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά και εθνοτικά χαρακτηριστικά τους και στο στάδιο της οικονομικής ανάπτυξής τους. Ωστόσο, μοιράζονται αρκετά χαρακτηριστικά που όχι μόνο τα ενοποιούν ως ξεχωριστή κατηγορία αλλά υπογραμμίζουν τη γενική τους ευπάθεια στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης (Maul 1993; Leatherman 1997).

Καθώς τα νησιά και οι νησιωτικές αλυσίδες συνδέονται με συγκεκριμένες γεωφυσικές τοποθεσίες, επηρεάζονται έντονα από τον περιβάλλοντα ωκεανό και την ατμόσφαιρα. Οι γεωφυσικές τους συνθήκες μπορεί να οδηγήσουν σε οικονομική ισχύ για μερικούς, αλλά μπορούν να θέσουν κινδύνους οι οποίοι να απειλούν την οικονομική βιωσιμότητα των άλλων. Ορισμένα νησιά είναι πυκνοκατοικημένα και οι νησιώτες βασίζονται στη θάλασσα για τροφή και

οικονομική βιωσιμότητα, αλλά πολλά νησιά δεν διαθέτουν το υλικό ή τους ανθρώπινους πόρους για να αντιμετωπίσουν τα θέματα που είναι καίρια για την ανθρώπινη ευημερία.

Τα νησιά έχουν γενικά ένα ξεχωριστό χαρακτήρα ή μοναδικότητα, αν και αυτά τα συστατικά είναι δύσκολο να καθοριστούν (Granger, 1993). Μια διαδεδομένη ιδέα είναι ότι πολλά νησιά μπορούν να καθοριστούν από το μικρό τους μέγεθος και την απομόνωση σε σχέση με την ηπειρωτική χώρα, δικαιολογώντας έτσι μια ειδική και διαφοροποιημένη μεταχείριση στις μικρές νησιωτικές χώρες. Από την άλλη πλευρά, ο Srinivasan (1986) παρουσίασε μια εναλλακτική άποψη ότι *«πολλά από τα υποτιθέμενα προβλήματα των μικρών οικονομιών είτε δεν είναι ιδιόρρυθμα για τις μικρές οικονομίες είτε μπορούν να αντιμετωπιστούν με κατάλληλα πολιτικά μέτρα»* και ότι *«οι αιτίες των οικονομικών και η κοινωνική στασιμότητα σε ορισμένες από αυτές τις οικονομίες δεν μπορεί να αποδοθεί στη μικρότητά τους»*.

Τα νησιά μπορούν να οριστούν και να κατηγοριοποιηθούν με διάφορους τρόπους, καθένας από τους οποίους είναι χρήσιμος για ορισμένους σκοπούς, αλλά κανένας ορισμός ή κατηγοριοποίηση δεν ταιριάζει σε όλες τις ανάγκες. Οι περισσότεροι διαθέσιμοι ορισμοί για τα νησιά τείνουν να ενσωματώνουν τον παράγοντα του μεγέθους (Granger, 1993). Πρόσθετα κριτήρια περιλαμβάνουν την απομάκρυνση και τη μορφολογία, το μέγεθος του πληθυσμού και το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, αλλά η εγκυρότητά τους παραμένει αμφίβολη. Τα νησιά συνήθως ορίζονται ως τεμάχια γης που περιβάλλουν το νερό, τυπικά μικρότερα από τη Γροιλανδία, η οποία έχει 2,2 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα (Gorman, 1979). Ως εκ τούτου, μπορούν να περιλαμβάνουν ανεξάρτητα νησιωτικά κράτη, αρχιπελαγικά κράτη και νησιά που συνδέονται με μεγάλες χώρες.

Συνδυασμοί περιοχής και πληθυσμού έχουν προταθεί για τον ορισμό νησιών, όπως 13.000-20.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα με λιγότερα από 1.0-1.2 εκατομμύρια άτομα. Ο Πρόεδρος της UNESCO και το Πρόγραμμα Βιώσιμης Θεωρούν τα μικρά νησιά 10.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα ή λιγότερο στην επιφάνεια και να έχουν 500.000 ή λιγότερους κατοίκους (Hess, 1990). Πρόσθετα κριτήρια, όπως η επιφάνεια, το ΑΕΠ και το μέγεθος του πληθυσμού, χρησιμοποιήθηκαν για να

ορίσουν τα νησιωτικά συστήματα του Ειρηνικού ως «μικρά», «πολύ μικρά» και «πάρα πολύ μικρά» (Lillis, 1993).

Από βιολογική άποψη, πολλά νησιά είναι μικροί βιότοποι, με χερσαία (μη μεταναστευτική) πανίδα που έχει απομονωθεί επαρκώς από τις ηπείρους, καθώς υπήρξαν ελάχιστες κινήσεις ή γενετικές ανταλλαγές με τους ηπειρωτικούς πληθυσμούς, οδηγώντας σε τοπική προσαρμογή και ενδημισμό (Rosenzweig, 1995; Vicente, 1999). Για τα μεταναστευτικά είδη, ωστόσο, δεν είναι δύσκολο να φθάσουν οι νησιώτικες χερσαίες εκτάσεις και τα νησιωτικά οικοσυστήματα μπορούν να παράσχουν κρίσιμο βιότοπο για είδη που δεν είναι γενετικά μοναδικά στο νησί (όπως οι παραλίες για θαλάσσιες χελώνες και οι περιοχές ενδιάμεσης στάσης για τα μεταναστευτικά πουλιά).

Τα νησιά μπορούν να κατηγοριοποιηθούν από φυσικές πτυχές όπως το γεωγραφικό πλάτος (τροπικό, εύκρατο ή αρκτικό), την υποκείμενη γεωλογία ή τη νησιωτική δομή (ηπειρωτικά νησιά και ωκεάνια νησιά, τα οποία υποδιαιρούνται σε ηφαιστειακά νησιά και ανθρακικά νησιά), την υδρολογία (περιοχή λεκάνης απορροής) , το υψόμετρο (υψηλά έναντι χαμηλών νησιών) και τα ενδιαίτηματα (κατάλληλοι βιότοποι για έναν οργανισμό που περιβάλλεται από ακατάλληλες περιοχές, όπως κορυφές, λίμνες, σπήλαια ή φυτά ξενιστές), την ξηρά ή τον ανθρώπινο πληθυσμό ή από κάποια πολιτική (όπως πρώην αποικιακή συνένωση) ή τον οικονομικό δείκτη (ΑΕΠ). Τα νησιά μπορούν επίσης να ομαδοποιηθούν με κοινωνικοπολιτιστικές κατηγορίες. Τα ανθρώπινα πρότυπα αποικισμού παρέχουν μια άλλη διάκριση. Στην Καραϊβική, για παράδειγμα, λίγοι από τους αρχικούς λαούς παραμένουν, ενώ οι λαοί του Ειρηνικού υπήρξαν εκεί τουλάχιστον για 2.000 χρόνια.

Σύμφωνα με το άρθρο 121 του μέρους VII της Διεθνούς Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας, ένα νησί είναι ένα φυσικό κομμάτι γης που περιβάλλεται από νερό από όλες τις πλευρές, που αναδύεται πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας με την υψηλότερη παλίρροια, ικανό να διατηρεί την ανθρώπινη κατοικία ή την οικονομική ζωή από μόνο του και με διαστάσεις μικρότερες από εκείνες μιας ηπείρου.

5.2. Εννοιολογική Διάσταση της Νησιωτικότητας

Ο νησιωτικός χαρακτήρας είναι ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα των νησιών και επηρεάζεται από το μέγεθός τους σε κάποιο βαθμό. Για παράδειγμα, τα νησιά δεν μπορούν να τροποποιήσουν ουσιαστικά το μακροκλίμα τους λόγω του μεγέθους τους, με εξαίρεση τα μεγαλύτερα, όπως η Γροιλανδία, η Νέα Γουινέα, το Βόρνεο, η Σουμάτρα, η Ισπανία, η Μαδαγασκάρη και η Σρι Λάνκα (Granger, 1993).

Τα νησιωτικά συστήματα έχουν ιδιαίτερα συζευγμένα χερσαία και θαλάσσια οικοσυστήματα λόγω της μεγάλης αναλογίας των ακτών τους προς την έκταση. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι επιπτώσεις των φυσικών ή των ανθρωπογενών αλλαγών είναι πολύ πιο άμεσα ορατές από ότι για τα μεγαλύτερα ηπειρωτικά συστήματα (Brookfield, 1990). Επιπλέον, τα νησιά με περιορισμένες περιοχές διαθέτουν περιορισμένη ικανότητα απομόνωσης ή αντιστάθμισης φυσικών κινδύνων ή ανθρωπογενών διαταραχών.

Μολονότι ο νησιωτικός χαρακτήρας σαφώς αυξάνεται λόγω γεωγραφικής, κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής απομόνωσης (Granger, 1993), οι κοινωνικοπολιτιστικοί παράγοντες είναι πιθανότατα πιο σημαντικοί για τον προσδιορισμό των νησιωτικών χαρακτηριστικών των νησιών. Όσο πιο ισχυροί είναι οι δεσμοί με τον εξωτερικό κόσμο, τόσο λιγότερο έντονη θα είναι η νησιωτικότητα, ανεξάρτητα από το μέγεθος του νησιού.

Η αντίληψη ότι οι νησιώτες από μόνοι τους μπορούν, πρέπει να διερευνηθεί περαιτέρω για να βελτιώσουν τη μοναδικότητα και τις ιδιαιτερότητες των νησιών. Οι ανθρωπιστικές επιστήμες θεωρούν τα νησιά ως τόπους όπου οι κάτοικοι θεωρούν τους εαυτούς τους νησιώτες. Ο ορισμός των νησιών της Γερμανικής Brockhaus Encyclopedia περιλαμβάνει όχι μόνο τη συμβατική ιδέα ενός εδάφους που περιβάλλεται από νερό από όλες τις πλευρές αλλά και την ιδέα ότι το νερό και ιδιαίτερα η θάλασσα διαπερνά το σύνολο του νησιού - φυσικά και πολιτιστικά - και ότι το νησί υποβάλλεται σε κάποιου είδους νησιωτικής θαλάσσιας κατάστασης που οδηγεί στην απομόνωση.

5.3. *Κύρια Χαρακτηριστικά και Συνιστώσες της Νησιωτικότητας*

Σύμφωνα με την Guthman (2004: 235), «η ιδιαίτερη φύση του νησιωτικού χαρακτήρα δεν προκύπτει από ένα ή περισσότερα χαρακτηριστικά αλλά από πολλαπλές αλληλεπιδράσεις μεταξύ ετερογενών στοιχείων». Ο συγγραφέας εισάγει έτσι την έννοια ενός συστήματος, το οποίο είναι πράγματι θεμελιώδες για την κατανόηση του νησιωτικού χαρακτήρα. Ωστόσο, η ιδέα ενός συστήματος υποδηλώνει ότι η νησιωτικότητα είναι τόσο μεταβλητή όσο οι παράγοντες είναι πολλοί ή λίγοι και καθώς η αλληλεπίδρασή τους είναι ισχυρή ή αδύναμη.

Το εξαιρετικά δύσκολο έργο που απομένει είναι η διαχείριση της προοπτικής των παραγόντων που καθορίζουν τον νησιωτικό χαρακτήρα και τους δεσμούς μεταξύ τους. Σύμφωνα με τον Boyer (2010, σελ. 281), «ο νησιωτικός χαρακτήρας πρέπει να οριστεί με αντικειμενική, εξωτερική, εμπειρική εκτίμηση, με βάση τις μετρήσεις όπου είναι απαραίτητο». Ωστόσο, όσον αφορά δύο από τους βασικούς παράγοντες του νησιωτικού χαρακτήρα - μικρό μέγεθος και απομόνωση -, γνωρίζουμε πόσο δύσκολο είναι να κάνουμε μια ικανοποιητική ποσοτική αξιολόγηση.

Η επιστημολογική αβεβαιότητα δεν είναι σε καμία περίπτωση ένα νέο φαινόμενο και μια χρονολογική ανάγνωση των έργων που γράφτηκαν από τους «προγόνους» μας (Brookfield, 1990), αποκαλύπτει τις ακόλουθες δηλώσεις:

- *Είναι αδύνατο να δοθεί ένας απλός ορισμός του νησιωτικού χαρακτήρα, επειδή ο ορισμός πρέπει να συμβιβάζεται με αντιφατικά γενικά χαρακτηριστικά. Εμείς πρέπει να μελετήσουμε τις ποικίλες πτυχές της ανθρώπινης ύπαρξης στα νησιά και να μην ισχυριστούμε να δημιουργήσουμε μια ψευδαίσθηση από αυτή την ποικιλομορφία. (Vallaux, 1908, σελ. 110).*
- *Με άλλα λόγια, πρέπει να ρωτήσουμε αν υπάρχει, για την ανθρωπογεωγραφία και, ως επακόλουθο της ιστορίας, μια κατηγορία που έχει επισημανθεί ως «νησιά», η οποία θα ισχύει ανεξάρτητα από τις περιστάσεις. (Febvre, 1922, σελ. 227).*

Συμφωνείται, έτσι, ότι υπάρχουν «φυσικά χαρακτηριστικά ειδικά για το νησιωτικό περιβάλλον: παράκτια μορφολογία, πολλαπλές μικροκλιματικές ζώνες, ποικιλία τοπίων σε μειωμένη περιοχή και εύθραυστη φύση οικοσυστημάτων» (Benjamin και Godard, 1999, σελ. 56). Από αυτή την άποψη, η γενετική ταξινόμηση των νησιών που υπέβαλε ο von Richthofen τον 19ο αιώνα είναι πολύτιμη, διότι η ταξινόμηση που προτείνει μας επιτρέπει να κατανοήσουμε τη φυσική δυναμική, καθώς και ορισμένες ανθρώπινες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στα νησιά.

Τελικά, φαίνεται ότι ο νησιωτικός χαρακτήρας μπορεί να μετρηθεί πιο συγκεκριμένα μεταξύ ενός κύριου νησιού και των δορυφορικών νησιών του, παρά μεταξύ ενός κύριου νησιού και της ηπείρου. Σε γενικές γραμμές, το κύριο νησί - ή το νησιωτικό κράτος σε περιπτώσεις νησιωτικού χαρακτήρα - είναι καλά ενσωματωμένο στα διεθνή δίκτυα αεροπορικών και θαλάσσιων μεταφορών και πληροφοριών. Ως εκ τούτου, δεν υποφέρει σημαντικά από τον νησιωτικό χαρακτήρα.

Κεφάλαιο 2^ο – Αειφόρος Γεωργία και Παραγωγή Βιολογικών και Ποιοτικών Προϊόντων

1. Αειφόρος (Βιώσιμη) Γεωργία

1.1. Εισαγωγικά Στοιχεία

Μια γεωργία ικανή να παρέχει συνεχώς τρόφιμα και άλλους πόρους σε έναν αυξανόμενο παγκόσμιο πληθυσμό έχει ζωτική σημασία για την ανθρώπινη ύπαρξη και ως εκ τούτου για οποιαδήποτε ανθρώπινη δραστηριότητα. Ωστόσο, υπάρχουν πολλά προβλήματα που απειλούν αυτήν την ικανότητα της γεωργίας να εκπληρώνει τις ανθρώπινες ανάγκες τώρα και στο μέλλον, συμπεριλαμβανομένης και της αλλαγής του κλίματος, του υψηλού ποσοστού απώλειας της βιοποικιλότητας, της υποβάθμισης της γης μέσω της διάβρωσης του εδάφους, της συμπύκνωσης, της αλάτωσης και της ρύπανσης και της εξάντλησης και ρύπανσης των υδάτινων πόρων. Είναι αξιοσημείωτο πως ο αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μειώνεται συνεχώς και, σε συνδυασμό με αυτό, επέρχεται και η φτώχεια και η μείωση του αγροτικού πληθυσμού (Bello και Baviera, 2010). Η γεωργία όχι μόνο πρέπει να αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα, αλλά με τη μορφή που έχει ασκήσει τις τελευταίες δεκαετίες, είναι επίσης μια σημαντική αιτία για όλα αυτά τα ζητήματα (Chambers, 1992).

1.2. Η Έννοια της Αειφόρου Γεωργίας

Ενόψει αυτών των προκλήσεων, η ιδέα της βιώσιμης γεωργίας έχει αποκτήσει μεγάλη σημασία από τη δημοσίευση της έκθεσης του Brundtland το 1987, παράλληλα με την πρωταρχική έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Ωστόσο, όπως και η ίδια η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, έτσι και η έννοια της αειφόρου γεωργίας είναι διφορούμενη ως προς το νόημά της (Common, 1996). Αυτό το χαρακτηριστικό έχει οδηγήσει στην εμφάνιση πληθώρας συζητήσεων, απόψεων ή παραδειγμάτων βιώσιμης γεωργίας (Daly, 1991) και κατέστησε τη συζήτηση και την εφαρμογή αυτής της ιδέας εξαιρετικά δύσκολη. Επιτρέπει, επίσης, και την εκμετάλλευση της έννοιας από κεκτημένα συμφέροντα που χρησιμοποιούν την έννοια για δικούς τους σκοπούς (Fanetal., 2008).

Με την ελπίδα να επιλυθεί αυτό το πρόβλημα και να γίνει πιο απτή η έννοια, έγιναν πολυάριθμες προσπάθειες για τον καθορισμό μιας βιώσιμης γεωργίας.

Η αειφόρος γεωργία είναι ένα «ολοκληρωμένο σύστημα πρακτικών φυτικής και ζωικής παραγωγής που έχει εφαρμογή σε συγκεκριμένο τόπο και που μακροπρόθεσμα: (α) θα ικανοποιεί τις ανάγκες των ανθρώπων σε τρόφιμα και φυτικές ίνες, (β) θα συνεισφέρει στη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, γ) θα χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους μη ανανεώσιμους πόρους και τους πόρους που προέρχονται από τις εκμεταλλεύσεις και θα ενσωματώνει τους κατάλληλους φυσικούς βιολογικούς κύκλους και τους ελέγχους, (δ) θα διατηρεί την οικονομική βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, και (ε) θα βελτιώσει την ποιότητα της ζωής για τους αγρότες και την κοινωνία ως σύνολο».

«Για να είναι μια εκμετάλλευση βιώσιμη, πρέπει να παράγει επαρκείς ποσότητες τροφίμων υψηλής ποιότητας, να προστατεύει τους πόρους της και να είναι περιβαλλοντικά ασφαλής και κερδοφόρος. Αντί να εξαρτάται από υλικά που αγοράζονται, όπως τα λιπάσματα, μια βιώσιμη εκμετάλλευση βασίζεται όσο το δυνατόν περισσότερο σε ωφέλιμες φυσικές διεργασίες και ανανεώσιμους πόρους που προέρχονται από το ίδιο το αγρόκτημα» Reganold et al. (1990).

«Η βιώσιμη γεωργία περιλαμβάνει «δραστηριότητες διαχείρισης που λειτουργούν με φυσικές διεργασίες για τη διατήρηση όλων των πόρων, την ελαχιστοποίηση των αποβλήτων και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, την πρόληψη προβλημάτων και την προώθηση της ανθεκτικότητας του αγροτοσυστήματος, την αυτορρύθμιση, την εξέλιξη και την παρατεταμένη παραγωγή για την τροφοδότηση και την εκπλήρωση όλων των στόχων» MacRae et al. (1989).

Αυτές οι προσπάθειες να βρεθεί ένας ενιαίος όρος που να καλύπτει όλες τις καταστάσεις ήταν καταδικασμένες από την αρχή σε αποτυχία, για τους ακόλουθους λόγους:

- Λόγω του πολύπλοκου και αμφισβητούμενου χαρακτήρα της έννοιας της αειφόρου γεωργίας και της προσαρμογής της στο πλαίσιο, ο ακριβής και απόλυτος ορισμός της είναι αδύνατος (Fuglie, 2012).
- Η εμφάνιση μεταβλητών ορισμών, ερμηνειών και χρήσεων του όρου θα μπορούσε να οδηγήσει σε συμπληρωματικότητα μεταξύ των ορισμών, όπου όλοι θα μπορούσαν να συνυπάρχουν και να ενισχύσουν ο ένας τον άλλον.
- Εναλλακτικά, θα μπορούσε να υπάρξει μια αρνητική αλληλεπίδραση μεταξύ των ορισμών, όπου ο στόχος ενός κατευθύνεται ενάντια στον στόχο ενός άλλου. Πράγματι, συχνά υποστηρίζεται ότι επικρατούν δύο (Lipton, 1997) ή περισσότερες διαφορετικές και αντίθετες πρωταρχικές σχολές σκέψης ή παραδείγματα βιώσιμης γεωργίας που έχουν κάνει τη χρήση του όρου ακόμη περισσότερο δυσκολότερη.

2. Οι Αρχές της Βιώσιμης Γεωργίας

2.1. Οικονομικές Αρχές

Προκειμένου να είναι πραγματικά βιώσιμο, ένα αγρόκτημα πρέπει να είναι οικονομικά αποδοτικό. Η βιώσιμη γεωργία μπορεί να βελτιώσει την οικονομική βιωσιμότητα μιας εκμετάλλευσης με διάφορους τρόπους. Βραχυπρόθεσμα, η βελτίωση της διαχείρισης του εδάφους και της αμειψισποράς μπορεί να αυξήσει τις αποδόσεις ενώ, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, η βελτίωση της ποιότητας του εδάφους και η διαθεσιμότητα του νερού, καθώς και άλλα περιβαλλοντικά οφέλη από τις βιώσιμες πρακτικές, μπορεί να αυξήσουν την αξία της εκμετάλλευσης. Η οικονομική βιωσιμότητα μπορεί επίσης να επιτευχθεί μέσω, για παράδειγμα, της μείωσης του κόστους των μηχανημάτων, των χημικών λιπασμάτων και των φυτοφαρμάκων (για τους αγρότες που μπορούν να αντέξουν οικονομικά αυτές τις εισροές), ανάλογα με τα ειδικά χαρακτηριστικά του παραγωγικού συστήματος.

2.2. Περιβαλλοντικές Αρχές

Η βιώσιμη γεωργία περιγράφεται συχνά ως οικολογικά ορθή πρακτική που έχει ελάχιστα έως μηδενικά αρνητικά αποτελέσματα στα φυσικά οικοσυστήματα. Πολλές φορές μπορεί και να ενισχύσει την ποιότητα του περιβάλλοντος και των

βασικών φυσικών πόρων από την οποία εξαρτάται η γεωργική οικονομία. Συνήθως, αυτό επιτυγχάνεται μέσω της προστασίας, της ανακύκλωσης, της αντικατάστασης ή / και της διατήρησης των βασικών φυσικών πόρων όπως η γη (έδαφος), το νερό, η βιοποικιλότητα και η άγρια φύση που συμβάλλουν στη διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου. Τα συνθετικά λιπάσματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη συμπλήρωση φυσικών εισροών, όποτε απαιτείται. Στο πλαίσιο της αειφόρου γεωργίας, οι συνθετικές χημικές ουσίες που είναι γνωστό ότι βλάπτουν τους οργανισμούς του εδάφους, τη δομή του εδάφους και τη βιοποικιλότητα, αποφεύγονται ή μειώνονται στην ελάχιστη δυνατή χρήση.

2.3. Κοινωνικές Αρχές

Η κοινωνική βιωσιμότητα σχετίζεται με την ποιότητα ζωής αυτών που εργάζονται και ζουν στην γεωργική εκμετάλλευση, καθώς και εκείνων στις γύρω κοινότητες. Περιλαμβάνει την εξασφάλιση δίκαιων εσόδων ή επιστροφών σε διάφορους παράγοντες της αλυσίδας της γεωργικής παραγωγής. Στο πλαίσιο της υψηλής ανεργίας, η βιώσιμη γεωργία μπορεί να προωθήσει την κατανομή της γεωργικής προστιθέμενης αξίας σε περισσότερα μέλη της κοινότητας μέσω της εκτεταμένης χρήσης της διαθέσιμης εργασίας, τουλάχιστον για ορισμένες τεχνικές, συμβάλλοντας έτσι στην κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή. Η δίκαιη μεταχείριση των εργαζομένων και η επιλογή να αγοράζουν εφόδια σε τοπικό επίπεδο και όχι από πιο απομακρυσμένες αγορές αποτελούν επίσης στοιχεία κοινωνικής βιωσιμότητας.

3. Βιολογική Παραγωγή και Βιολογικά Προϊόντα

3.1. Εισαγωγικά Στοιχεία

Η απόκτηση τροφίμων, κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και άλλων πόρων από τα φυτά και τα ζώα αποτέλεσε βασική μέριμνα για τις ανθρώπινες κοινωνίες, από τις απαρχές του ανθρώπινου είδους. Ωστόσο, καθώς η γεωργική παραγωγή εντατικοποιήθηκε και επεκτάθηκε, οι αρνητικές επιπτώσεις στους υποκείμενους φυσικούς πόρους αυξήθηκαν, επίσης. Το ιστορικό των περιβαλλοντικών ζημιών που προκαλούνται από τη γεωργία είναι καλά τεκμηριωμένο. Οι επιπτώσεις

περιλαμβάνουν την ατμοσφαιρική ρύπανση από τα αέρια του θερμοκηπίου ως διοξείδιο του άνθρακα, μεθάνιου, οξειδίου του αζώτου, υποβάθμιση της γης ως αποτέλεσμα της εκκαθάρισης, της καλλιέργειας επικλινούς εδάφους και της αλατότητας (Norse και Tschirley 2003).

3.2. Η Έννοια της Βιολογικής Παραγωγής και των Βιολογικών Προϊόντων

Η χρήση της λέξης «βιολογική» σε σχέση με τη γεωργική παραγωγή και τα τρόφιμα περιορίζεται νομικά σε πολλές χώρες και ορισμένοι οργανισμοί πιστοποίησης έχουν αυστηρότερες απαιτήσεις συμμόρφωσης από άλλους. Πολλοί αγρότες στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες μπορούν να εφαρμόσουν την βιολογική γεωργία εξ ορισμού με βάση τις παραδοσιακές μεθόδους παραγωγής τους. Ωστόσο, είναι χρήσιμο να δοθεί ένας γενικός ορισμός της βιολογικής γεωργίας για να υποδείξει εν συντομία τι έχει σχεδιαστεί να επιτευχθεί στα συστήματα παραγωγής.

Η βιολογική γεωργία είναι ένα ολιστικό σύστημα διαχείρισης της παραγωγής που προάγει και ενισχύει την υγεία των αγροτικών οικοσυστημάτων, συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητας, των βιολογικών κύκλων και τη βιολογική δραστηριότητα του εδάφους. Τονίζει τη χρήση των πρακτικών διαχείρισης σε σχέση με τη χρήση των εισροών εκτός εκμετάλλευσης, λαμβάνοντας υπόψη ότι απαιτούνται οι περιφερειακές συνθήκες των τοπικά προσαρμοσμένων συστημάτων. Αυτό επιτυγχάνεται χρησιμοποιώντας, όπου είναι δυνατόν, αγρονομικές, βιολογικές και μηχανικές μεθόδους, σε αντίθεση με τη χρήση συνθετικών υλικών, για την εκπλήρωση οποιασδήποτε συγκεκριμένης λειτουργίας εντός του συστήματος. (FAO 1999).

Ωστόσο, ο όρος επεκτείνεται ώστε να συμπεριλάβει την πλήρη βιολογική και βιοδυναμική αλυσίδα εφοδιασμού από τις εισροές στα τελικά μεταποιημένα προϊόντα, καθώς και τις πολιτιστικές και κοινωνικές πτυχές, και όχι μόνο τις πτυχές της γεωργικής παραγωγής (Cornish και Stewart 2002). Ωστόσο, η συνεχιζόμενη ύπαρξη ενός σημαντικού κοινωνικού και πολιτικού ρόλου για τη βιολογική γεωργία υποδηλώνει ότι είναι κάτι περισσότερο από μια βιομηχανία. Η γεωργία συντήρησης

(μειωμένη καλλιέργεια) εξακολουθεί να αποτελεί κοινωνικό κίνημα (WANTFA, 2004) ακόμη και μετά τη δημιουργία ενός κλάδου στην εμπορική αγορά.

Στους ισχύοντες κανονισμούς, η βιολογική ποιότητα ορίζεται ως παραγωγή τροφίμων με βάση τα βιολογικά πρότυπα. Οι οργανικές ουσίες υποβάλλονται σε επεξεργασία χωρίς τη χρήση γενετικά τροποποιημένων στοιχείων και ιονικής ακτινοβολίας, με περιορισμένη χρήση πρόσθετων και βοηθητικών μέσων επεξεργασίας, και χωρίς τη χρήση χημικών τεχνικών επεξεργασίας (όπως τροποποιημένο άμυλο, λιπαρές υδρολύσεις, κλπ.).

Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές δεν ορίζουν τον γενικό όρο «ποιότητα» αλλά ορίζουν τον στόχο για υψηλής ποιότητας παραγωγή (ΕΚ αριθ. 834/2007, άρθρο 3, β). Ο όρος «ζωτικής σημασίας» μπορεί να περιγράψει μια πιθανή πτυχή ποιότητας, αλλά δεν αναφέρονται ούτε ορισμοί ούτε περιορισμοί. Στην ΕΚ834/2007, η βιολογική παραγωγή ορίζεται ως «μέθοδος παραγωγής σύμφωνα με την προτίμηση ορισμένων καταναλωτών για προϊόντα που παράγονται με τη χρήση φυσικών ουσιών και επεξεργασιών» (ΕΚ αριθ. 834/2007, (1)).

Επιπλέον, δεν περιγράφεται ο αναμενόμενος αντίκτυπος της γεωργικής παραγωγικής διαδικασίας στα τρόφιμα.

Οι μέθοδοι επεξεργασίας που επιτρέπονται από τον κανονισμό πρέπει να «εγγυώνται ότι η οργανική ακεραιότητα και οι ζωτικές ιδιότητες του προϊόντος διατηρούνται σε όλα τα στάδια της αλυσίδας παραγωγής» (ΕΚ αριθ. 834/2007, (19)). Εδώ, οι όροι «οργανική ακεραιότητα» και «ζωτικές ιδιότητες» δεν καθορίζονται ή περιγράφονται περαιτέρω. Στους στόχους και τις αρχές για τη βιολογική παραγωγή, ο στόχος ορίζεται ως «παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας» (άρθρο 3, στοιχείο β).

4. Συνιστώσες Βιολογικής Παραγωγής και Βιολογικών Προϊόντων

4.1. Περιβαλλοντικές Συνιστώσες

Τα φυσικά οικοσυστήματα παρέχουν προστασία για τα φυτά και τα ζώα. Η σημερινή ποικιλομορφία των ειδών οφείλεται σε εκατομμύρια χρόνια εξέλιξης

τέτοιων συστημάτων. Ένα σύγχρονο γεωργικό σύστημα καταστρέφει το περίπλοκο οικοσύστημα, όπως τα δάση και τα οικόπεδα, μέσω της κατάτμησης της γης. Επιπλέον, η χρήση χημικών ουσιών για την εξάλειψη των παρασίτων και των ζιζανίων καθιστά το πρόβλημα μεγαλύτερο. Η βιολογική γεωργία έχει μικρότερες επιπτώσεις στην βλάστηση, καθώς οι βιολογικές εκμεταλλεύσεις παρουσιάζουν σημαντικά υψηλότερη ποικιλία ειδών από εκείνες στις συμβατικές εκμεταλλεύσεις (Hansenetal., 2011).

Ένα σημαντικό θέμα στις βιολογικές πρακτικές είναι να λειτουργούν σε στενούς κύκλους των θρεπτικών ουσιών για την ελαχιστοποίηση των απωλειών στον αέρα και στα υδατικά αποθέματα (Hansenetal., 2001). Υπάρχει μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης όχι μόνο από το χαμηλότερο αποτύπωμα του άνθρακα, αλλά και από την απουσία χημικών ψεκασμών που εισέρχονται στην ατμόσφαιρα.

Η εντατική υδατοκαλλιέργεια μπορεί να αφήσει σημαντικές ποσότητες θρεπτικών ουσιών και δηλητηρίων σε υδάτινα σώματα (Trewaras, 2004). Η ρύπανση των υδάτων συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τη χρήση των υδάτων στην καλλιέργεια φυτών. Επομένως, σε μια βιολογική γεωργία, η ρύπανση των υδάτων είναι χαμηλότερη, καθώς υπάρχει πολύ μειωμένος ευτροφισμός των χημικών εισροών. Η δομή του εδάφους στις βιολογικές εκμεταλλεύσεις είναι πολύ καλύτερος και οδηγεί σε λιγότερη ρύπανση από τα νιτρικά άλατα. Τέλος, η οργανική γεωργία είναι καλύτερη από τις άλλες μορφές καθώς δεν χρησιμοποιεί χημικές ουσίες (Trewaras, 2004).

4.2. Κοινωνικές Συνιστώσες

Πολλές μελέτες δείχνουν ότι η βιώσιμη (συμπεριλαμβανομένης της βιολογικής) γεωργίας μπορεί να συμβάλει σημαντικά στη ζωτικότητα των αγροτικών περιοχών (Lasleyetal., 1993;Birdetal., 1995). Μια μελέτη στην περιοχή της Nebraska, η οποία είναι μια περιοχή η οποία εξαρτάται από τη γεωργία, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι εάν περισσότερες αγροτικές εκμεταλλεύσεις ακολούθησαν βιώσιμες (συμπεριλαμβανομένων των οργανικών) πρακτικές, το συνολικό οικογενειακό

εισόδημα θα υπερδιπλασιαζόταν, σε σύγκριση με ένα σενάριο όπου όλες οι εκμεταλλεύσεις χρησιμοποίησαν συμβατικές πρακτικές (Kleinschmidtetal., 1994).

Έχει αποδειχθεί μέσα από μια μελέτη σε τέσσερις κοινότητες στις ΗΠΑ στο Midwest, ότι οι επαγγελματίες που ασχολούνταν με τη βιολογική γεωργία είχαν μεγαλύτερη ικανότητα κινητοποίησης κοινοτικών πόρων για την τοπική ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της πιο ενεργού συμμετοχής στην τοπική αυτοδιοίκηση, καθώς και της δημιουργίας νέων κοινοτικών δομών οικονομικής ανάπτυξης και νέων επιχειρήσεων. Το αποτέλεσμα αυτό αποδόθηκε εν μέρει στις δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και αυτοπεποίθησης των βιώσιμων (συμπεριλαμβανομένων των οργανικών) επαγγελματιών της γεωργίας (Flora, 1995).

Χρησιμοποιώντας δεδομένα από μελέτες σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης, ο Lockeretz (1989) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα χαμηλότερα επίπεδα παραγωγής σε βιώσιμα συστήματα μπορεί να μειώσουν βραχυπρόθεσμα τα οικονομικά οφέλη για τις γεωργικές κοινότητες. Ωστόσο, επειδή ένα μεγαλύτερο ποσοστό της αξίας της παραγωγής παραμένει στην κοινότητα, μεγαλύτερα μακροπρόθεσμα οικονομικά οφέλη ενδέχεται να προκύψουν από βιώσιμα (συμπεριλαμβανομένων των οργανικών) συστήματα, ιδίως καθώς βελτιώνονται οι μέθοδοι παραγωγής.

Κεφάλαιο 3^ο – Η Αειφόρος Γεωργία Υπό το Πρίσμα Δρώντων στο Διεθνή και Ευρωπαϊκό Χώρο

1. Εισαγωγικά Στοιχεία

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 οι κυβερνήσεις παρενέβαιναν λιγότερο στην αγροτική παραγωγή, γεγονός που αποδυνάμωσε τον έλεγχο των οργανώσεων των αγροτών, ενώ παράλληλα γινόταν πιο δύσκολο να ζουν στην ύπαιθρο (Leatherman, 1997). Ως αποτέλεσμα, οι εθνικές αγροτικές ομάδες άρχισαν να σχηματίζουν δεσμούς με διεθνικούς οργανισμούς, ξεκινώντας από τη Λατινική Αμερική και στη συνέχεια σε παγκόσμια κλίμακα.

Το κίνημα των αγροτών προέκυψε από τη νέα υπεράσπιση των δικαιωμάτων που είχε ανακύψει κατά τη δεκαετία του 1990. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι αναπτυξιακές ατζέντες έγιναν πιο ολοκληρωμένες και επεκτάθηκαν από τα πολιτικά και αστικά στα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα (Lillis, 1993). Το κίνημα των αγροτών δημιουργήθηκε για να αμφισβητήσει την ηγεμονική ιδεολογία του νεοφιλελευθερισμού στην παγκόσμια οικονομία και να βρει εναλλακτικές λύσεις που θα προστατεύσουν τα δικαιώματα των εργαζομένων σε όλο τον κόσμο (McMichael, 2009a).

2. Το Διεθνές Κοινωνικό και Αγροτικό Κίνημα της “Food Sovereignty” (Διατροφική Κυριαρχία) για μια Αειφόρο Γεωργία

2.1. Το Διεθνές Κοινωνικό και Αγροτικό Κίνημα της *Vía Campesina*

Η *La Vía Campesina* (από την ισπανική *la vía campesina*, τον τρόπο του *campesino* ή τον τρόπο των χωρικών) ιδρύθηκε το 1993 από οργανώσεις αγροτών από την Ευρώπη, τη Λατινική Αμερική, την Ασία, τη Βόρειο Αμερική και την Αφρική. Περιγράφει τον εαυτό της ως «ένα διεθνές κίνημα που συντονίζει αγροτικές οργανώσεις παραγωγών μικρής και μεσαίας κλίμακας, γεωργών, γυναικών αγροτών και αυτοχθόνων πληθυσμών από την Ασία, την Αφρική, την Αμερική και την Ευρώπη» (Borras και Saturnino, 2008). Είναι ένας συνασπισμός από πάνω από 148 οργανισμούς, που υποστηρίζουν την αειφόρο γεωργία βασισμένη στην οικογενειακή γεωργία και αποτελούσε μια ομάδα που επεξεργάστηκε τον όρο «κυριαρχία τροφίμων» (Borras και Saturnino, 2008). Η *La Vía Campesina* πραγματοποίησε εκστρατεία για την προάσπιση των αγροτών, μια εκστρατεία για την παύση της βίας κατά των γυναικών, μια εκστρατεία αναγνώρισης των δικαιωμάτων των αγροτών, μια παγκόσμια εκστρατεία για την αγροτική μεταρρύθμιση και άλλα.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 οι κυβερνήσεις παρενέβαιναν λιγότερο στην αγροτική της υπαίθρου, γεγονός που αποδυνάμωσε τον έλεγχο των οργανώσεων των αγροτών, ενώ παράλληλα γινόταν πιο δύσκολο να επιβιώνουν από τη γεωργία (Shakwi, 2014). Ως αποτέλεσμα, οι εθνικές αγροτικές ομάδες άρχισαν να

σχηματίζουν δεσμούς με διεθνικούς οργανισμούς, ξεκινώντας από τη Λατινική Αμερική και στη συνέχεια σε παγκόσμια κλίμακα (Shakwi, 2014).

Το κίνημα των αγροτών προέκυψε από τη νέα υπεράσπιση των δικαιωμάτων που είχε ανακύψει κατά τη δεκαετία του 1990. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι αναπτυξιακές ατζέντες έγιναν ολοκληρωμένες, και επεκτάθηκαν από τα πολιτικά και αστικά δικαιώματα στα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα (Shakwi, 2014). Το κίνημα των αγροτών ξεκίνησε για να αμφισβητήσει την ηγεμονική ιδεολογία του νεοφιλελευθερισμού στην παγκόσμια οικονομία και να βρει εναλλακτικές λύσεις που θα προστατεύσουν τα δικαιώματα των εργαζομένων σε όλο τον κόσμο (Shakwi, 2014).

Η οργάνωση ιδρύθηκε το 1993 από οργανώσεις αγροτών από την Ευρώπη, τη Λατινική Αμερική, την Ασία, τη Βόρεια Αμερική και την Αφρική. Borras και Saturnino, 2008). Το ίδρυμα ακολούθησε τον Γύρο της Ουρουγουάης της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT), όπου υπογράφηκε και εγκρίθηκε η συμφωνία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου σχετικά με τη γεωργία και τα εμπορικά δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (Borras και Saturnino, 2008). Αυτές οι συμφωνίες προκάλεσαν αντιδράσεις από πολλούς ανθρώπους σε όλο τον κόσμο για την εστίαση σε τεχνικά προβλήματα και όχι στο ανθρώπινο δικαίωμα πρόσβασης σε τρόφιμα, ειδικά για όσους ζουν στον Παγκόσμιο Νότο (Borras και Saturnino, 2008). Η παγκοσμιοποίηση βρίσκεται σε εξέλιξη αυτή τη στιγμή, επηρεάζοντας πολλές βιομηχανίες, συμπεριλαμβανομένης και της γεωργίας. Η *La Vía Campesina* έδωσε στους μικρούς αγρότες μια πλατφόρμα για να μπορούν να εκφέρουν τη γνώμη τους για το πώς αυτές οι αλλαγές επηρέασαν τη ζωή τους. Το κίνημα έχει αυξηθεί και αναγνωρίζεται πλέον ως μέρος του παγκόσμιου διαλόγου για τη διατροφή και τη γεωργία, το οποίο παρουσίασε στο παρελθόν στον Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών και στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ.

2.2. Τι Είναι το Κίνημα *FoodSovereignty*

Η *La Vía Campesina* εισήγαγε την ιδέα της διατροφικής κυριαρχίας στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για τα Τρόφιμα το 1996 ως «το δικαίωμα των λαών για υγιεινά και πολιτιστικά κατάλληλα τρόφιμα που παράγονται με βιώσιμες μεθόδους και το δικαίωμά τους να καθορίζουν τα δικά τους τρόφιμα και γεωργικά συστήματα». Η έννοια «πολιτιστικά κατάλληλη» σημαίνει ότι τα τρόφιμα που είναι διαθέσιμα και προσβάσιμα για τον πληθυσμό θα πρέπει να ταιριάζουν με το πολιτιστικό υπόβαθρο των ανθρώπων που τα καταναλώνουν. Για παράδειγμα, τα επιδοτούμενα και τα εισαγόμενα προϊόντα σίτου δεν εμπίπτουν στην κατηγορία αυτή σε μια χώρα όπου τα τρόφιμα με βάση το καλαμπόκι αποτελούν τη βάση των παραδοσιακών γευμάτων.

Στο φόρουμ για την επισιτιστική κυριαρχία στο Σέλιγγιέ, στο Μάλι, στις 27 Φεβρουαρίου 2007, περίπου 500 αντιπρόσωποι από περισσότερες από 80 χώρες ενέκριναν τη «*Διακήρυξη της Νγέλένι*», η οποία αναφέρει εν μέρει, ότι:

Η διατροφική κυριαρχία είναι το δικαίωμα των λαών σε υγιεινά και πολιτιστικά κατάλληλα τρόφιμα που παράγονται με οικολογικά ορθές και βιώσιμες μεθόδους και το δικαίωμά τους να ορίζουν τα δικά τους τρόφιμα και συστήματα γεωργίας. Προάγει τους ανθρώπους που παράγουν, διανέμουν και καταναλώνουν τρόφιμα στην καρδιά των συστημάτων και των πολιτικών τροφίμων παρά τις απαιτήσεις των αγορών και των εταιρειών. Προασπίζεται τα συμφέροντα και την ένταξη της επόμενης γενιάς. Προσφέρει μια στρατηγική για την αντιστάθμιση και την εξάλειψη του σημερινού εταιρικού εμπορίου και του καθεστώτος διατροφής, καθώς και οδηγίες για τρόφιμα, γεωργία, ζωικά και αλιευτικά συστήματα που καθορίζονται από τους τοπικούς παραγωγούς. Η διατροφική κυριαρχία δίνει προτεραιότητα στις τοπικές και εθνικές οικονομίες και αγορές και εξουσιοδοτεί τη γεωργία αγροτών και οικογενειών, τη βιοτεχνική αλιεία, τη βοσκή που κατευθύνεται από πρεσβύτερους και την παραγωγή, διανομή και κατανάλωση τροφίμων με βάση την περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική βιωσιμότητα (Borras και Saturnino, 2008).

Τον Απρίλιο του 2008, η Διεθνής αξιολόγηση της γεωργικής επιστήμης και της τεχνολογίας για την ανάπτυξη (IAASTD), μια διακυβερνητική ομάδα υπό τη χορηγία των Ηνωμένων Εθνών και της Παγκόσμιας Τράπεζας, ενέκρινε τον ακόλουθο ορισμό: «η κυριαρχία τροφίμων ορίζεται ως το δικαίωμα των λαών και των κυρίαρχων κρατών να καθορίσουν δημοκρατικά τη δική τους γεωργική και επισιτιστική πολιτική» Borras και Saturnino, 2008).

2.3. Η Έννοια της “Food Sovereignty” (Διατροφική Κυριαρχία)

Το κίνημα για την διατροφική κυριαρχία γεννήθηκε από τις ανησυχίες σχετικά με τις επιδράσεις της διαρθρωτικής προσαρμογής, την ελευθέρωση του εμπορίου και τη μετάβαση σε έναν γεωργικό εξαγωγικό προσανατολισμό στις τοπικές οικονομίες τροφίμων, τις κοινότητες και τις οικολογίες. Οι Walden Bello και Mara Baviera (2010) συνοψίζουν μια μεγάλη βιβλιογραφία σχετικά με το ρόλο της διαρθρωτικής προσαρμογής στην αποδυνάμωση των γεωργικών επενδύσεων και των μέτρων στήριξης στις αναπτυσσόμενες χώρες, οδηγώντας σε περιορισμούς στην προσφορά και την αύξηση της πείνας σε πάνω από ένα δισεκατομμύριο ανθρώπους το 2009.

Τα πρωτόκολλα του ΠΟΕ και η συμφωνία για τη γεωργία απαγορεύει τη στήριξη των τιμών στον Παγκόσμιο Νότο επιτρέποντας παράλληλα στις ανεπτυγμένες χώρες να διατηρήσουν βασικές γεωργικές επιδοτήσεις αφήνοντας τους μικρούς αγρότες σε όλο τον κόσμο να μην ανταγωνίζονται σε αγορές όπου οι τιμές των γεωργικών προϊόντων μειώθηκαν σημαντικά κατά τη δεκαετία μετά την εφαρμογή των κανόνων του ΠΟΕ (McMichael, 2009α: 287). Αυτή η περίοδος, μαζί με την ώθηση της για την εφαρμογή γεωργικών συστημάτων προς τις εξαγωγές στις αναπτυσσόμενες χώρες, συνοδεύτηκε από μια «φυγή προς τα κάτω» όσον αφορά τις περιβαλλοντικές και τις κοινωνικές πολιτικές (Rosset, 2006).

Όπως κατέδειξε η Rivera-Ferre (2009) σε μια επανεξέταση της εφαρμογής της βιομηχανικής και εξαγωγικής γεωργίας στην Ασία, τη Λατινική Αμερική και την Αφρική, μεγάλες εταιρείες επωφελήθηκαν από εξωτερική χρηματοδότηση και διμερή βοήθεια, ενώ η υποβάθμιση των δασών με την παράλληλη μειωμένη τοπική επισιτιστική ασφάλεια δημιούργησαν κοινωνικό αποκλεισμό. Παρόμοιες

ανασκοπήσεις αξιολογούν τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της διογκωμένης παραγωγής σόγιας στη Βραζιλία (Steward, 2007), η επέκταση των βιοκαυσίμων (Holt-Giménez και Shattuck, 2010; McMichael, 2010; Rosset 2009α) και το επεκτεινόμενο συγκρότημα σιτηρών (Jarosz, 2009) στο σημερινό καθεστώς τροφίμων θέτοντας το έδαφος για την εμφάνιση ενός προσανατολισμού της επισιτιστικής κυριαρχίας με στόχο τον εντοπισμό και τη διαφοροποίηση της γεωργικής παραγωγής και του εμπορίου.

Μετά την κατάρρευση του Γύρου της Ντόχα του ΠΟΕ, οι υποστηρικτές της διατροφικής κυριαρχίας υποστηρίζουν ότι μια μεταγενέστερη διάδοση των διμερών συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών *«θα χρησιμεύσει μόνο για την προώθηση αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, που θα κλειδώσουν τις χώρες σε ακόμη μεγαλύτερη απελευθέρωση του εμπορίου και θα επηρεάσουν αρνητικά την πλειοψηφία των συμπολιτών τους και το τοπικό περιβάλλον»* (Smeltzer, 2009: 14).

Παρόλο που συχνά αντιλαμβανόμαστε ως «αντι-εμπόριο», το κίνημα για την κυριαρχία τροφίμων εμπλέκεται ουσιαστικά σε συνεχείς συζητήσεις σχετικά με το είδος των εμπορικών σχέσεων που εξυπηρετούν καλύτερα τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές αρχές ενός εναλλακτικού παραδείγματος τροφίμων. Θέματα και ζητήματα μέσα σε αυτή τη συζήτηση περιλαμβάνουν θετική δράση, δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και εργασιακό νόμο και κανονισμούς, επισήμανση, ονομασία προέλευσης, δίκαιο εμπόριο, περιφερειακά δίκτυα, αγροτικές αγορές και γεωργία που υποστηρίζονται από την κοινότητα και τα οποία δεν συνδέονται ρητά με ένα πλαίσιο κυριαρχίας τροφίμων αλλά εκφράζουν πολλούς από τους ίδιους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους.

Τα τεράστια δίκτυα εναλλακτικών τροφίμων και οι τοπικές και περιφερειακές αλυσίδες εφοδιασμού αλυσίδας που προέρχονται από την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική καλύπτουν με μεγάλη λεπτομέρεια τα θέματα αυτά, αλλά σπάνια επικαλούνται την διατροφική κυριαρχία.

Αντίθετα, υπάρχει μικρή αναφορά και έρευνα για αυτά τα ζητήματα σήμερα στην εκτεταμένη βιβλιογραφία για το εμπόριο και την διατροφική κυριαρχία, τα περισσότερα από τα οποία επικεντρώνονται στον εντοπισμό του εμπορίου ως εμπόδιο στην επισιτιστική κυριαρχία. Μια ερευνητική πρόκληση εξακολουθεί να συνδέει αυτές τις βιβλιογραφίες και να παρέχει αναλύσεις βάσει υποθέσεων για εναλλακτικές λύσεις στο κυρίαρχο σύστημα απελευθέρωσης του εμπορίου.

2.4. Οι Αρχές της Food Sovereignty

- Εστίαση στα τρόφιμα για τον άνθρωπο: Η διατροφική κυριαρχία υπογραμμίζει το δικαίωμα σε επαρκή, υγιή και πολιτιστικά κατάλληλη τροφή για όλα τα άτομα, τους λαούς και τις κοινότητες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που πεινούν ή ζουν σε ζώνες σύγκρουσης και περιθωριοποιημένες. Η επισιτιστική κυριαρχία απορρίπτει την πρόταση ότι το φαγητό είναι απλά ένα άλλο αγαθό για τη διεθνή αγροτική βιομηχανία.
- Αξιολόγηση παροχών τροφίμων: Η κυριαρχία των τροφίμων και υποστηρίζει τη συμβολή και το σεβασμό των δικαιωμάτων των γυναικών και των ανδρών, των αγροτών και των μικρών οικογενειών αγροτών, των αλιέων, των αυτόχθονων πληθυσμών και των γεωργικών και αλιευτικών εργαζομένων, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών, που καλλιεργούν, συγκομίζουν και επεξεργάζονται τρόφιμα, ενώ παράλληλα απορρίπτει εκείνες τις πολιτικές, τις δράσεις και τα προγράμματα που τους υποτιμούν, απειλούν τα μέσα διαβίωσής τους και τα εξαλείφουν.
- Εντοπίζει τα συστήματα τροφίμων: Η διατροφική κυριαρχία φέρνει τους προμηθευτές τροφίμων και τους καταναλωτές μαζί σε κοινή αιτία. Θέτει τους παρόχους και τους καταναλωτές στο επίκεντρο της λήψης αποφάσεων σε θέματα τροφίμων, προστατεύει τους προμηθευτές τροφίμων από την απόρριψη τροφής και της επισιτιστικής βοήθειας στις τοπικές αγορές, προστατεύει τους καταναλωτές από την κακή ποιότητα και τα ανθυγιεινά τρόφιμα, ακατάλληλα για την επισιτιστική βοήθεια και τα τρόφιμα που έχουν προσβληθεί από γενετικώς τροποποιημένους οργανισμούς και αντιστέκεται στις δομές διακυβέρνησης, τις συμφωνίες και τις πρακτικές που

εξαρτώνται και προάγουν το μη βιώσιμο και άδικο διεθνές εμπόριο και την εξουσία σε απομακρυσμένες και ανεξέλεγκτες επιχειρήσεις.

- Λαμβάνει αποφάσεις τοπικά: Η κυριαρχία τροφίμων επιδιώκει τον έλεγχο και την πρόσβαση στους τοπικούς προμηθευτές τροφίμων και στην πρόσβαση σε εδάφη, γη, βόσκηση, νερό, σπόρους και ζωικό κεφάλαιο. Οι πόροι αυτοί πρέπει να χρησιμοποιούνται και να διανέμονται με κοινωνικά και περιβαλλοντικά αειφόρους τρόπους που διαφυλάσσουν την ποικιλομορφία. Η επισιτιστική κυριαρχία αναγνωρίζει ότι οι τοπικές περιοχές συχνά διασχίζουν τα γεωπολιτικά σύνορα και προωθούν το δικαίωμα των τοπικών κοινοτήτων να κατοικούν και να χρησιμοποιούν το έδαφός τους. Προωθεί τη θετική αλληλεπίδραση μεταξύ παρόχων τροφίμων σε διάφορες περιοχές και από διαφορετικούς τομείς για την επίλυση εσωτερικών συγκρούσεων ή συγκρούσεων με τοπικές και εθνικές αρχές και απορρίπτει την ιδιωτικοποίηση των φυσικών πόρων μέσω νόμων, εμπορικών συμβάσεων και καθεστώτων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.
- Δημιουργεί γνώσεις και δεξιότητες: Η διατροφική κυριαρχία στηρίζεται στις δεξιότητες και την τοπική γνώση των παρόχων τροφίμων και των τοπικών τους οργανισμών που διατηρούν, αναπτύσσουν και διαχειρίζονται τοπικά συστήματα παραγωγής και συγκομιδής τροφίμων, αναπτύσσοντας κατάλληλα ερευνητικά συστήματα για να το υποστηρίξουν και να μεταβιβάσουν αυτή τη σοφία στις μελλοντικές γενιές. Η διατροφική κυριαρχία απορρίπτει τεχνολογίες που υπονομεύουν, απειλούν ή μολύνουν αυτές, π.χ. η γενετική μηχανική.
- Εργασίες με τη φύση: Η διατροφική κυριαρχία χρησιμοποιεί τις συνεισφορές της φύσης σε ποικίλες, χαμηλές μεθόδους παραγωγής και συγκομιδής εξωτερικών εισροών που μεγιστοποιούν τη συμβολή των οικοσυστημάτων και βελτιώνουν την ανθεκτικότητα και την προσαρμογή, ιδίως αναφορικά με την κλιματική αλλαγή. Η διατροφική κυριαρχία επιδιώκει να θεραπεύσει τον πλανήτη, ώστε ο πλανήτης να μας θεραπεύσει, απορρίπτοντας μεθόδους που βλάπτουν τις ωφέλιμες λειτουργίες του οικοσυστήματος που εξαρτώνται από τις ενεργειακά εντατικές μονοκαλλιέργειες και τα εργοστάσια ζωικού κεφαλαίου, τις καταστρεπτικές αλιευτικές πρακτικές και

άλλες βιομηχανικές μεθόδους παραγωγής που βλάπτουν το περιβάλλον και συμβάλλουν στην υπερθέρμανση του πλανήτη.

3. Κύριες Κατευθύνσεις – Πολιτικές Διεθνών Οργανισμών για την Αειφόρο Γεωργία

3.1. FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations

3.1.1. Τι Είναι ο FAO¹

Ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) είναι ο κύριος οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για τη γεωργία, την αλιεία, τη δασοκομία και την αγροτική ανάπτυξη. Προτεραιότητά του είναι να προσφέρει στα κράτη μέλη την τεχνική και πολιτική ικανότητα να αυξήσουν τα επίπεδα διατροφής τους, τη βελτίωση της γεωργικής παραγωγικότητας, τη βελτίωση της ζωής των αγροτικών πληθυσμών και τη συμβολή στην ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας, διατηρώντας παράλληλα τους φυσικούς πόρους.

Η επισιτιστική ασφάλεια έχει καταστεί κεντρικό θέμα του FAO. Η επισιτιστική ασφάλεια διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη συμβολή στην παγκόσμια διακυβέρνηση της ασφάλειας των τροφίμων.

3.1.2. Σκοπός του FAO²

Οι βασικές λειτουργίες του FAO περιλαμβάνουν:

- τη συλλογή, ανάλυση και διάδοση πληροφοριών και στατιστικών στα μέλη της, ιδίως όσον αφορά τις μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες τάσεις,
- την ανάπτυξη διεθνών μέσων, κανόνων και προτύπων,
- την παροχή συμβουλών και τη δημιουργία ικανοτήτων για τους φορείς χάραξης πολιτικής στον τομέα της γεωργίας,
- την συμβολή στην παροχή βοήθειας έκτακτης ανάγκης και μετά από επείγουσα ανάγκη κατόπιν αιτήματος των κρατών μελών, μέσω του παγκόσμιου δικτύου εμπειρογνομόνων, και

¹<http://www.fao.org/3/a-i6583e.pdf>

²<http://www.fao.org/docrep/018/i3300e/i3300e.pdf>

- την παροχή βοήθειας στα κράτη μέλη και στα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με τον προγραμματισμό των επενδύσεών τους στη γεωργία.

Το γενικό πρόγραμμα εργασίας του FAO χρηματοδοτείται από εκτιμημένες και εθελοντικές συνεισφορές. Το 2010 υλοποίησε προγράμματα και έργα αξίας 903 εκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ. Ο FAO λειτουργεί στις 138 χώρες με περιφερειακά, υποπεριφερειακά ή μη περιφερειακά γραφεία σε 88 χώρες.

4. ΟΟΣΑ – *The Organization for Economic Co-operation and Development*³

4.1. Τι Είναι ο ΟΟΣΑ

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) (*Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD*) είναι ο διεθνής οργανισμός εκείνων των αναπτυγμένων χωρών που υποστηρίζουν τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Δημιουργήθηκε το 1948 ως *Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας* (*Organisation for European Economic Co-operation – OEEC*), με πρώτο γενικό γραμματέα τον Γάλλο Robert Marjolin, με σκοπό να διαχειριστεί το σχέδιο Μάρσαλ (*Marshall*) για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Αργότερα, η ιδιότητα μέλους της επεκτάθηκε και σε μη ευρωπαϊκά κράτη, και το 1960 μετασηματίστηκε στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης.

4.2. Σκοπός του ΟΟΣΑ

Ο οργανισμός παρέχει ένα περιβάλλον όπου οι κυβερνήσεις μπορούν να συγκρίνουν εφαρμογές πολιτικής, να βρουν απαντήσεις στα κοινά προβλήματα, να προσδιορίσουν τις καλές πρακτικές και να συντονίσουν τις εσωτερικές και διεθνείς πολιτικές. Είναι φόρουμ όπου η όμοια πίεση μπορεί να ενεργήσει ως ισχυρό κίνητρο για να βελτιώσει την πολιτική και να εφαρμόσει το «μαλακό νόμο» - μη δεσμευτικά όργανα που μπορούν περιστασιακά να οδηγήσουν στις δεσμευτικές συνθήκες.

³<http://www.oecd.org/about/>

Οι ανταλλαγές μεταξύ των κυβερνήσεων του Ο.Ο.Σ.Α. ρέουν από τις πληροφορίες και την ανάλυση που παρέχονται από την γραμματεία στο Παρίσι. Η γραμματεία συλλέγει στοιχεία, παρακολουθεί τις τάσεις και αναλύσεις, καθώς και τις προβλέψεις οικονομικής ανάπτυξης. Επίσης ερευνώνται οι κοινωνικές αλλαγές ή πιθανά εξελισσόμενα σενάρια στο εμπόριο, το περιβάλλον, η γεωργία, η τεχνολογία, τη φορολογία και διάφορα άλλα πεδία.

Κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, ο Ο.Ο.Σ.Α. είχε αντιμετωπίσει μια σειρά οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων εμβαθύνοντας περαιτέρω τη σχέση και δέσμευσή του με τις επιχειρήσεις, τα συνδικάτα και άλλους αντιπροσώπους της κοινωνίας. Οι διαπραγματεύσεις του Ο.Ο.Σ.Α. αφορούν την φορολογία μεταφοράς καθώς και την τιμολόγηση προϊόντων. Με άλλα λόγια ο Ο.Ο.Σ.Α., έχει προετοιμάσει το έδαφος για τις διμερείς φορολογικές συνθήκες σε όλο τον κόσμο.

Μεταξύ άλλων πεδίων, ο Ο.Ο.Σ.Α. έχει πάρει έναν ρόλο στο συντονισμό της διεθνούς δράσης κατά της δωροδοκίας και της διαφθοράς, που δημιουργούν τη Συνθήκη αντι-διαφθοράς του Ο.Ο.Σ.Α., η οποία είναι ενεργή από τον Φεβρουάριο του 1999.

Ο Ο.Ο.Σ.Α. έχει επίσης δημιουργήσει μια ομάδα αντι-sram, η οποία εξέδωσε λεπτομερή έκθεση, με αρκετά χρήσιμα έγγραφα σχετικά με τα προβλήματα sramming στις αναπτυσσόμενες χώρες, τις καλύτερες προτεινόμενες πρακτικές για τους παροχείς Διαδικτύου, τα εμπορικά sites ηλεκτρονικού ταχυδρομείου καθώς και των εμπλεκόμενων με το Διαδίκτυο. Η έδρα του Ο.Ο.Σ.Α. είναι στο Παρίσι.

4.3. Κύριες Κατευθύνσεις του ΟΟΣΑ για μια Αειφόρο Γεωργία

Οι προσπάθειες για την αύξηση της παραγωγής τροφίμων θα πραγματοποιηθούν σε ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από έλλειψη φυσικών πόρων. Σε πολλές περιοχές, υπάρχει ελάχιστο περιθώριο για επέκταση των καλλιεργήσιμων γαιών, ενώ ουσιαστικά δεν υπάρχει πρόσθετη γη στη Νότια Ασία, την Εγγύς Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική. Υπάρχουν διαθέσιμες εκτάσεις, στην υποσαχάρια Αφρική και τη

Λατινική Αμερική, πάνω από το 70% που πάσχουν από περιορισμούς εδάφους (FAO, 2011a). Οι μη βιώσιμες πρακτικές χρήσης γης, όπως η υπερβολική χρήση, η κακή διαχείριση της γης και η εξόρυξη θρεπτικών ουσιών, επιφέρουν καθαρές απώλειες παραγωγικότητας γης κατά μέσο όρο 0,2% ετησίως (Nelleman et al., 2009).

Η υποβάθμιση του εδάφους καθιστά την επιφάνεια του εδάφους ευάλωτη στη διάβρωση του νερού και της αιολικής ενέργειας και μειώνει την παραγωγικότητα των εισροών όπως τα λιπάσματα και η άρδευση, γεγονός που με τη σειρά του οδηγεί σε απώλειες παραγωγής και εισοδήματος. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η γεωργία είναι ο μεγαλύτερος χρήστης νερού παγκοσμίως, ο οποίος αντιπροσωπεύει περίπου το 70% της συνολικής απόσυρσης. Σε ορισμένες χώρες, το 90% αποσύρεται για γεωργικούς σκοπούς. Οι πόλεις και οι βιομηχανίες ανταγωνίζονται έντονα με τη γεωργία για τη χρήση του νερού και ένας αυξανόμενος αριθμός χωρών ή περιφερειών εντός των χωρών φθάνουν σε ανησυχητικά επίπεδα υδατικού στρες και ρύπανσης. Οι παγκόσμιοι πόροι γλυκού νερού θα στραφούν στο μέλλον σε πολλές περιοχές, ενώ το 40% του παγκόσμιου πληθυσμού αναμένεται να ζει σε λεκάνες απορροής ποταμών που αντιμετωπίζουν σοβαρή υδατική πίεση έως το 2050 (ΟΟΣΑ, 2012α).

Η γεωργία αποτελεί επίσης μια σημαντική πηγή ρύπανσης των υδάτων, από τα θρεπτικά συστατικά, τα φυτοφάρμακα, τα εδάφη και άλλες μολυσματικές ουσίες, με αποτέλεσμα σημαντικό κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό κόστος. Καταστρέφει επίσης το ευρύτερο περιβάλλον μέσω της εκπομπής αερίων θερμοκηπίου. Σε ορισμένα συστήματα εντατικής καλλιέργειας, έως και 50% των διαθέσιμων εισροών ανόργανων και οργανικών θρεπτικών ουσιών δεν χρησιμοποιούνται πάντοτε από καλλιέργειες ή βοσκοτόπους, γεγονός που οδηγεί σε σημαντική ρύπανση από την απορροή θρεπτικών συστατικών (OECD, 2012b).

Το αντίθετο συμβαίνει σε μεγάλα μέρη του αναπτυσσόμενου κόσμου, όπου η καλλιέργεια οδηγεί σε καθαρή εκχύλιση θρεπτικών ουσιών από το έδαφος. Σε μεγάλες περιοχές της Αφρικής, νοτίως της Σαχάρας, η παραγωγικότητα του εδάφους βρίσκεται σε πτωτική τάση. Η βιοποικιλότητα στηρίζει τη γεωργία και την

επισιτιστική ασφάλεια μέσω της παροχής γενετικού υλικού που απαιτείται για την καλλιέργεια και την κτηνοτροφία. Ο περασμένος αιώνας γνώρισε μεγάλη απώλεια βιοποικιλότητας μέσω της καταστροφής των οικοτόπων, κυρίως λόγω της αποψίλωσης των δασών (OHE, 2001). Η διατήρηση της βιοποικιλότητας είναι ζωτικής σημασίας για τη βιωσιμότητα και την ανθεκτικότητα των γεωργικών συστημάτων, καθώς οικοδομεί την ικανότητα να απορροφά τους κραδασμούς και να συνεχίσει να λειτουργεί μέσα σε ένα μεταβαλλόμενο σύνολο συνθηκών. Η πρόκληση είναι να μεγιστοποιηθούν οι θετικές συνεισφορές της γεωργίας στη βιοποικιλότητα, ελαχιστοποιώντας παράλληλα τις αρνητικές της επιπτώσεις.

Η παραγωγικότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μπορεί να βελτιωθεί μέσω οικονομιών κλίμακας και υιοθέτησης συστημάτων παραγωγής με μεγαλύτερη τεχνική αποδοτικότητα. Ωστόσο, η μακροπρόθεσμη αύξηση της παραγωγικότητας για τον τομέα ως σύνολο απαιτεί συνεχή τεχνολογική πρόοδο, καθώς και κοινωνικές καινοτομίες και νέα επιχειρηματικά μοντέλα. Για να ανταποκριθεί η γεωργία στις μελλοντικές προκλήσεις, η καινοτομία θα πρέπει όχι μόνο να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα με την οποία οι εισροές μετατρέπονται σε προϊόντα, αλλά και να διατηρήσουν τους λιγοστούς φυσικούς πόρους και να μειώσουν τα απόβλητα (OECD, 2011α).

Οι εκτιμήσεις των ποσοστών επιστροφής στη γεωργική έρευνα και ανάπτυξη υποδηλώνουν πολύ υψηλή κοινωνική αξία της γεωργικής έρευνας και ανάπτυξης. Τα ετήσια εσωτερικά ποσοστά απόδοσης των επενδύσεων στην γεωργική έρευνα και ανάπτυξη που υπολογίζονται στη βιβλιογραφία κυμαίνονται μεταξύ 20% και 80% (Alston, 2010). Στις αναπτυσσόμενες χώρες, ο αντίκτυπος των επενδύσεων έρευνας και ανάπτυξης στο δολάριο για το δολάριο στην αξία της γεωργικής παραγωγής κυμαίνεται γενικά από 6% έως 12% μεταξύ των χωρών (Fan et al., 2008; Fan και Zhang, 2008; FAO, 2012a).

Οι χώρες που έχουν επενδύσει σε μεγάλο βαθμό στην έρευνα και την ανάπτυξη, ενώ ταυτόχρονα επενδύουν και στην επέκταση, είχαν τη μεγαλύτερη αύξηση της παραγωγικότητας (Fuglie, 2012). Προωθούμενα από κίνητρα πολιτικής, σημειώθηκαν πρόσφατες βελτιώσεις στην παραγωγικότητα στις ανεπτυγμένες

χώρες με χαμηλότερα επίπεδα μεταβλητής χρήσης εισροών και επομένως πιο βιώσιμα. Τα συστήματα καινοτομίας ανταποκρίθηκαν στο αίτημα που διατύπωσαν οι χρήστες, οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής και οι διεθνείς αναπτυξιακοί εταίροι και ανέπτυξαν καινοτομίες που επιτρέπουν την πιο βιώσιμη χρήση των πόρων, όπως η καλλιέργεια χωρίς κρέατα, οι καλλιέργειες ανθεκτικές στις εντόσπιες, η αποδοτικότερη άρδευση, για την κατάσταση των θρεπτικών συστατικών στις καλλιέργειες, η τηλεανίχνευση και τα Γεωγραφικά Πληροφοριακά Συστήματα (GIS) για τη βελτίωση και παρακολούθηση της χρήσης γης και τα μηνύματα SMS για την ενίσχυση των συμβουλευτικών υπηρεσιών προς τους αγρότες.

5. Κύριες Κατευθύνσεις – Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μια Αειφόρο Γεωργία⁴

5.1. Κατευθύνσεις για μια Αειφόρο Γεωργία – COM(1999)22

Πάνω από τα τρία τέταρτα του εδάφους της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι γεωργικές εκτάσεις ή δασικές εκτάσεις (44% και 33% αντίστοιχα).

Ως εμπορικές δραστηριότητες, η γεωργία και η δασοκομία στοχεύουν κατά κύριο λόγο στην παραγωγή, η οποία, βασιζόμενη στη διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων και στην εκμετάλλευση αυτών των πόρων, ασκεί περιβαλλοντική πίεση σε αυτές.

Οι τεχνολογικές εξελίξεις και οι εμπορικές εκτιμήσεις για μεγιστοποίηση των αποδόσεων και ελαχιστοποίηση του κόστους οδήγησαν σε έντονη εντατικοποίηση της γεωργίας τα τελευταία 40 χρόνια.

Η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην εντατικοποίηση αυτή. Το υψηλό επίπεδο στήριξης των τιμών ευνοούσε την εντατική γεωργία και την αυξανόμενη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη ρύπανση του νερού και των εδαφών και τη ζημία σε ορισμένα σημαντικά οικοσυστήματα.

⁴<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51999DC0022:EL:HTML>

Η αλλαγή του τοπίου ήταν μια άλλη περιβαλλοντική εξέλιξη που επιταχύνθηκε από την πολιτική τιμολόγησης της ΚΓΠ, ως συνέπεια της εντατικοποίησης της γεωργίας. Η καταστροφή φραχτών, πέτρινων τοίχων και τάφρων και η αποστράγγιση υγροτόπων συνέβαλε στην απώλεια πολύτιμων ενδιαιτημάτων για πολλά πουλιά, φυτά και άλλα είδη. Η εντατικοποίηση σε ορισμένες περιοχές έχει οδηγήσει σε υπερβολική χρήση των υδάτινων πόρων και στην αυξημένη διάβρωση του εδάφους.

Η εγκατάλειψη της χρήσης γης για γεωργικούς σκοπούς, η οποία πραγματοποιείται κυρίως για οικονομικούς λόγους, ασκεί επίσης πίεση στο τοπίο και στη βιοποικιλότητα.

Για μερικά χρόνια, οι περιβαλλοντικές πτυχές αποτελούν μία από τις κύριες πτυχές της ΚΓΠ. Η γεωργία και η δασοκομία εξαρτώνται από τη διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων, η εκμετάλλευση των οποίων μπορεί να θέσει το περιβάλλον υπό πίεση. Τα ποικίλα τοπία και η συναφής βιοποικιλότητα που έχει αναπτυχθεί ως αποτέλεσμα αγροτικών αιώνων μπορεί να τεθεί σε σοβαρό κίνδυνο, εάν παύσει η καλλιέργεια.

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1986 αναγνώρισε την ανάγκη ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών ανησυχιών στις γεωργικές πολιτικές. Το 1992, στη Διάσκεψη Κορυφής του Ρίο, τα υπογράφοντα κράτη υιοθέτησαν μια σειρά βασικών δηλώσεων και συμβάσεων σχετικά με τη γεωργία και τη δασοκομία. Το πέμπτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον, το οποίο αναθεωρήθηκε το 1995, υπογράμμισε περαιτέρω την ανάγκη να ληφθεί υπόψη το περιβάλλον στην κοινή γεωργική πολιτική. Η συνθήκη του Άμστερνταμ έκανε την αειφόρο ανάπτυξη στόχο της ΕΕ, διατηρώντας παράλληλα τις υφιστάμενες βάσεις της Συνθήκης για την περιβαλλοντική και γεωργική πολιτική.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Cardiff, τον Ιούνιο του 1998, σημείωσε τις προσπάθειες της Επιτροπής να ενσωματώσει τις περιβαλλοντικές ανησυχίες σε όλες τις κοινοτικές πολιτικές και την ανάγκη να αξιολογηθεί αυτό σε μεμονωμένες αποφάσεις. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βιέννης το Δεκέμβριο του 1998 αναγνώρισε τη σημασία της διασφάλισης ότι το περιβάλλον ενσωματώθηκε σωστά

στις αποφάσεις για τη γεωργική πολιτική που λαμβάνονται στο πλαίσιο της Ατζέντα 2000.

Ο πυρήνας της περιβαλλοντικής στρατηγικής της ΕΕ στο πλαίσιο της ΚΓΠ ήταν η εφαρμογή στοχοθετημένων γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων, ιδίως στις αγροτικές περιοχές, για πρωτοβουλίες που υπερβαίνουν την εφαρμογή της ορθής γεωργικής πρακτικής και τη συμμόρφωση με το περιβαλλοντικό δίκαιο. Τα μέτρα αυτά αποτελούν αναπόσπαστο μέρος όλων των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης.

Η μεταρρύθμιση της ΚΓΠ το 1999 προέβλεπε αύξηση της εφαρμογής των γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων. Οι πληρωμές θα είναι διαθέσιμες σε γεωργούς οι οποίοι, σε εθελοντική βάση, παρείχαν περιβαλλοντικές υπηρεσίες για την προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση της υπαίθρου. Ωστόσο, οι πληρωμές θα γίνονταν μόνο για μέτρα που υπερβαίνουν την εφαρμογή της ορθής γεωργικής πρακτικής, πράγμα που σημαίνει ότι ο γεωργός έχει ήδη τηρήσει τις ελάχιστες περιβαλλοντικές απαιτήσεις.

Ωστόσο, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της μεταρρύθμισης της ΚΓΠ δεν περιορίζονται σε γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα.

Τα ελάχιστα περιβαλλοντικά πρότυπα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των προγραμμάτων στήριξης της γεωργίας. Επιπλέον, τα κράτη μέλη μπορούν να επισυνάψουν ειδικές περιβαλλοντικές προϋποθέσεις στη χορήγηση πληρωμών. Οι νέοι κανόνες θα μειώσουν τις πληρωμές σε γεωργούς που δεν καταβάλλουν την απαιτούμενη προσπάθεια συμμόρφωσης με την ευρωπαϊκή περιβαλλοντική νομοθεσία.

Η αποσύνδεση της στήριξης από την παραγωγή (η οικονομική βοήθεια δεν εξαρτάται πλέον από το ποσό που παράγεται) καθιστά δυνατό τον περιορισμό των περιβαλλοντικών ζημιών που προκαλούνται από την υπερβολική καλλιέργεια και τη ρύπανση από τη γεωργία.

Στην ΚΓΠ εισήχθησαν επίσης ειδικά περιβαλλοντικά μέτρα (περαιτέρω οικονομικά κίνητρα για πιο εκτεταμένη παραγωγή βόειου κρέατος και την εθελούσια παύση

καλλιέργειας έως και 10% της βασικής έκτασης στον τομέα των αροτραίων καλλιεργειών).

Τα κράτη μέλη μπορούν να ορίσουν έως και το 10% της επικράτειάς τους ως περιοχές που υπόκεινται σε ειδικά μειονεκτήματα, στις οποίες οι γεωργοί πρέπει να λαμβάνουν στήριξη για την προστασία του περιβάλλοντος ή τη διατήρηση του αγροτικού πληθυσμού.

5.2. Κατευθύνσεις για μια Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Καινοτομίας για τη «Γεωργική Παραγωγικότητα και Βιωσιμότητα» - COM(2012)79⁵

Η Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Καινοτομίας στοχεύει στην προώθηση μιας ανταγωνιστικής και βιώσιμης γεωργίας και δασοκομίας που επιτυγχάνει το περισσότερο από το λιγότερο και λειτουργεί σε αρμονία με το περιβάλλον. Η ΕΣΚ θα βοηθήσει στην οικοδόμηση ενός ανταγωνιστικού πρωτογενή τομέα που εξασφαλίζει τη διαθεσιμότητα τροφίμων σε παγκόσμιο επίπεδο, διαφοροποιημένα προϊόντα και την παραγωγή, τη μακροπρόθεσμη προμήθεια διαφόρων πρώτων υλών για τρόφιμα και άλλες χρήσεις, καθώς και καλύτερη κατανομή της προστιθέμενης αξίας σε όλη την τροφική αλυσίδα.

Προκειμένου να καταστεί η αύξηση της γεωργικής παραγωγικότητας και της παραγωγής βιώσιμη, οι φυσικοί πόροι πρέπει να διαχειρίζονται καλά, σύμφωνα με τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις. Η γη θα είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς αυτό είναι το μέσο όπου η επιτυχία ή η αποτυχία στο πλαίσιο αυτό θα εκληφθούν ως τα πλέον βιώσιμα πρότυπα παραγωγής. Η γη είναι ο βασικός πόρος για την γεωργική παραγωγή. Η χρήση γης αλληλοεπιδρά με πολλούς τρόπους με την ποιότητα και την ποσότητα του νερού, τη βιοποικιλότητα και την παροχή υπηρεσιών οικοσυστημάτων.

Η αλλαγή του κλίματος δίνει έμφαση στο έδαφος ως ιδιαίτερα ευάλωτο πόρο. Οι λειτουργίες του εδάφους συμπεριλαμβανομένης της σταθερότητας των εδαφών, του κύκλου του εδαφικού ύδατος, της ικανότητας αποθήκευσης

⁵ : http://ec.europa.eu/agriculture/eip/pdf/com2012-79_el.pdf

θρεπτικών συστατικών και της βιοτικής ακεραιότητας του εδάφους αποτελούν βασικές παραμέτρους της παραγωγικότητας της γης. Η λειτουργία του ως αποθέτης άνθρακα δίνει στο έδαφος βασικό ρόλο στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Η κατάλληλη διαχείριση της γης πρέπει να αποτρέψει την υποβάθμιση του εδάφους και τη διάβρωση, τη σταθεροποίηση των λειτουργιών του εδάφους και την αντιμετώπιση του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή.

Λαμβανομένων υπόψη αυτών των στόχων, εντοπίστηκαν δύο πρωταρχικοί στόχοι για την ΕΣΚ:

- Ως δείκτης για την προώθηση της παραγωγικότητας και της αποδοτικότητας της γεωργίας, στοχεύει στην αντιστροφή της πρόσφατης τάσης μείωσης των κερδών της παραγωγικότητας μέχρι το 2020.
- Ως δείκτης για τη βιωσιμότητα της γεωργίας, στοχεύει στην εξασφάλιση της λειτουργικότητας του εδάφους στην Ευρώπη σε ικανοποιητικό επίπεδο μέχρι το 2020. Η λειτουργικότητα του εδάφους περιλαμβάνει την παραγωγική ικανότητα των εδαφών και τους βασικούς ρόλους της στην αλλαγή του κλίματος, τον μετριασμό και την προσαρμογή και τη σταθερότητα του οικοσυστήματος.

Ενώ αυτοί οι πρωταρχικοί στόχοι αναφέρονται στην πρωτογενή παραγωγή, η ΕΣΚ θα αντιμετωπίσει επίσης και τις πολλές αλληλεπιδράσεις σε ολόκληρη την αλυσίδα εφοδιασμού μέχρι τον καταναλωτή. Οι ειδικοί στόχοι της θα αναπτυχθούν κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης υλοποίησής της, αντανακλώντας τις στρατηγικές κατευθύνσεις των πολιτικών στις οποίες στηρίζεται.

Οι επιχειρησιακοί στόχοι της Σύμπραξης περιλαμβάνουν την επιτυχημένη δημιουργία γέφυρας μεταξύ αιχμής της έρευνας και της τεχνολογίας και των ενδιαφερομένων, συμπεριλαμβανομένων των αγροτών, των επιχειρήσεων, της βιομηχανίας, της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών και ΜΚΟ. Αυτό θα βοηθήσει στη μετάφραση των αποτελεσμάτων της έρευνας στην πραγματική

καινοτομία, την πιο γρήγορη μεταφορά της καινοτομίας στην πράξη, δίνοντας μια συστηματική ανατροφοδότηση από την πρακτική στην επιστήμη όσον αφορά τις ερευνητικές ανάγκες, την ενίσχυση της ανταλλαγής γνώσεων και την ευαισθητοποίηση σχετικά με την ανάγκη κοινών προσπαθειών για επενδύσεις στη βιώσιμη καινοτομία.

Η Σύμπραξη αυτή προσπαθεί να επιτύχει συνέργειες μέσω της ενίσχυσης των ανταλλαγών μεταξύ των εταίρων σε διαφορετικούς τομείς πολιτικής, πρωτοβουλίες και έργα, συμβάλλοντας κατ' αυτό τον τρόπο σε υψηλότερα επίπεδα αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων μέσων πολιτικής και τη συμπλήρωσή τους με νέες δράσεις όπου αυτό είναι απαραίτητο.

6. Κύριες Κατευθύνσεις – Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ενίσχυση της Περιβαλλοντικής Διάστασης της Γεωργίας⁶

6.1. Εισαγωγικά Στοιχεία: Γεωργία και Περιβάλλον

Η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ανησυχιών στην Κοινή Γεωργική Πολιτική στοχεύει στην αποφυγή των κινδύνων υποβάθμισης του περιβάλλοντος και στην ενίσχυση της βιωσιμότητας των αγρο-οικοσυστημάτων.

Περίπου το ήμισυ της γης της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλλιεργείται. Η γεωργία είναι σημαντική για το φυσικό περιβάλλον της. Η γεωργία και η φύση αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους:

- Η γεωργία συνέβαλε κατά τη διάρκεια των αιώνων στη δημιουργία και τη διατήρηση μιας μοναδικής υπαίθρου. Η διαχείριση της γεωργικής γης αποτελεί θετική δύναμη για την ανάπτυξη της πλούσιας ποικιλίας τοπίων και οικοτόπων, συμπεριλαμβανομένου ενός *μωσαϊκού* δασικών εκτάσεων, υγροτόπων και εκτεταμένων εκτάσεων ανοιχτής υπαίθρου.
- Η οικολογική ακεραιότητα και η γραφική αξία των τοπίων καθιστούν τις αγροτικές περιοχές ελκυστικές για την ίδρυση επιχειρήσεων, για χώρους διαβίωσης και για επιχειρήσεις τουρισμού και αναψυχής.

⁶http://ec.europa.eu/agriculture/envir/links/index_en.htm

Οι δεσμοί μεταξύ του πλούτου του φυσικού περιβάλλοντος και των γεωργικών πρακτικών είναι πολύπλοκοι. Πολλά πολύτιμα οικοσυστήματα στην Ευρώπη διατηρούνται με εκτατική καλλιέργεια και ένα ευρύ φάσμα άγριων ειδών βασίζεται σε αυτό για την επιβίωσή τους. Αλλά οι ακατάλληλες γεωργικές πρακτικές και η χρήση γης μπορούν επίσης να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στους φυσικούς πόρους, όπως είναι η ρύπανση του εδάφους, του νερού και του αέρα.

Η Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ) εντόπισε τρεις τομείς προτεραιότητας για δράση για την προστασία και την ενίσχυση της αγροτικής κληρονομιάς της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

- τη βιοποικιλότητα και τη διατήρηση και ανάπτυξη των «φυσικών» γεωργικών και δασοκομικών συστημάτων και των παραδοσιακών γεωργικών τοπίων,
- τη διαχείριση και την χρήση νερού, και
- την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Η ΚΓΠ εξασφαλίζει ότι οι κανόνες της είναι συμβατοί με τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις και ότι τα μέτρα της ΚΓΠ προωθούν την ανάπτυξη γεωργικών πρακτικών που προστατεύουν το περιβάλλον και την ύπαιθρο. Οι αγρότες ενθαρρύνονται να συνεχίσουν να διαδραματίζουν θετικό ρόλο στη διατήρηση της υπαίθρου και του περιβάλλοντος.

Αυτό επιτυγχάνεται με:

- με στόχο τη στήριξη των μέτρων αγροτικής ανάπτυξης που προωθούν οικολογικά βιώσιμες γεωργικές πρακτικές, όπως τα γεωργοπεριβαλλοντικά προγράμματα, και
- την ενίσχυση της συμμόρφωσης με τους περιβαλλοντικούς νόμους με την επιβολή κυρώσεων για τη μη τήρηση αυτών των νόμων από τους γεωργούς μέσω της μείωσης των πληρωμών στήριξης από την ΚΓΠ.

6.2. Οι Περιβαλλοντικές Πτυχές της Γεωργίας: Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

6.2.1. Κοινοτικό Πλαίσιο Δράσης για την Προστασία και τη Διαχείριση των Υδάτων: Η Οδηγία – Πλαίσιο 2000/60 για τα Ύδατα⁷

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας τόπος με κοινά ύδατα. Το 60% περίπου της έκτασης της ΕΕ είναι λεκάνες απορροής ποταμών που διασχίζουν τουλάχιστον μία περιοχή εθνικών συνόρων, ενώ όλα τα κράτη μέλη εκτός από την Κύπρο και τη Μάλτα περιλαμβάνουν τμήματα με τουλάχιστον μία διεθνή περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού (ΔΠΛΑΠ).

Σύμφωνα με την οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα, κάθε κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για την εφαρμογή της στο τμήμα της ΔΠΛΑΠ που βρίσκεται στο έδαφός του, ενώ οι σχετικές δράσεις θα πρέπει να συντονίζονται σε συνεργασία με τα υπόλοιπα μέλη στα οποία ανήκει η εν λόγω περιοχή.

Η κοινή διαχείριση των διεθνών ποταμών της Ευρώπης δεν είναι κάτι καινούριο, όπως αποδεικνύει μια μελέτη περιπτώσεων για τον ποταμό Δούναβη. Η συνεργασία στον ποταμό Ρήνο είναι επίσης μακροχρόνια. Ωστόσο, η οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα έχει επιταχύνει και εμβαθύνει τη διαδικασία αυτή στις 40 περίπου διεθνείς λεκάνες απορροής ποταμών της Ευρώπης.

Η οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα θεσπίζει ένα νομικό πλαίσιο για την προστασία και αποκατάσταση καθαρών υδάτων σε ολόκληρη την Ευρώπη καθώς και για τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης και βιώσιμης χρήσης τους. (Ο επίσημος τίτλος της είναι Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.)

Η οδηγία θεσπίζει μια καινοτόμο προσέγγιση για τη διαχείριση των υδάτων με βάση τις λεκάνες απορροής ποταμών καθώς και τις φυσικές γεωγραφικές και υδρολογικές μονάδες, ορίζει δε συγκεκριμένες προθεσμίες εντός των οποίων τα κράτη μέλη

⁷http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/pdf/tapintoit_el.pdf

πρέπει να φροντίσουν για την προστασία των υδάτινων οικοσυστημάτων. Η οδηγία αφορά τα εσωτερικά επιφανειακά, μεταβατικά, παράκτια και υπόγεια ύδατα. Θεσπίζει μια σειρά από καινοτόμες αρχές διαχείρισης των υδάτων, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής του κοινού στο σχεδιασμό και στην ενσωμάτωση οικονομικών προσεγγίσεων, όπως η ανάκτηση του κόστους των υπηρεσιών ύδατος.

Στο άρθρο 3, η οδηγία ζητεί να δημιουργηθούν ΔΠΛΑΠ που εκτείνονται στο έδαφος περισσότερων του ενός κρατών μελών, καθώς και να συντονιστούν οι δράσεις στις περιοχές αυτές.

Σύμφωνα με τη συμφωνία πλαίσιο για τα ύδατα, τα κράτη μέλη πρέπει να προσδιορίσουν τις διεθνείς λεκάνες απορροής ποταμών και να αναπτύξουν κατάλληλες διοικητικές δομές σχετικά με αυτές (άρθρο 3 παράγραφος 4). Ο χάρτης στην απέναντι σελίδα δείχνει τις διεθνείς λεκάνες απορροής ποταμών που έχουν προσδιοριστεί στην ΕΕ και σε γειτονικές χώρες.

Η οδηγία επισημαίνει ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι υπάρχουσες διοικητικές δομές σχετικά με τις εν λόγω διεθνείς λεκάνες απορροής. Για παράδειγμα, όσον αφορά τη ΔΠΛΑΠ του Ρήνου, έξι κράτη μέλη μαζί με την Ελβετία και το Λιχτενστάιν ίδρυσαν μια συντονιστική επιτροπή με αντικείμενο την εφαρμογή της οδηγίας πλαίσιο για τα ύδατα, υπό την αιγίδα της Διεθνούς Επιτροπής για την Προστασία του Ρήνου, η οποία συστάθηκε αρχικά το 1950.

Πολλές διεθνείς λεκάνες απορροής εκτείνονται σε δύο μόνο κράτη μέλη: στις λεκάνες αυτές, η συνεργασία βασίζεται σε διμερείς συμφωνίες. Για παράδειγμα, οι λεκάνες του ποταμού Τάγου και άλλων ποταμών που συνδέουν την Ισπανία και την Πορτογαλία καλύπτουν το 46% της Ιβηρικής χερσονήσου. Οι δύο χώρες υπέγραψαν την πρώτη συνθήκη συνεργασίας το 1864, στο πλαίσιο δε μιας συνθήκης του 1998 συμφώνησαν για την εφαρμογή του διεθνούς και κοινοτικού δικαίου στις εν λόγω κοινές λεκάνες απορροής.

Τα κράτη μέλη ορίζουν τις αρμόδιες αρχές που είναι άμεσα υπεύθυνες για την εφαρμογή της οδηγίας στο τμήμα κάθε λεκάνης απορροής που τους αναλογεί. Προς το παρόν, τα κράτη μέλη έχουν ορίσει μόνο εθνικές αρχές ως αρμόδιες αρχές: συνεπώς, οι επιτροπές διεθνών λεκανών απορροής διατηρούν την ιδιότητα των διοικητικών δομών και δεν είναι άμεσα υπεύθυνες για την εφαρμογή της οδηγίας.

Μετά τη σύσταση των διοικητικών δομών, το επόμενο βήμα στη διαδικασία εφαρμογής της οδηγίας ήταν η περιβαλλοντική και οικονομική ανάλυση των λεκανών απορροής ποταμών, η οποία προβλεπόταν να ολοκληρωθεί το 2005 (άρθρο 5). Σε πολλές ΔΠΛΑΠ, αυτό προϋπέθετε το συνδυασμό διαφορετικών παραδοσιακών δομών διαχείρισης των υδάτων. Για παράδειγμα, κάποιες χώρες ήδη χρησιμοποιούσαν μια προσέγγιση λεκάνης απορροής ενώ άλλες πάλι όχι.

Η οδηγία καλύπτει όχι μόνο τα επιφανειακά εσωτερικά ύδατα, αλλά και τα παράκτια και υπόγεια ύδατα. Επομένως, οι ΔΠΛΑΠ εκτείνονται και στα παράκτια ύδατα: για παράδειγμα, η έκθεση αναφορικά με τη λεκάνη απορροής του ποταμού Σκάλδη αξιολογεί τα ύδατα που ρέουν κατά μήκος των 340 km των ακτών της περιοχής λεκάνης απορροής στη βόρεια Γαλλία, το Βέλγιο και τις νότιες Κάτω Χώρες.

6.2.2. Πολιτική Προστασίας από τα Νιτρικά Ιόντα Γεωργικής Προέλευσης: Η Οδηγία 91/676/ΕΟΚ για την Προστασία των Υδάτων από τη Νιτρορύπανση Γεωργικής Προέλευσης⁸

Σύμφωνα με την Οδηγία 91/676/ΕΟΚ, η οποία ενσωματώθηκε στο Ελληνικό Δίκαιο με την αριθ. 16190/1335/1997 (ΦΕΚ Β' 519) ΚΥΑ, κάθε Κράτος – Μέλος θεσπίζει έναν ή περισσότερους κώδικες ορθής γεωργικής πρακτικής, που εφαρμόζονται προαιρετικά από τους γεωργούς και περιλαμβάνουν φιλοπεριβαλλοντικούς κανόνες ως προς την άσκηση της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, με στόχο τη διασφάλιση της προστασίας τόσο των επιφανειακών όσο και των υπόγειων υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης.

⁸http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/environment/l28013_en.htm

Μεταξύ των πρακτικών συμπεριλαμβάνεται και η τήρηση συγκεκριμένης λιπαντικής και αρδευτικής αγωγής, η αποφυγή εφαρμογής λιπάσματος ή κοπριάς σε μικρές αποστάσεις από υδάτινους όγκους, ο κατάλληλος χειρισμός κτηνοτροφικών αποβλήτων, ο τρόπος διάθεσης της κοπριάς κ.ά. Ο Κώδικας είναι δυνατό να περιλαμβάνει και υποχρεωτικές – απαγορευτικές διατάξεις εφόσον κάτι τέτοιο προκύπτει από σχετική νομοθεσία ή την αναγκαιότητα άμεσης πρόληψης του κινδύνου νιτρορύπανσης.

Επίσης, βάσει της Οδηγίας απαιτείται συνεχής και σταθερή παρακολούθηση της ποιότητας των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων της χώρας καθώς και, κάθε τέσσερα τουλάχιστον χρόνια, επαναπροσδιορισμός των περιοχών που χαρακτηρίζονται ως «ευπρόσβλητες ζώνες» και εμφανίζουν αυξημένες συγκεντρώσεις νιτρικών. Ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως ευπρόσβλητης από τη νιτρορύπανση γίνεται από την Ειδική Γραμματεία Υδάτων του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας σε συνεργασία με τα συναρμόδια υπουργεία μεταξύ των οποίων και το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Για τον προσδιορισμό αυτό λαμβάνονται υπόψη δεδομένα όπως αυξημένες τιμές νιτρικών (≥ 50 ppm NO₃) στα υπόγεια και επιφανειακά ύδατα της συγκεκριμένης περιοχής μετά από μετρήσεις που πραγματοποιούνται μέσω εγκατεστημένου σταθερού δικτύου παρακολούθησης, αρμοδιότητας Ειδικής Γραμματείας Υδάτων. Μετά την έκδοση των σχετικών ΚΥΑ με τις οποίες συγκεκριμένες περιοχές χαρακτηρίζονται ως ευπρόσβλητες ζώνες πρέπει να εκδοθούν τα σχετικά Προγράμματα Δράσης.

Τα Προγράμματα Δράσης αποτελούν ένα σύνολο κανόνων – υποχρεώσεων όλων των παραγωγών των οποίων οι εκμεταλλεύσεις βρίσκονται στις εν λόγω περιοχές, για την τήρηση των οποίων δεν λαμβάνουν καμία ενίσχυση (μη επιδοτούμενα) και απαιτούν αυστηρότερες πρακτικές για την προστασία των επιφανειακών και των υπόγειων υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης. Επιπλέον, ορισμένες γεωργικές πρακτικές τις οποίες πρέπει να εφαρμόζουν οι παραγωγοί ως

απόρροια της Οδηγίας 91/676/ΕΚ, τόσο στο σύνολο της χώρας όσο και ειδικότερα στις ευπρόσβλητες ζώνες, αποτελούν μέρος της Πολλαπλής Συμμόρφωσης⁹.

6.2.3. Πολιτική Προστασίας των Υπογείων Υδάτων: Οδηγία 2006/118/ΕΚ για την Προστασία των Υπογείων Υδάτων από τη Ρύπανση και την Υποβάθμιση¹⁰

Η Οδηγία 2006/118/ΕΚ (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2006δ) δημιουργήθηκε αποκλειστικά για να ρυθμιστεί και να αντιμετωπιστεί όσο το δυνατόν καλύτερα ο κίνδυνος της ρύπανσης των υπόγειων υδάτων. Τα υπόγεια ύδατα αποτελούν πολύ σημαντική πηγή για τον άνθρωπο όχι μόνο επειδή είναι απαραίτητα για την επιβίωσή του αλλά και εξ αιτίας του ότι αποτελούν βασική πρώτη ύλη της παραγωγικής διαδικασίας καθώς και το νούμερο ένα αγαθό για τη διατήρηση των οικοσυστημάτων στα επίπεδα ποικιλίας ζωικών και φυτικών οργανισμών, όπως τα γνωρίζουμε σήμερα. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να παίρνονται μέτρα προστασίας των υπόγειων υδάτων, ειδικά σε χώρους υδάτων όπου υπάρχει άντληση και κατανάλωσή τους από τον άνθρωπο.

Η Οδηγία 2006/118/ΕΚ εξασφαλίζει, με τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων, την προσπάθεια των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να αγωνιστούν από κοινού για την μείωση και αν γίνεται για την εξουδετέρωση αυτού του μείζονος προβλήματος για την ανθρωπότητα. Θεσπίζει τις ανώτερες αποδεκτές τιμές ρύπων και τα ποιοτικά πρότυπα υδάτων και οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι υποχρεωμένες να καταμετρήσουν το πλήθος των συστημάτων των υπόγειων υδάτων που απειλούνται με μόλυνση, καθώς και να προσεγγίσουν το μέγεθος της μόλυνσης σε κάθε ένα από αυτά (ό.π.).

Τα κράτη μέλη υποχρεούνται επίσης να συγκεντρώσουν στοιχεία με τα οποία θα γίνεται ξεκάθαρο το μέγεθος του κινδύνου να μολυνθεί ένας χώρος θαλάσσιων υδάτων και χερσαίων οικοσυστημάτων εξ αιτίας τυχόν επικοινωνίας ορισμένων συστημάτων μεταξύ τους. Όπως γίνεται κατανοητό, είναι πολύ σημαντικό το

⁹http://www.minagric.gr/images/stories/docs/agrotis/XOROTAJIA/odhgia_91.pdf

¹⁰<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:372:0019:0031:EL:PDF>

γεγονός να διαλευκανθεί το μέγεθος του κάθε υπόγειου υδάτινου συστήματος αλλά και με ποια άλλα υδάτινα συστήματα συνορεύει (ό.π.).

Επιπλέον, τα κράτη μέλη εξουσιοδοτούνται από το ευρωκοινοβούλιο να αναρτούν κάθε έτος τις υψηλότερες ανεκτές τιμές ρύπων και τη σχέση μεταξύ των τιμών, ακόμη και όταν η κάθε χώρα ξεχωριστά δεν έχει θεσπίσει κάποιο πλαίσιο εφαρμογής σε επίπεδο περιοχής Λεκάνης Απορροής Ποταμού που ανήκει στα εδάφη της. Οι χώρες απαλλάσσονται από τη συγκεκριμένη ενέργεια εφόσον το υδάτινο σύστημα έχει αποφύγει τον κίνδυνο μόλυνσης. Όταν η μόλυνση ξεπεράσει το όριο της υψηλότερης ανεκτής τιμής ρύπων, σε ένα σύνολο οικοσυστημάτων και ταυτόχρονα υπάρχει ένα σύστημα υπόγειων υδάτων που είναι σε άριστη χημική κατάσταση, το οποίο κινδυνεύει να ρυπανθεί από τα υπόλοιπα, τότε λαμβάνονται επιπλέον μέτρα για την προστασία του, που σημαίνει προστασία υδατικών και χερσαίων οικοσυστημάτων, αλλά και της ανθρώπινης υγείας. Σε περίπτωση που η μετρηθείσα ρύπανση σε ένα οικοσύστημα δεν ξεπεράσει τις υψηλότερες ανεκτές τιμές ρύπων, τότε το οικοσύστημα θεωρείται ότι βρίσκεται σε καλή κατάσταση.

Τέλος, τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να αναρτήσουν δημόσια τα αποτελέσματα της χημικής κατάστασης όλων των υπόγειων υδάτων στα σχέδια Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμών, εξηγώντας με ποιον τρόπο οι εξέλιξη των ποιοτικών μοντέλων των υπόγειων νερών και οι υπερβάσεις των υψηλοτέρων τιμών ρύπανσης, συμπεριλαμβάνονται στην τελική εκτίμηση. Όταν διαπιστωθεί ότι το υπέδαφος ενός οικοσυστήματος είναι μολυσμένο, με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν να ρυπανθούν τα συγγενή σε αυτό υπόγεια ύδατα, τότε τα κράτη μέλη λαμβάνουν επιπλέον εκτιμήσεις για τις πηγές ρύπανσης, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ότι δεν υπάρχει φόβος να εξαπλωθεί η μόλυνση στους κόλπους των. Όταν διαπιστωθεί ότι η το είδος της ρύπανσης δεν αποτελεί προβληματικό ρύπο σύμφωνα με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ, παίρνονται όλες εκείνες οι αποφάσεις που χρειάζονται ούτως ώστε να προστατευτούν τα υπόγεια ύδατα. Αποτέλεσμα των πράξεων αυτό είναι να μην επεκταθεί και να μην αυξηθεί η ρύπανση στα υπόγεια ύδατα (ό.π.).

6.2.4. Πολιτική για τους Γενετικούς Πόρους: Ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 870/2004 για τη Χρησιμοποίηση των Γενετικών Πόρων στη Γεωργία¹¹

Η διατήρηση και η βιώσιμη χρήση των γενετικών πόρων στη γεωργία είναι απαραίτητες για τη βιώσιμη ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής και των αγροτικών περιοχών. Το κοινοτικό πρόγραμμα για τη διατήρηση, τον χαρακτηρισμό, τη συλλογή και τη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων στη γεωργία προωθεί τη γενετική ποικιλότητα και την ανταλλαγή πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένου του στενού συντονισμού μεταξύ των κρατών μελών και μεταξύ των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Διευκολύνει επίσης το συντονισμό στον τομέα των διεθνών δεσμεύσεων για τους γενετικούς πόρους.

Η διατήρηση και η βελτίωση των γενετικών πόρων των εντόμων / των αγροτικών εκμεταλλεύσεων εξαρτάται επίσης από την πραγματική δυνατότητα των βιώσιμων χρήσεων και, συνεπώς, από τη νομοθεσία που καθιστά δυνατή την εμπορία διαφοροποιημένων γενετικών υλικών.

Η οδηγία 98/95 / ΕΚ της 14ης Δεκεμβρίου 1998 δημιούργησε το αναγκαίο νομικό πλαίσιο για να ανοίξει στο μέλλον η δυνατότητα εμπορίας των ποικιλιών που προέρχονται από την επιτόπια διατήρηση και δεν περιλαμβάνονται στους επίσημους καταλόγους σπόρων προς σπορά που συμμορφώνονται με τα DUS κριτήρια. Επίσης, η παρούσα οδηγία συμβάλλει στην επιτόπια διατήρηση και στην αειφόρο χρήση των φυτογενετικών πόρων, μέσω της καλλιέργειας και της εμπορίας αγρωστωδών και ποικιλιών που προσαρμόζονται φυσικά στις τοπικές και περιφερειακές συνθήκες και απειλούνται από γενετική διάβρωση.

Οι συγκεκριμένοι αυτοί όροι περιλαμβάνουν ειδικότερα τα ακόλουθα σημεία:

- Οι εκτάσεις και οι ποικιλίες γίνονται αποδεκτές προς καταχώρηση σύμφωνα με τις διατάξεις των οδηγιών 70/457 / ΕΟΚ και 70/458 / ΕΟΚ του Συμβουλίου, κατά περίπτωση. Η διαδικασία επίσημης αποδοχής πρέπει να λαμβάνει υπόψη συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά και απαιτήσεις.

¹¹http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/environment/l60039_en.htm

Συγκεκριμένα, λαμβάνονται υπόψη τα αποτελέσματα ανεπίσημων δοκιμών και γνώσεων που αποκτώνται από την πρακτική εμπειρία κατά την καλλιέργεια, την αναπαραγωγή και τη χρήση και τις λεπτομερείς περιγραφές των ποικιλιών και των σχετικών ονομασιών τους, όπως κοινοποιήθηκαν στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, και, εάν είναι τελεσίδικες, απαλλαγή από την υποχρέωση επίσημης εξέτασης. Μετά την αποδοχή μιας τέτοιας φυτικής ποικιλίας ή ποικιλίας, θα αναφέρεται ως «ποικιλία διατήρησης» στους κοινούς καταλόγους.

- Πρέπει να διευκρινίζεται η προέλευση της γης ή της ποικιλίας και οι περιοχές εμπορίας σπόρων προς σπορά.
- Οι σπόροι τέτοιων εκτάσεων ή ποικιλιών που μπορούν να διατεθούν στο εμπόριο σε δεδομένες περιόδους υπόκεινται σε κατάλληλους ποσοτικούς περιορισμούς.

Μπορούν επίσης να θεσπιστούν ειδικοί όροι για την εμπορία μιγμάτων σπόρων ειδών, υπό τον όρο ότι τα είδη αυτά περιλαμβάνουν μία ή περισσότερες από τις απαριθμούμενες στο άρθρο 1 της οδηγίας 70/457 / ΕΟΚ του Συμβουλίου, εφόσον συνδέονται με συγκεκριμένους φυσικούς και ημιφυσικούς οικοτόπους και απειλείται από γενετική διάβρωση.

6.2.5. Πολιτική Διατήρησης των Φυσικών Οικοτόπων καθώς και της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας: Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για το Οικολογικό Δίκτυο Ειδικών Ζωνών Προστασίας, το “Natura 2000”¹²

Το *Natura 2000* είναι ένα δίκτυο ζωνών προστασίας της φύσης που εκτείνεται σε ολόκληρη την Κοινότητα, το οποίο θεσπίστηκε δυνάμει της οδηγίας περί ενδιαιτημάτων του 1992. Περιλαμβάνει επίσης ζώνες που χαρακτηρίστηκαν δυνάμει της οδηγίας περί αγρίων πτηνών του 1979.

Σκοπός του δικτύου είναι να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη επιβίωση των πιο πολύτιμων και των πλέον απειλούμενων ειδών και ενδιαιτημάτων της Ευρώπης. Η αναγνώριση της ανάγκης για την θέσπιση ενός δικτύου αυτού του είδους ήρθε ως

¹²http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/l28076_el.htm

απάντηση στην μεγάλη κλίμακας καταστροφή και κατακερματισμό των ενδιαιτημάτων άγριας πανίδας και χλωρίδας που συνέβη κατά τις δεκαετίες πριν από το 1992.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος έχει επιβεβαιώσει ότι πολλά ευρωπαϊκά είδη φθίνουν: κατά τα πρόσφατα έτη, 64 ενδημικά φυτά της Ευρώπης εξαφανίστηκαν από τη φύση, το 38% ειδών πτηνών και το 45% ειδών πεταλούδας απειλούνται, ενώ ορισμένοι πληθυσμοί είναι ευάλωτοι ή σε κίνδυνο, η Ευρώπη έχει γνωρίσει την πρώτη περίπτωση εξαφάνισης είδους (ενός είδους ορεινής αίγας), το οποίο ήδη περιλαμβανόταν στον κατάλογο της οδηγίας περί ενδιαιτημάτων.

Οι πιέσεις επί των ενδιαιτημάτων και των οικοσυστημάτων είναι επίσης έντονες: παραδείγματος χάριν, οι υδροβιότοποι της βόρειας και δυτικής Ευρώπης έχουν μειωθεί κατά περίπου 60% τις τελευταίες δεκαετίες. Οι πιέσεις που ευθύνονται για την εν λόγω απώλεια, δηλαδή η αστική ανάπτυξη, η ανάπτυξη των υποδομών και του τουρισμού, η εντατικοποίηση της γεωργίας και της δασοκομίας, κλπ. συνεχίστηκαν κατά την τελευταία δεκαετία.

Ως εκ τούτου, το Natura 2000 διαδραματίζει καίριο ρόλο στην προστασία της βιοποικιλότητας της ΕΕ, σύμφωνα με την απόφαση που έχει ληφθεί κατά την συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Gotenburg, τον Ιούνιο του 2001, με σκοπό να σταματήσει η μείωση της βιοποικιλότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έως το 2010. Η οδηγία περί ενδιαιτημάτων χαρακτηρίζει περίπου 200 είδη ενδιαιτημάτων και 700 είδη φυτών και ζώων ως κοινοτικής σημασίας. Η μακροπρόθεσμη διατήρηση των εν λόγω ειδών δεν μπορεί να επιτευχθεί ε την προστασία όνο απομονωμένων φυσικών θυλάκων, όσο μεγάλη και αν είναι η επιμέρους αξία τους. Θεσπίζοντας ένα δίκτυο τόπων έσω της συνολικής κατανομής των εν λόγω ενδιαιτημάτων και ειδών, το Natura 2000 προτίθεται να αποτελέσει ένα δυναμικό και ζωντανό δίκτυο, το οποίο θα διασφαλίζει τη διατήρησή τους. Τα εν λόγω μέτρα για τη διατήρηση των τόπων συμπληρώνονται από άλλες διατάξεις σχετικά ε την προστασία των ειδών δυνάμει των οδηγιών για την προστασία της φύσης.

6.2.6. Πολιτική Προστασίας του Εδάφους: Η Ανακοίνωση της Επιτροπής για την Θεματική Στρατηγική για την Προστασία του Εδάφους – COM(2006) 231¹³

Η θεματική στρατηγική για την προστασία του εδάφους στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) προτείνει μέτρα με στόχο την προστασία του εδάφους και τη διαφύλαξη της ικανότητάς του να επιτελεί τις οικολογικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές λειτουργίες του.

Η στρατηγική προβλέπει τη διαμόρφωση νομοθετικού πλαισίου για την προστασία και τη βιώσιμη αξιοποίηση του εδάφους, την ενσωμάτωση της προστασίας του εδάφους στις εθνικές και κοινοτικές πολιτικές, την ενίσχυση του αντίστοιχου γνωστικού υπόβαθρου, καθώς και τη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού.

Η πρόταση οδηγίας αποτελεί μείζον στοιχείο της στρατηγικής και θα επιτρέψει στα κράτη μέλη να λάβουν τα δέοντα μέτρα ανάλογα με τις τοπικώς επικρατούσες συνθήκες. Προβλέπει μέτρα που αποσκοπούν στον εντοπισμό των προβλημάτων, στην πρόληψη της υποβάθμισης του εδάφους και στην αποκατάσταση των ήδη υποβαθμισμένων ή μολυσμένων εκτάσεων.

Τα μέτρα στην πρόταση οδηγίας προβλέπουν ότι τα κράτη μέλη θα καταγράψουν τις περιοχές στις οποίες υφίστανται κίνδυνοι αποσάθρωσης, μείωσης της περιεκτικότητας του εδάφους σε οργανικά υλικά, καθίζησης (συμπύεσης), αλάτωσης ή κατολίσθησης, ή τις περιοχές στις οποίες έχει ήδη λάβει χώρα ανάλογη διαδικασία εδαφικής υποβάθμισης. Η ως άνω καταγραφή πρέπει να πραγματοποιηθεί βάσει των κριτηρίων που ορίζονται στην πρόταση.

Εν συνεχεία επιβάλλεται να καθοριστούν στόχοι και να εγκριθούν προγράμματα κατάλληλων μέτρων, ώστε να μειωθούν οι προαναφερόμενοι κίνδυνοι και να αντιμετωπιστούν οι συνέπειές τους. Τα κράτη μέλη οφείλουν επίσης να προβλέψουν μέτρα που θα επιτρέπουν τον περιορισμό της αδιαβροχοποίησης (στεγανοποίησης-σφράγισης) των εδαφών και θα αποκαθιστούν ιδίως τις

¹³<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l28181&from=EN>

εγκαταλελειμμένες τοποθεσίες ή, όταν η αδιαβροχοποίηση κρίνεται απαραίτητη, μέτρα που θα περιορίζουν τις συνέπειές της.

Η πρόταση της οδηγίας προβλέπει επιπλέον ότι τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα δέοντα μέτρα για να αποφεύγεται η μόλυνση των εδαφών από επικίνδυνες ουσίες.

Παράλληλα οφείλουν να συντάξουν μητρώο περιοχών που έχουν υποστεί μόλυνση από ανάλογες ουσίες, όταν οι συγκεντρώσεις τους συνεπάγονται σοβαρό κίνδυνο για την υγεία του ανθρώπου ή το περιβάλλον, καθώς και των τοποθεσιών στις οποίες κατά το παρελθόν αναπτύχθηκαν ορισμένες δραστηριότητες [χώροι υγειονομικής ταφής απορριμμάτων (χωματερές), αεροδρόμια, λιμένες, στρατιωτικές εγκαταστάσεις, δραστηριότητες που διέπονται από τις διατάξεις της οδηγίας για την ολοκληρωμένη πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης κ.λπ.]. Στην πρόταση παρατίθεται κατάλογος των εν δυνάμει ρυπογόνων δραστηριοτήτων.

Κατά την πώληση ανάλογων τοποθεσιών, ο ιδιοκτήτης ή ο πιθανός αγοραστής οφείλουν να παρέχουν στην αρμόδια εθνική αρχή και στον εκάστοτε αντισυμβαλλόμενο έκθεση σχετικά με την κατάσταση του εδάφους. Η έκθεση εκπονείται από εγκεκριμένο οργανισμό ή εξουσιοδοτημένο πρόσωπο από το κράτος μέλος.

Τα κράτη μέλη οφείλουν εν συνεχεία να προβαίνουν στην εξυγίανση των τοποθεσιών που έχουν υποστεί ρύπανση, στο πλαίσιο εθνικής στρατηγικής, το οποίο καθορίζει τις αντίστοιχες προτεραιότητες. Όταν είναι αδύνατο να αναλάβει ο υπεύθυνος το κόστος της εξυγίανσης της τοποθεσίας, το κράτος μέλος πρέπει να μεριμνά για τη χρηματοδότηση της αποκατάστασης.

Η πρόταση οδηγίας προβλέπει, εξάλλου, ότι τα κράτη μέλη ευαισθητοποιούν το κοινό σε ό,τι αφορά τη σημασία της προστασίας του εδάφους και εγγυώνται τη δυνατότητά του να συμμετάσχει στην εκπόνηση, την τροποποίηση και την επανεξέταση των προγραμμάτων λήψης μέτρων σχετικά με τις περιοχές που αντιμετωπίζουν κινδύνους, καθώς και κατά την επανεξέταση των εθνικών στρατηγικών αποκατάστασης του εδάφους.

Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να κοινοποιούν στην Επιτροπή ορισμένες πληροφορίες, και ιδίως τον κατάλογο των περιοχών που παρουσιάζουν κινδύνους, τα προγράμματα μέτρων και τις εθνικές στρατηγικές εξυγίανσης.

Η Επιτροπή προβλέπει επιπλέον τη δημιουργία φόρουμ ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών και των άμεσα ενδιαφερομένων, σε ό,τι αφορά την απογραφή των απειλούμενων περιοχών και τις μεθόδους αξιολόγησης των αντίστοιχων κινδύνων.

Τα κράτη μέλη και τα κοινοτικά θεσμικά όργανα μεριμνούν για την ενσωμάτωση των εδαφικών μελημάτων στις αντίστοιχες τομεακές πολιτικές που ενδέχεται να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στο έδαφος, ιδίως μάλιστα τις πολιτικές για τη γεωργία, την περιφερειακή ανάπτυξη, τις μεταφορές και την έρευνα.

Η Επιτροπή προβλέπει την επανεξέταση της ισχύουσας νομοθεσίας, πρωτίστως δε της οδηγίας για τη λυματολάσπη και της οδηγίας σχετικά με την ολοκληρωμένη πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης (IPPC). Παράλληλα θα αξιολογήσει κάθε πιθανή συνέργεια μεταξύ της παρούσας στρατηγικής και της οδηγίας-πλαισίου για το νερό, καθώς και της θεματικής στρατηγικής για το θαλάσσιο περιβάλλον.

Η Επιτροπή υπογραμμίζει τη σημασία της συνέχισης των ερευνών για την κάλυψη των γνωστικών κενών όσον αφορά το έδαφος και για την ενίσχυση των θεσπιζόμενων πολιτικών, ιδίως σε ό,τι αφορά τη βιοποικιλότητα του εδάφους.

Το έβδομο πρόγραμμα-πλαίσιο για την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη (2007-2013) περιλαμβάνει σκέλος, το οποίο επιτρέπει την υποστήριξη των ερευνητικών δράσεων για την προστασία και τις λειτουργίες του εδάφους.

Το έδαφος ορίζεται εν γένει ως το ανώτατο τμήμα του γήινου φλοιού. Πρόκειται για ένα ιδιαζόντως δυναμικό σύστημα το οποίο έχει πολυάριθμες λειτουργίες και διαδραματίζει καθοριστικής σημασίας ρόλο στις ανθρώπινες δραστηριότητες και στην επιβίωση των οικοσυστημάτων. Οι διαδικασίες που επιτρέπουν το σχηματισμό και την αναγέννηση του εδάφους είναι ιδιαίτερα αργές με αποτέλεσμα το έδαφος να θεωρείται μη ανανεώσιμος πόρος.

Οι κύριες διαδικασίες εδαφικής υποβάθμισης στην ΕΕ είναι η διάβρωση, η μείωση της περιεκτικότητας σε οργανικό υλικό, η μόλυνση, η αλάτωση, η καθίζηση, η υποβάθμιση της εδαφικής βιοποικιλότητας, η αδιαβροχοποίηση, καθώς και οι πλημμύρες και οι κατολισθήσεις.

Η υποβάθμιση του εδάφους αποτελεί σοβαρό πρόβλημα στην Ευρώπη. Προκαλείται ή επιδεινώνεται από ανθρώπινες δραστηριότητες όπως οι ακατάλληλες γεωργικές και δασοκομικές πρακτικές, οι βιομηχανικές δραστηριότητες, ο τουρισμός, η εξάπλωση των αστικών κέντρων και της βιομηχανίας, καθώς και ο χωροταξικός σχεδιασμός.

Οι συνέπειές της είναι, μεταξύ άλλων, η μείωση της εδαφικής γονιμότητας, απώλειες άνθρακα και βιοποικιλότητας, ο περιορισμός της ικανότητας του εδάφους να συγκρατεί το νερό, η διατάραξη των κύκλων των αερίων και των θρεπτικών συστατικών και η μείωση της αποδόμησης των ρυπογόνων ουσιών. Η υποβάθμιση των εδαφών επηρεάζει τοιούτοτρόπως άμεσα την ποιότητα του νερού και του αέρα, τη βιοποικιλότητα και τις κλιματικές αλλαγές. Παράλληλα μπορεί να επηρεάσει την υγεία του πληθυσμού ή να απειλήσει την ασφάλεια των ειδών ανθρώπινης και ζωικής διατροφής.

Από την ανάλυση των επιπτώσεων, η οποία διενεργήθηκε σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που χάραξε η Επιτροπή και βάσει των διαθέσιμων δεδομένων, προκύπτει ότι η υποβάθμιση του εδάφους μπορεί να κοστίζει μέχρι και 38 δισ. ευρώ ετησίως.

Μέχρι σήμερα το έδαφος δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ειδικών μέτρων προστασίας σε κοινοτικό επίπεδο. Η προστασία του εδάφους εξασφαλίζεται με διάφορες διατάξεις, οι οποίες είτε συνδέονται με την προστασία του περιβάλλοντος είτε αφορούν άλλους πολιτικούς τομείς όπως η γεωργία ή η αγροτική ανάπτυξη. Εντούτοις με τις εν λόγω διατάξεις δεν εξασφαλίζεται η επαρκής προστασία του, λόγω της ποικιλίας των στόχων και των πεδίων εφαρμογής τους.

Επιβάλλεται να αναληφθεί συντονισμένη δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο λόγω της σημασίας που έχει η κατάσταση του εδάφους για άλλα ήδη ρυθμισμένα σε κοινοτικό επίπεδο θέματα περιβάλλοντος ή επισιτιστικής ασφάλειας, καθώς και λόγω του κινδύνου πρόκλησης στρεβλώσεων στην εσωτερική αγορά κατά την αποκατάσταση μολυσμένων τοποθεσιών, εξαιτίας των ενδεχόμενων διασυνοριακών επιπτώσεων και των διεθνών διαστάσεων του εν λόγω προβλήματος.

Η παρούσα στρατηγική αποτελεί μια από τις τέσσερις θεματικές στρατηγικές που προβλέπει το έκτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον που εγκρίθηκε το 2002. Βασίστηκε σε αναλυτική μελέτη και ευρύτατη διαβούλευση με την κοινή γνώμη και τους άμεσα ενδιαφερομένους.

6.2.7. Πολιτική για τη Βιοποικιλότητα: Η Ανακοίνωση της Επιτροπής για τη Βιοποικιλότητα με Ορίζοντα το 2020 – COM(2011) 244 τελικό¹⁴

Η βιοποικιλότητα - η εξαιρετική ποικιλία οικοσυστημάτων, ειδών και γονιδίων που μας περιβάλλουν - είναι η ασφάλειά μας, δίνοντάς μας τρόφιμα, γλυκά νερά και καθαρό αέρα, καταφύγια και φάρμακα, μετριασμό φυσικών καταστροφών, παρασίτων και ασθενειών και συμβάλλει στη ρύθμιση του κλίματος.

Η βιοποικιλότητα είναι επίσης το φυσικό μας κεφάλαιο, παρέχοντας υπηρεσίες οικοσυστήματος που στηρίζουν την οικονομία μας. Η επιδείνωση και η απώλεια της θέτουν σε κίνδυνο την παροχή αυτών των υπηρεσιών: χάνουμε τα είδη και τους οικοτόπους, τον πλούτο και την απασχόληση που αντλούμε από τη φύση και θέτουμε σε κίνδυνο την ευημερία. Αυτό καθιστά την απώλεια βιοποικιλότητας την πιο κρίσιμη παγκόσμια περιβαλλοντική απειλή παράλληλα με την αλλαγή του κλίματος - και οι δύο είναι άρρηκτα συνδεδεμένες.

Ενώ η βιοποικιλότητα συμβάλλει καθοριστικά στην άμβλυση της αλλαγής του κλίματος και στην προσαρμογή, επιτυγχάνοντας τον στόχο των 2 βαθμών σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα προσαρμογής για τη μείωση των επιπτώσεων των

¹⁴http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/ev0029_el.htm

αναπόφευκτων επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, είναι επίσης απαραίτητες για την αποτροπή της απώλειας της βιοποικιλότητας.

Τα τρέχοντα ποσοστά εξαφάνισης ειδών είναι απaráμιλλα. Προωθούμενη κυρίως από ανθρώπινες δραστηριότητες, τα είδη χάνονται σήμερα 100 έως 1.000 φορές ταχύτερα από το φυσικό ρυθμό: σύμφωνα με τον FAO, το 60% των οικοσυστημάτων του κόσμου υποβαθμίζονται ή χρησιμοποιούνται μη βιώσιμα. Το 75% των αποθεμάτων ιχθύων υπερεκτιμάται ή μειώνεται σημαντικά και το 75% της γενετικής ποικιλότητας των γεωργικών καλλιεργειών έχει χαθεί παγκοσμίως από το 1990. Εκτιμάται ότι 13 εκατομμύρια εκτάρια τροπικών δασών καθαρίζονται κάθε χρόνο και το 20% των τροπικών κοραλλιογενών υφάλων στον κόσμο έχουν ήδη εξαφανιστεί, ενώ το 95% θα κινδυνεύει να καταστραφεί ή να προκαλέσει ακραίες ζημιές έως το 2050 εάν η κλιματική αλλαγή συνεχίσει αμείωτα.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μόνο το 17% των οικοτόπων και των ειδών και το 11% των βασικών οικοσυστημάτων που προστατεύονται από τη νομοθεσία της Ε.Ε. βρίσκονται σε ευνοϊκή κατάσταση. Αυτό συμβαίνει παρά την ανάληψη δράσης για την καταπολέμηση της απώλειας της βιοποικιλότητας, ιδίως δεδομένου ότι ο στόχος της Ε.Ε. για τη βιοποικιλότητα το 2010 καθορίστηκε το 2001. Τα οφέλη από αυτές τις δράσεις αντισταθμίστηκαν από τις συνεχείς και αυξανόμενες πιέσεις που ασκούνται στην ευρωπαϊκή βιοποικιλότητα, δηλαδή από την αλλαγή χρήσης της γης, την υπερεκμετάλλευση της βιοποικιλότητας και των συνιστωσών της, την εξάπλωση των χωροκατακτητικών ξένων ειδών, τη ρύπανση και την κλιματική αλλαγή, τα οποία είτε παρέμειναν σταθερά είτε αυξάνονται.

Οι έμμεσοι οδηγοί, όπως η αύξηση του πληθυσμού, η περιορισμένη ευαισθητοποίηση σχετικά με τη βιοποικιλότητα και το γεγονός ότι η οικονομική αξία της βιοποικιλότητας δεν αντικατοπτρίζεται στη λήψη αποφάσεων, βαρύνουν επίσης τη βιοποικιλότητα.

Η στρατηγική αυτή αποσκοπεί στην αντιστροφή της απώλειας της βιοποικιλότητας και στην επιτάχυνση της μετάβασης της Ε.Ε. προς μια αποδοτική από πλευράς πόρων και πράσινη οικονομία. Αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της στρατηγικής

«Ευρώπη 2020» και ειδικότερα της εμβληματικής πρωτοβουλίας της Ευρώπης για την αποδοτική χρήση των πόρων.

7. Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Περιβάλλον, την Προάσπιση της Δημόσιας Υγείας και την Προάσπιση της Ασφάλειας των Τροφίμων¹⁵

Ο κανονισμός ενισχύει τους κανόνες για την ασφάλεια των τροφίμων και των ζωοτροφών στην Ε.Ε. Επίσης, ιδρύει την Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τροφίμων (EFSA), η οποία παρέχει στήριξη για την επιστημονική δοκιμή και αξιολόγηση τροφίμων και ζωοτροφών. Επιπλέον, ο κανονισμός δεν καλύπτει την πρωτογενή παραγωγή για ιδιωτική οικιακή χρήση ή τον χειρισμό τροφίμων στο σπίτι.

Τα βασικά σημεία του κανονισμού περιλαμβάνουν τα ακόλουθα στοιχεία:

- Δεν επιτρέπεται η πώληση τροφίμων που είναι επικίνδυνα για την υγεία ή ακατάλληλα για κατανάλωση. Λαμβάνονται υπόψη οι παρακάτω παράγοντες:
 - ❖ οι κανονικές συνθήκες χρήσης του τροφίμου από τους καταναλωτές,
 - ❖ οι πληροφορίες που παρέχονται στον καταναλωτή,
 - ❖ οι συνέπειες στην υγεία, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα,
 - ❖ οι πιθανές σωρευτικές τοξικές συνέπειες,
 - ❖ οι ιδιαίτερες ευαισθησίες συγκεκριμένων ομάδων καταναλωτών, για παράδειγμα των παιδιών.
- Εάν ένα μη ασφαλές τρόφιμο ή ζωοτροφή αποτελεί μέρος παρτίδας, θεωρείται ότι όλη η παρτίδα δεν είναι ασφαλής.
- Η νομοθεσία για τα τρόφιμα εφαρμόζεται σε όλα τα στάδια της τροφικής αλυσίδας, από την παραγωγή, τη μεταποίηση, τη μεταφορά και τη διανομή έως τη διάθεση. Ειδικότερα, οι επιχειρήσεις τροφίμων πρέπει:

¹⁵http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/eu-legislation/historical-background/index_en.htm

- ❖ να διασφαλίζουν την ιχνηλασιμότητα των τροφίμων, ζωοτροφών και τροφοπαραγωγικών ζώων σε όλα τα στάδια παραγωγής και διανομής,
 - ❖ αμέσως να αποσύρουν τρόφιμα ή ζωοτροφές από την αγορά, ή να ανακαλούν προϊόντα που έχουν ήδη προμηθεύσει, εάν θεωρείται ότι αυτά είναι βλαβερά για την υγεία,
 - ❖ να ενημερώνουν τις αρμόδιες αρχές και τους καταναλωτές όταν χρειάζεται.
- Η Αρχή παρέχει επιστημονική και τεχνική υποστήριξη στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στις χώρες της ΕΕ σε όλους τους τομείς που σχετίζονται με την ασφάλεια των τροφίμων. Είναι επίσης υπεύθυνη για τον συντονισμό των αξιολογήσεων κινδύνου, τον προσδιορισμό αναδυόμενων κινδύνων και για την παροχή συμβουλών όσον αφορά τη διαχείριση κρίσεων.
 - Εάν εντοπιστεί κίνδυνος μετά από ανάλυση υγειονομικών κινδύνων, οι χώρες της ΕΕ και η Επιτροπή μπορούν να εγκρίνουν προσωρινά προληπτικά μέτρα που να συμβαδίζουν με ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας.
 - Το σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης, στο οποίο συμμετέχουν χώρες της ΕΕ, η Επιτροπή και η Αρχή, προβλέπει ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με:
 - ❖ μέτρα για τον περιορισμό της κυκλοφορίας τροφίμου ή για την απόσυρσή του από την αγορά,
 - ❖ δράση που αναλήφθηκε για τον έλεγχο χρήσης τροφίμου,
 - ❖ απόρριψη παρτίδας τροφίμου που εισάγεται.
 - Αυτές οι πληροφορίες πρέπει επίσης να διατίθενται στο ευρύ κοινό όταν χρειάζεται.
 - Όταν τρόφιμο ή ζωοτροφή εγκυμονεί σοβαρό και ανεξέλεγκτο κίνδυνο για την υγεία ή το περιβάλλον, τα μέτρα προστασίας έκτακτης ανάγκης της Επιτροπής μπορούν να περιλαμβάνουν την αναστολή της εμπορικής διάθεσης ή των εισαγωγών του προϊόντος. Οι χώρες της ΕΕ μπορούν να λάβουν παρεμφερή μέτρα εάν η Επιτροπή δεν αναλάβει δράση.
 - Σε συνεργασία με την Αρχή και τις χώρες της ΕΕ η Επιτροπή πρέπει να συστήσει ένα γενικό σχέδιο για τη διαχείριση κρίσεων για τις περιπτώσεις όπου τα τυπικά μέτρα προστασίας έκτακτης ανάγκης δεν επαρκούν. Όταν

προκύπτει μια τέτοια περίπτωση, η Επιτροπή πρέπει να συστήσει άμεσα μια μονάδα κρίσης για τον προσδιορισμό των επιλογών για την προστασία της ανθρώπινης υγείας.

- Η ΕΕ αποσκοπεί επίσης στην προστασία των καταναλωτών από τις δόλιες πρακτικές ή τις πρακτικές εξαπάτησης στον τομέα της εμπορίας τροφίμων, όπως τη νόθευση τροφίμων, και προσφέρει τη βάση ώστε να μπορούν να επιλέγουν ενήμεροι τα τρόφιμα που θα καταναλώσουν.

Κεφάλαιο 4^ο – Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Βιολογική και Ποιοτική Παραγωγή Προϊόντων και Τροφίμων

1. Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Βιολογική Παραγωγή και τα Βιολογικά Προϊόντα

1.1. Ιστορική Ανασκόπηση¹⁶

Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2092/91 περιγράφει το νομικό πλαίσιο που ισχύει για τα γεωργικά προϊόντα και τα είδη διατροφής που παράγονται με βιολογικές μεθόδους.

Καθόσον τα προϊόντα φέρουν ή πρόκειται να φέρουν ενδείξεις που αναφέρονται στον βιολογικό τρόπο παραγωγής, ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στα ακόλουθα προϊόντα:

- μη μεταποιημένα γεωργικά προϊόντα, φυτικά ή ζωικά,
- ζώα εκτροφής,
- μεταποιημένα γεωργικά φυτικά και ζωικά προϊόντα που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση και έχουν παρασκευαστεί κυρίως από ένα ή περισσότερα συστατικά φυτικής ή/και ζωικής προέλευσης,
- ζωοτροφές, σύνθετες ζωοτροφές και πρώτες ύλες ζωοτροφών που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του κανονισμού αριθ. 223/2003/ΕΚ.

Ο παρών κανονισμός δεν αφορά τις τροφές που προορίζονται για ζώα συντροφιάς, για ζώα εκτρεφόμενα για τη γούνα τους και για ζώα υδατοκαλλιέργειας.

Ένα προϊόν, τα συστατικά του ή οι πρώτες ύλες των ζωοτροφών θεωρούνται ότι φέρουν ενδείξεις που παραπέμπουν στη βιολογική μέθοδο παραγωγής, εφόσον στην επισήμανση, στη διαφήμιση ή στα εμπορικά έγγραφα χαρακτηρίζονται από τις ενδείξεις τις χρησιμοποιούμενες σε κάθε κράτος μέλος, που πληροφορούν τον καταναλωτή ότι έχουν παραχθεί σύμφωνα με τους κανόνες παραγωγής που ορίζει ο κανονισμός.

¹⁶http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/eu-legislation/historical-background/index_en.htm

Ο κανονισμός ορίζει, στο παράρτημα I, τους κανόνες βιολογικής παραγωγής για τα φυτά, τα εκτρεφόμενα ζώα (βοοειδή, χοίροι, αιγοπρόβατα, ιπποειδή και πουλερικά), τις μέλισσες και όλα τα παράγωγα προϊόντα. Ορίζει κριτήρια διαχείρισης ορισμένων παραμέτρων ουσιαστικής σημασίας για την εκτροφή των εν λόγω ζώων, όπως π.χ. η επιλογή των φυλών, των τροφών και των κτηνιατρικών αγωγών, σύμφωνα με τις αρχές της βιολογικής παραγωγής. Στο παράρτημα II διευκρινίζονται οι ουσίες που μπορούν να χρησιμοποιούνται ως παρασιτοκτόνα, λιπάσματα και εδαφοβελτιωτικά, ζωοτροφές και προϊόντα καθαρισμού. Εξάλλου, ο κανονισμός καθορίζει τους όρους υπό τους οποίους είναι δυνατή η διεύρυνση των καταλόγων των επιτρεπόμενων ουσιών.

Ο κανονισμός επιβάλλει να γίνεται αναφορά στη βιολογική μέθοδο παραγωγής μόνον εφόσον το εν λόγω προϊόν έχει παραχθεί και ελεγχθεί σύμφωνα με τους κανόνες που αυτός προβλέπει, ήτοι συγκεκριμένα ότι περιέχει μόνον τις ουσίες που εμφανίζονται στα παραρτήματά του, ότι δεν έχει υποβληθεί, κατά την παρασκευή, σε επεξεργασία με ιοντίζουσες ακτινοβολίες ή ότι έχει παρασκευασθεί χωρίς να χρησιμοποιηθούν γενετικώς τροποποιημένοι οργανισμοί (ΓΤΟ) ούτε προϊόντα που προέρχονται από αυτούς, καθόσον αυτοί δεν είναι συμβατοί με τις βιολογικές μεθόδους παραγωγής (κανονισμός αριθ. 1804/1999/ΕΚ).

Για να εξασφαλιστεί η τήρηση των κανόνων παραγωγής, ο κανονισμός θεσπίζει καθεστώς τακτικού ελέγχου, σύμφωνα με το οποίο οι επιχειρήσεις που παράγουν, παρασκευάζουν, αποθηκεύουν ή εισάγουν από τρίτη χώρα βιολογικά προϊόντα, οφείλουν να κοινοποιούν τις δραστηριότητές τους στις αρχές, δημόσιες ή εξουσιοδοτημένες ιδιωτικές, οι οποίες έχουν ορισθεί προς τούτο από τα κράτη μέλη. Οι εν λόγω ελεγκτικές αρχές οφείλουν να εξασφαλίζουν τουλάχιστον την εφαρμογή των ελάχιστων μέτρων ελέγχου και προφύλαξης που καθορίζονται στο παράρτημα III του κανονισμού. Για την παραγωγή κρέατος από ζώα εκτροφής, ο κανονισμός διευκρινίζει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να φροντίζουν ώστε να εξασφαλίζεται η ιχνηλασιμότητα των προϊόντων καθ' όλη την αλυσίδα της παραγωγής, της μεταποίησης και της παρασκευής.

Ο κανονισμός παραθέτει, στο παράρτημα V, τις ενδείξεις που πιστοποιούν ότι τα προϊόντα καλύπτονται από το πρόγραμμα επιθεώρησης που εφαρμόζεται από τον κανονισμό. Επιπλέον, παραθέτει τις διάφορες εκδοχές του κοινοτικού λογότυπου βιολογικής παραγωγής, ο οποίος μπορεί να συνδυάζεται με τις εν λόγω ενδείξεις. Το νέο νομικό πλαίσιο, το οποίο θα εφαρμοσθεί προσεχώς, επιβάλλει τη χρησιμοποίηση αυτού του λογότυπου σε κάθε βιολογικό προϊόν. Θα είναι δυνατό να συνοδεύεται από εθνικούς ή ιδιωτικούς λογότυπους.

Προβλέπεται επίσης η εφαρμογή καθεστώτος που θα παρέχει τη δυνατότητα να διαπιστώνεται αν τα προϊόντα από τρίτες χώρες έχουν παραχθεί και έχουν διατεθεί στο εμπόριο υπό συνθήκες παραγωγής και ελέγχου αντίστοιχες με εκείνες που εφαρμόζονται στα κοινοτικά προϊόντα. Οι εν λόγω τρίτες χώρες θα περιληφθούν σε κατάλογο που θα καταρτισθεί με απόφαση της Επιτροπής.

1.2. Σχέδιο Δράσης για τα Βιολογικά Τρόφιμα και τη Βιολογική Γεωργία: COM/2004/0415¹⁷

Με την παρούσα ανακοίνωση σχετικά με τα βιολογικά τρόφιμα και τη βιολογική γεωργία, η Επιτροπή επιδιώκει να εκτιμήσει την κατάσταση και να θέσει τις βάσεις για τη διαμόρφωση πολιτικής κατά τα προσεχή έτη, παρέχοντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια συνολική στρατηγική θεώρηση της συμβολής της βιολογικής γεωργίας στην κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ).

Κατά τον σχεδιασμό σφαιρικής πολιτικής για τη βιολογική γεωργία, θα πρέπει να αναγνωρίζεται ο διπλός ρόλος της στην κοινωνία.

Η εμπορία βιολογικών τροφίμων ανταποκρίνεται στα μελήματα ορισμένων καταναλωτών και, συνεπώς, θα πρέπει να ανταμείβεται από την αγορά, το οποίο συνεπάγεται χρηματοδότηση από τους καταναλωτές. Από την άποψη αυτή, η ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας θα διέπεται από τους κανόνες της αγοράς.

Η βιολογική διαχείριση της γης είναι γνωστό ότι αποδίδει δημόσια αγαθά, πρωτίστως περιβαλλοντικά, αλλά και οφέλη στον τομέα της αγροτικής ανάπτυξης,

¹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004DC0415:EL:HTML>

ενώ μπορεί επίσης να οδηγήσει από ορισμένες απόψεις σε βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων. Υπό το πρίσμα αυτό, η ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας πρέπει να καθοδηγείται από την κοινωνία.

Για να εξασφαλιστεί σταθερή ανάπτυξη της αγοράς, χρειάζεται ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης.

Από την ανάλυση της Επιτροπής προέκυψε ότι πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στη διευκόλυνση της ανάπτυξης της αγοράς. Το σημερινό μερίδιο στην αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 κρατών μελών (ΕΕ-15) ανέρχεται κατά μέσον όρο σε 2 % περίπου. Για να αυξηθεί το ποσοστό αυτό ή έστω να διατηρηθεί μακροπρόθεσμα, απαιτείται ακριβέστερη εστίαση στις προσδοκίες των καταναλωτών. Οι καταναλωτές χρειάζονται καλύτερες πληροφορίες για τις βασικές αρχές και τους στόχους της βιολογικής γεωργίας, καθώς και για τις θετικές επιπτώσεις της, λόγου χάριν στο περιβάλλον. Ταυτόχρονα, έχει σημασία να διασφαλιστεί η ακεραιότητα του συστήματος ελέγχου.

Το εσωτερικό εμπόριο βιολογικών προϊόντων παρεμποδίζεται από την πληθώρα διαφορετικών εθνικών και ιδιωτικών προτύπων και από την εφαρμογή τους, γεγονός που μπορεί να περιπλέξει πολύ την πώληση βιολογικών προϊόντων σε άλλα κράτη μέλη. Ο καθορισμός κοινών στόχων, η διατύπωση πολυμερούς έννοιας της ισοδυναμίας, η περαιτέρω εναρμόνιση των απαιτήσεων ελέγχου και η μεγαλύτερη έμφαση στο λογότυπο της ΕΕ θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ελαχιστοποίηση των ανωτέρω προβλημάτων.

Για να διευκολυνθεί η επέκταση της βιολογικής γεωργίας, αλλά και να αυξηθεί η παραγωγική ικανότητα, απαιτούνται νέες πληροφορίες και, προ πάντων, νέες τεχνολογίες. Είναι επομένως απαραίτητο να εξασφαλιστεί η αναγκαία έρευνα με αντικείμενο τις βιολογικές μεθόδους γεωργικής παραγωγής και μεταποίησης. Ταυτόχρονα, πρέπει να βελτιωθεί η συγκέντρωση στατιστικών στοιχείων για την παραγωγή και την αγορά.

Ένας από τους στόχους της μεταρρύθμισης της ΚΓΠ του 2003 ήταν η προώθηση μεθόδων παραγωγής ικανών να προσφέρουν φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα υψηλής ποιότητας. Η βιολογική γεωργία αποτελεί σημαντικό μηχανισμό για την επίτευξη του στόχου αυτού.

Οι γεωργοί που εφαρμόζουν βιολογικές μεθόδους δικαιούνται σήμερα στήριξη στο πλαίσιο του πρώτου πυλώνα της ΚΓΠ μέσω των άμεσων ενισχύσεων και των μέτρων στήριξης των τιμών. Το σημαντικότερο είναι ότι η βιολογική γεωργία έχει ενταχθεί πλήρως στην πολιτική αγροτικής ανάπτυξης - τον δεύτερο πυλώνα της ΚΓΠ - και καταλαμβάνει περίοπτη θέση στα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα. Η μεταρρύθμιση της ΚΓΠ του 2003 παρέχει ένα χρήσιμο πλαίσιο για τη μελλοντική ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας και θέτει στη διάθεση των κρατών μελών μια σειρά μέσων.

Με βάση των ανωτέρω ανάλυση και τα μέχρι τώρα επιτεύγματα, οι βασικές προτάσεις του σχεδίου δράσης επικεντρώνονται στα ακόλουθα:

- Ανάπτυξη της αγοράς των βιολογικών τροφίμων καθοδηγούμενη από τις πληροφορίες με την ευαισθητοποίηση των καταναλωτών, την παροχή περισσότερων πληροφοριών και την καλύτερη προβολή σε καταναλωτές και επιχειρήσεις, την τόνωση της χρήσης του λογότυπου της ΕΕ στα προϊόντα, συμπεριλαμβανομένων των εισαγόμενων, την αύξηση της διαφάνειας όσον αφορά τα διάφορα πρότυπα και με τη βελτίωση των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων για την παραγωγή, την προσφορά και τη ζήτηση ως εργαλείων άσκησης πολιτικής και προώθησης στην αγορά.
- Αύξηση της αποδοτικότητας της δημόσιας χρηματοδότησης της βιολογικής γεωργίας, ενθαρρύνοντας τα κράτη μέλη να αξιοποιήσουν περισσότερο και με μεγαλύτερη συνέπεια τα διάφορα μέσα αγροτικής ανάπτυξης, λόγω χάριν μέσω των εθνικών σχεδίων δράσης, και ενισχύοντας την έρευνα για τη βιολογική γεωργία.
- Βελτίωση και ενίσχυση των κοινοτικών προτύπων για τη βιολογική γεωργία και των απαιτήσεων που αφορούν τις εισαγωγές και τους ελέγχους με: ορισμό των βασικών αρχών της βιολογικής γεωργίας, ώστε να αναφέρεται ρητά ότι αυτή συνιστά δημόσια υπηρεσία. αύξηση της διαφάνειας και της

εμπιστοσύνης των καταναλωτών. σύσταση ανεξάρτητης επιτροπής για επιστημονικές και τεχνικές γνωμοδοτήσεις. περαιτέρω εναρμόνιση και ενίσχυση των προτύπων μέσω των διεθνών οργανισμών. βελτίωση των προτύπων, π.χ. όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων. συμπλήρωση των προτύπων σε πεδία που δεν καλύπτονται σήμερα, όπως οι υδατοκαλλιέργειες, ή των προτύπων που σχετίζονται με το περιβάλλον, όπως η χρήση ορυκτών πηγών ενέργειας κ.λπ.. επεξήγηση των προτύπων που απαγορεύουν τη χρήση γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ). αύξηση της αποδοτικότητας και της διαφάνειας του συστήματος ελέγχου. και, τέλος, με την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διατάξεων που διέπουν τις εισαγωγές.

1.2.1. Η Αγορά των Βιολογικών Τροφίμων

Τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2826/2000 του Συμβουλίου (πρώθηση στην εσωτερική αγορά), ώστε να δοθούν στην Επιτροπή περισσότερες δυνατότητες απευθείας δράσης για να διοργανώνει εκστρατείες ενημέρωσης και προώθησης με θέμα τη βιολογική γεωργία.

Έναρξη πολυετούς εκστρατείας ενημέρωσης και προώθησης σε όλη την έκταση της ΕΕ με σκοπό, αφενός την πληροφόρηση των καταναλωτών, των κυλικείων των δημόσιων οργανισμών, των σχολείων και άλλων βασικών παραγόντων της τροφικής αλυσίδας σχετικά με την αξία της βιολογικής γεωργίας, κυρίως τα περιβαλλοντικά οφέλη της και, αφετέρου, τη ευαισθητοποίηση των καταναλωτών και την καλύτερη αναγνώριση των βιολογικών προϊόντων εκ μέρους τους, συμπεριλαμβανομένης της αναγνώρισης του λογότυπου της ΕΕ.

Έναρξη εκστρατειών ενημέρωσης και προώθησης, προσαρμοσμένων στις ανάγκες σαφώς καθορισμένων τύπων καταναλωτών, όπως οι περιστασιακοί αγοραστές και τα δημόσια κυλικεία.

Ενίσχυση των προσπάθειών συνεργασίας μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών μελών και επαγγελματικών οργανώσεων στην κατάστρωση στρατηγικής για τις εκστρατείες.

Δημιουργία και συντήρηση βάσης δεδομένων στο Διαδίκτυο, η οποία θα παραθέτει τα διάφορα ιδιωτικά και εθνικά πρότυπα (συμπεριλαμβανομένων των διεθνών προτύπων και των εθνικών προτύπων που τηρούνται στις κυριότερες αγορές εξαγωγών) σε αντιπαραβολή με το κοινοτικό πρότυπο.

Βελτίωση της συλλογής στατιστικών στοιχείων για την παραγωγή και την αγορά των βιολογικών προϊόντων.

1.2.2. Δημόσια πολιτική και βιολογική γεωργία

Παροχή στα κράτη μέλη της δυνατότητας να συμπληρώνουν με ενισχύσεις τη στήριξη από την ΕΕ των οργανώσεων παραγωγών του κλάδου των οπωροκηπευτικών που εφαρμόζουν βιολογικές μεθόδους παραγωγής.

Η Επιτροπή θα δημιουργήσει κατάλογο επιλογής σε δικτυακό τόπο, όπου θα απαριθμούνται όλα τα μέτρα της ΕΕ, των οποίων μπορεί να κάνει χρήση ο κλάδος της βιολογικής γεωργίας σε σχέση με την παραγωγή, την εμπορία και την ενημέρωση.

Η Επιτροπή συνιστά ένθερμα στα κράτη μέλη να αξιοποιήσουν πλήρως στα οικεία προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης τα διαθέσιμα μέσα στήριξης της βιολογικής γεωργίας, λόγου χάριν καταρτίζοντας εθνικά ή περιφερειακά σχέδια δράσης με επίκεντρο:

- την τόνωση της ζήτησης με χρήση των νέων προγραμμάτων που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας,
- ενέργειες για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση των οφελών από πλευράς προστασίας του περιβάλλοντος και της φύσης,
- την παροχή κινήτρων στους γεωργούς που εφαρμόζουν βιολογικές μεθόδους για τη μετατροπή του συνόλου αντί μέρους της εκμετάλλευσης,

- την παροχή στους γεωργούς που εφαρμόζουν βιολογικές μεθόδους των ίδιων δυνατοτήτων λήψης στήριξης για επενδύσεις όπως στους υπόλοιπους γεωργούς,
- την παροχή κινήτρων στους παραγωγούς για τη διευκόλυνση της διανομής και της εμπορίας με την ενοποίηση της αλυσίδας παραγωγής μέσω (συμβατικών) διακανονισμών μεταξύ των διαφόρων παραγόντων,
- την στήριξη των υπηρεσιών διάδοσης των γνώσεων,
- την εκπαίδευση και την κατάρτιση όλων των επιχειρηματιών του κλάδου της βιολογικής γεωργίας, που θα καλύπτει τη παραγωγή, τη μεταποίηση και την εμπορία,
- την προτίμηση στη βιολογική γεωργία ως διαχειριστική επιλογή σε περιβαλλοντικά ευπαθείς περιοχές (χωρίς περιορισμό της βιολογικής γεωργίας σε αυτές).

Συμπλήρωση και περαιτέρω εναρμόνιση των προτύπων της βιολογικής γεωργίας με:

- κατάρτιση καταλόγου επιτρεπόμενων προσθέτων και βοηθημάτων επεξεργασίας για τα μεταποιημένα ζωικά προϊόντα,
- εξέταση του ενδεχομένου εκπόνησης ειδικών προτύπων για τους βιολογικούς οίνους,
- βελτίωση των προτύπων που αφορούν τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων,
- εξέταση της ανάγκης επέκτασης του πεδίου εφαρμογής σε άλλους τομείς, όπως οι υδατοκαλλιέργειες,
- εξέταση της ανάγκης βελτίωσης των προτύπων που αφορούν το περιβάλλον (χρήση ενέργειας, βιοποικιλότητα, προστασία του τοπίου κ.ά.).

Προσθήκη στον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου διατάξεων που θα διευκρινίζουν ότι:

- τα προϊόντα στην ετικέτα των οποίων αναγράφεται ότι περιέχουν ΓΤΟ, δεν μπορούν να επισημαίνονται ως βιολογικά,

- τα γενικά όρια επισήμανσης ισούνται με τα όρια συμπτωματικής παρουσίας ΓΤΟ σε προϊόντα (πλην των σπόρων προς σπορά) που χρησιμοποιούνται στη βιολογική γεωργία.

1.3. Σύνοψη Ανασκόπηση Νομικού Πλαισίου¹⁸

Ο κανονισμός θέσπισε μια νέα πορεία για την περαιτέρω ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας, με τους ακόλουθους στόχους:

- βιώσιμα συστήματα καλλιέργειας,
- μια ποικιλία προϊόντων υψηλής ποιότητας,
- μεγαλύτερη έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος,
- περισσότερη προσοχή στη βιοποικιλότητα,
- υψηλότερα πρότυπα προστασίας των ζώων,
- εμπιστοσύνη από τον καταναλωτή, και
- προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών.

Η βιολογική παραγωγή σέβεται τα φυσικά συστήματα και τους κύκλους. Οι διαδικασίες βιολογικής και μηχανικής παραγωγής και η σχετική με τη γη παραγωγή πρέπει να χρησιμοποιούνται για την επίτευξη βιωσιμότητας, χωρίς τη χρήση γενετικά τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ).

Στη βιολογική γεωργία προτιμώνται οι κλειστοί κύκλοι που χρησιμοποιούν εσωτερικούς πόρους και εισροές για να ανοίξουν κύκλους που βασίζονται σε εξωτερικούς πόρους. Εάν χρησιμοποιούνται οι τελευταίοι, πρέπει να είναι:

- οργανικά υλικά από άλλα βιολογικά αγροκτήματα,
- φυσικές ουσίες,
- υλικά που λαμβάνονται με φυσικό τρόπο, ή
- ορυκτά λιπάσματα με χαμηλή διαλυτότητα.

Κατ' εξαίρεση όμως, συνθετικοί πόροι και εισροές μπορεί να επιτρέπονται εάν δεν υπάρχουν κατάλληλες εναλλακτικές λύσεις. Τα προϊόντα αυτά, τα οποία πρέπει να

¹⁸http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/eu-legislation/brief-overview/index_en.htm

ελέγχονται από την Επιτροπή και τις χώρες της ΕΕ πριν από την έγκριση, απαριθμούνται στα παραρτήματα του κανονισμού εφαρμογής (κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 889/2008 της Επιτροπής).

Τα τρόφιμα μπορούν να επισημαίνονται ως «βιολογικά» μόνο εάν τουλάχιστον το 95% των γεωργικών τους συστατικών πληρούν τα απαιτούμενα πρότυπα. Σε μη βιολογικά τρόφιμα, όλα τα συστατικά που πληρούν τα βιολογικά πρότυπα μπορούν να αναγράφονται ως βιολογικά. Για να εξασφαλιστεί αξιοπιστία, πρέπει να παρέχεται ο κωδικός αριθμός του οργανισμού πιστοποίησης.

Η βιολογική παραγωγή απαγορεύει τη χρήση γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών και παραγώγων προϊόντων. Ωστόσο, ο κανονισμός για τα γενετικώς τροποποιημένα τρόφιμα και τις ζωοτροφές ορίζει ένα κατώτατο όριο (0,9%) βάσει του οποίου δεν πρέπει να αναφέρεται η περιεκτικότητα ενός προϊόντος σε ΓΤΟ. Τα προϊόντα με περιεχόμενο ΓΤΟ κάτω από αυτό το όριο μπορούν να επισημανθούν ως βιολογικά.

Από την 1η Ιουλίου 2010, σύμφωνα με τη νομοθεσία της ΕΕ, οι παραγωγοί συσκευασμένων βιολογικών τροφίμων έχουν υποχρέωση να χρησιμοποιούν το λογότυπο της ΕΕ για τα βιολογικά προϊόντα. Ωστόσο, αυτό δεν αποτελεί υποχρεωτική απαίτηση για βιολογικά τρόφιμα από τρίτες χώρες. Όπου χρησιμοποιείται το λογότυπο της ΕΕ για τη βιολογική γεωργία, πρέπει να αναφέρεται ο τύπος παραγωγής των εκτρεφόμενων συστατικών.

Τα βιολογικά προϊόντα από τρίτες χώρες μπορούν να διανεμηθούν στην αγορά της ΕΕ μόνο εάν παράγονται και επιθεωρούνται υπό συνθήκες ίδιες ή ισοδύναμες με εκείνες που ισχύουν για τους βιοκαλλιεργητές της ΕΕ. Οι κανόνες που θεσπίστηκαν με τον κανονισμό του 2007 είναι πιο ευέλικτοι από την προηγούμενη διάταξη, σύμφωνα με την οποία τα βιολογικά αγαθά θα μπορούσαν να εισάγονται από χώρες εκτός της ΕΕ μόνο εάν ήταν πιστοποιημένα από την ΕΕ, η παραγωγή τους παρακολουθήθηκε από τις χώρες της ΕΕ και είχε χορηγηθεί άδεια εισαγωγής.

Η διαδικασία χορήγησης αδειών εισαγωγής αντικαταστάθηκε από νέους κανόνες εισαγωγής. Τα όργανα ελέγχου (οργανισμοί πιστοποίησης) που λειτουργούν σε τρίτες χώρες έχουν πλέον άμεση άδεια και παρακολούθηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις χώρες της ΕΕ.

Αυτό επιτρέπει στην Επιτροπή της ΕΕ να εποπτεύει και να παρακολουθεί την εισαγωγή βιολογικών προϊόντων και τους ελέγχους που διενεργούνται σχετικά με τις οργανικές εγγυήσεις. Η νέα νομοθεσία θέτει επίσης τα θεμέλια για τους κανόνες της ΕΕ για τα βιολογικά προϊόντα, συμπεριλαμβανομένων των οίνων, των προϊόντων υδατοκαλλιέργειας και των φυκιών.

1.4. Παραγωγή και Επισήμανση Βιολογικών Προϊόντων¹⁹

Ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 834/2007 του Συμβουλίου - βιολογική παραγωγή και επισήμανση των βιολογικών προϊόντων ορίζει το νομικό πλαίσιο για τα βιολογικά προϊόντα. Περιλαμβάνει τους βασικούς στόχους και τις γενικές αρχές για τη βιολογική γεωργία και διευκρινίζει τους κανόνες σχετικά με την παραγωγή, την επισήμανση, τους ελέγχους και τις εμπορικές συναλλαγές με τις χώρες εκτός της ΕΕ.

Εναρμονίζοντας τους κανόνες σχετικά με την παραγωγή, την επισήμανση και τον έλεγχο των βιολογικών προϊόντων, επιδιώκει να διασφαλίσει:

- τον θεμιτό ανταγωνισμό μεταξύ των παραγωγών και
- τη μεγαλύτερη εμπιστοσύνη των καταναλωτών σε αυτά τα προϊόντα.

Το πλαίσιο διέπει:

- τα γεωργικά προϊόντα (περιλαμβανομένων των προϊόντων υδατοκαλλιέργειας) που δεν έχουν μεταποιηθεί ή έχουν μεταποιηθεί και προορίζονται για διατροφή του ανθρώπου,
- τις ζωτροφές,
- το φυτικό υλικό αναπαραγωγής (π.χ. ρίζες και εμβολιασμένα φυτά) και τους σπόρους προς σπορά που χρησιμοποιούνται για την καλλιέργεια,

¹⁹http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/food/f86000_el.htm

- τις ζύμες για τη διατροφή του ανθρώπου ή για ζωοτροφές.

Οι στόχοι αποβλέπουν στη βιώσιμη γεωργία και στην υψηλή ποιότητα παραγωγής, η οποία πρέπει να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των καταναλωτών. Οι γενικές αρχές αφορούν, για παράδειγμα, τις ειδικές μεθόδους παραγωγής, τη χρήση φυσικών πόρων και τον αυστηρό περιορισμό τεχνητών χημικών πρώτων υλών.

Ο κανονισμός ορίζει, επίσης, τις ειδικές αρχές που αφορούν τη γεωργία, τη μεταποίηση βιολογικών τροφίμων και τις βιολογικές ζωοτροφές.

Σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες βιολογικής παραγωγής, οι γενετικώς τροποποιημένοι οργανισμοί (ΓΤΟ) απαγορεύονται σε όλες τους τις μορφές. Οι κανόνες που αφορούν την επισήμανση των τροφίμων παρέχουν στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να διασφαλίζουν την τήρηση αυτής της απαγόρευσης. Επίσης απαγορεύεται η επεξεργασία με ιοντίζουσες ακτινοβολίες.

Οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να ασχολούνται ταυτόχρονα και με τους 2 τύπους γεωργικής παραγωγής (βιολογικής και μη βιολογικής) πρέπει να φροντίζουν για τον διαχωρισμό ζώων και εδαφών.

Η βιολογική φυτική παραγωγή οφείλει να τηρεί ορισμένους κανόνες που αφορούν:

- τη λίπανση του εδάφους, που πρέπει να διατηρεί τη φυσική ζωή και τη γονιμότητα του εδάφους,
- την πρόληψη ζημιών, που πρέπει να βασίζεται σε φυσικές μεθόδους, αλλά μπορεί να προσφεύγει στη χρήση περιορισμένου πλήθους φυτοπροστατευτικών προϊόντων τα οποία επιτρέπει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (άρθρο 16 του κανονισμού),
- τους σπόρους προς σπορά και το φυτικό πολλαπλασιαστικό υλικό, που πρέπει να παράγονται σύμφωνα με τη βιολογική μέθοδο,
- τα προϊόντα καθαρισμού, που πρέπει να έχουν αποτελέσει αντικείμενο άδειας της Επιτροπής.

Τα άγρια φυτικά είδη που συλλέγονται σε ορισμένες ζώνες ταξινομούνται επίσης ως βιολογικά προϊόντα, στο βαθμό που πληρούν ορισμένους όρους όσον αφορά τη συλλογή τους και τη ζώνη προέλευσής τους (π.χ. στο μέρος όπου συλλέγονται δεν έχουν χρησιμοποιηθεί μη εγκεκριμένα προϊόντα για τουλάχιστον 3 έτη). Τα θαλασσινά φύκια μπορούν επίσης να θεωρηθούν ως βιολογικά προϊόντα, εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις τόσο για τη ζώνη παραγωγής όσο και για τη ζώνη συλλογής τους.

Η βιολογική ζωική παραγωγή πρέπει να τηρεί ορισμένους κανόνες που αφορούν:

- την προέλευση των ζώων, που πρέπει να γεννιούνται και να εκτρέφονται σε βιολογικές εκμεταλλεύσεις,
- τις πρακτικές διαχείρισης και φροντίδας ζωικού κεφαλαίου, που, μεταξύ άλλων, αφορούν ορισμένα χαρακτηριστικά του σταβλισμού,
- τις μεθόδους αναπαραγωγής των ζώων, γενικώς φυσικές,
- τις ζωοτροφές, που πρέπει να είναι βιολογικής προέλευσης,
- την πρόληψη ασθενειών,
- τον καθαρισμό και την απολύμανση, όπου χρησιμοποιούνται μόνο προϊόντα εγκεκριμένα από την Επιτροπή.

Η Επιτροπή επιτρέπει τη χρήση περιορισμένου πλήθους προϊόντων και ουσιών στη βιολογική γεωργία. Τα προϊόντα αυτά μπορούν να προορίζονται για τη φροντίδα φυτικών ειδών, για τις ζωοτροφές και για τον καθαρισμό των εγκαταστάσεων που χρησιμοποιούνται για τη ζωική και φυτική παραγωγή. Η Επιτροπή μπορεί επίσης να καθορίζει ορισμένα όρια και προϋποθέσεις για την εφαρμογή των εν λόγω προϊόντων.

Οι εκμεταλλεύσεις που αρχίζουν δραστηριότητα βιολογικής παραγωγής οφείλουν να διέρχονται κάποια περίοδο μετατροπής (μεταβατικό στάδιο κατά το οποίο πρέπει να τηρούνται οι βιολογικές πρακτικές). Ο κανονισμός θεσπίζει κανόνες που διέπουν αυτή την περίοδο μετατροπής.

Οι μεταποιημένες βιολογικές ζωοτροφές πρέπει να περιέχουν βιολογικές πρώτες ύλες και δεν επιτρέπεται να έχουν υποστεί μεταποίηση με χρήση συνθετικών διαλυτών. Τα μεταποιημένα τρόφιμα πρέπει να περιέχουν κατά κύριο λόγο συστατικά γεωργικής προέλευσης. Άλλα συστατικά επιτρέπονται εφόσον έχουν προηγουμένως αποτελέσει το αντικείμενο έγκρισης εκ μέρους της Επιτροπής. Οι βιολογικές ζύμες πρέπει να παράγονται από βιολογικά υποστρώματα και άλλα συστατικά για τα οποία έχει δοθεί άδεια.

1.5. Ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 834/2007

1.5.1. Πεδίο Εφαρμογής

Από νομικής πλευράς, το πεδίο εφαρμογής έχει διευρυνθεί ώστε να συμπεριλάβει την υδατοκαλλιέργεια, τα φύκια, τις ζύμες και το κρασί κατόπιν αιτήματος του Ευρωπαϊκού Τμήματος της IFOAM. Το Ευρωπαϊκό Τμήμα της IFOAM όμως πιστεύει ότι είναι αναγκαία η περαιτέρω διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής ώστε να καλύψει τουλάχιστον την κλωστοϋφαντουργία και τα καλλυντικά. Επανεξέταση του πεδίου εφαρμογής του κανονισμού αναμένεται το 2011 και επιδίωξή μας είναι να πετύχουμε τουλάχιστον την προστασία του όρου «βιολογικό» σε αυτές τις ανερχόμενες νέες αγορές.

Μεγαλύτερης όμως σημασίας είναι η συστηματική μεταφορά του ελέγχου σε ανώτερο επίπεδο, από τους φορείς ελέγχου στα κράτη μέλη και την Επιτροπή. Αυτό εν μέρει επιτυγχάνεται με την ένταξη της βιολογικής γεωργίας στους επίσημους ελέγχους τροφίμων και ζωοτροφών (κανονισμός 882/2004) για τη διασφάλιση της ποιότητας των τροφίμων και την προστασία των καταναλωτών. Ωστόσο, αποτελούσε και βασικό στόχο αυτής της αναθεώρησης. Ένας από τους λόγους ήταν να αποτραπεί ο ανταγωνισμός μεταξύ των φορέων ελέγχου για τον τρόπο εφαρμογής του κανονισμού.

1.5.2. Κανόνες Παραγωγής

Το πεδίο εφαρμογής του νέου κανονισμού για τη βιολογική παραγωγή είναι σχεδόν παρόμοιο με αυτό του προηγούμενου κανονισμού και καλύπτει τη φυτοκομία

(συμπεριλαμβανομένων των καλλωπιστικών φυτών), τις αροτραίες καλλιέργειες, τις ζωοτροφές, την παραγωγή μανιταριών και τη συλλογή άγριων φυτών. Η υδροπονική παραγωγή απαγορεύεται. Βάσει του νέου κανονισμού, ωστόσο, η υδροπονική παραγωγή ορίζεται σαφέστερα και απαγορεύεται κατηγορηματικά (Νέοι κανόνες εφαρμογής για τη βιολογική παραγωγή (NIROF), άρθρο 2(ζ), άρθρο 4). Η σημαντικότερη αλλαγή είναι η αναφορά στην παραγωγή φυκιών. Προς το παρόν δεν έχουν καταρτιστεί λεπτομερείς κανόνες σχετικά με την παραγωγή φυκιών (Νέοι κανόνες εφαρμογής για τη βιολογική παραγωγή (NIROF), Εισαγωγικές διατάξεις, παρ. 2), επομένως δεν είναι ακόμη εφικτή η βιολογική παραγωγή φυκιών.

1.5.3. Επισήμανση

Ο νέος κανονισμός για τη βιολογική παραγωγή (ΕΚ) αριθ. 834/2007 και οι σχετικοί κανόνες εφαρμογής (ΕΚ) 889/2008 καθορίζουν νέες απαιτήσεις όσον αφορά την επισήμανση και τη συσκευασία των βιολογικών προϊόντων. Οι απαιτήσεις πρόκειται να εφαρμοστούν σε διαφορετικά στάδια: ορισμένες τίθενται σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2009 ενώ άλλες από την 1η Ιουλίου 2010.

Η ένδειξη των βιολογικών συστατικών στη σύνθεση γίνεται πλέον υποχρεωτική. Ο κατάλογος καταρτίζεται από προϊόντα τα οποία πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να χαρακτηρίζονται από τον όρο «βιολογικό» ή οποιουσδήποτε σχετικούς όρους ή υποκοριστικά του. (Άρθρο 23 παράγραφος 4 του Κανονισμού 834/2007) Νέος κωδικός αριθμός Η χρήση του νέου τυποποιημένου κωδικού της ΕΕ είναι υποχρεωτική από την 1η Ιουλίου 2010 αντικαθιστώντας τον προηγούμενο κωδικό.

Ο νέος κωδικός αριθμός θα έχει την παρακάτω μορφή:

- θα ξεκινά με τον κωδικό του κράτους μέλους ή τρίτης χώρας (π.χ. DE),
- θα περιλαμβάνει έναν όρο που υποδεικνύει τη βιολογική προέλευση του προϊόντος,
- θα περιέχει έναν κωδικό αναφοράς σύμφωνα με τις υποδείξεις της αρμόδιας αρχής ελέγχου,

- εάν στο προϊόν εμφανίζεται το κοινοτικό λογότυπο, ο κωδικός αριθμός πρέπει να αναγράφεται ακριβώς κάτω από αυτό.

Η χρήση του κοινοτικού λογότυπου είναι υποχρεωτική από την 1η Ιουλίου 2010. Οι ενδείξεις πρέπει να αναγράφονται σε εμφανή θέση και κατά τρόπο ώστε να είναι ευδιάκριτες, ευανάγνωστες και ανεξίτηλες (άρθρο 24, παράγραφος 2). Το κοινοτικό λογότυπο πρέπει να χρησιμοποιείται στην επισήμανση προσυσκευασμένων τροφίμων (άρθρο 24 παράγραφος 1 (β)) αλλά και για τη διαφήμιση βιολογικών προϊόντων (άρθρο 25 παράγραφος 1).

Το κοινοτικό λογότυπο μπορεί να χρησιμοποιείται σε εισαγόμενα προϊόντα από τρίτες χώρες. Το κοινοτικό λογότυπο δεν μπορεί να χρησιμοποιείται σε προϊόντα μετατροπής, σε προϊόντα τα οποία αποτελούνται από βιολογικά συστατικά σε ποσοστό μικρότερο από 95%, σε προϊόντα που προέρχονται από μη εκτρεφόμενα ψάρια ή θηράματα και περιέχουν βιολογικά συστατικά.

Η επισήμανση της προέλευσης του προϊόντος είναι υποχρεωτική από την 1η Ιουλίου 2010. Η επισήμανση προέλευσης αναγράφεται κοντά στο λογότυπο. Όταν χρησιμοποιείται το κοινοτικό λογότυπο, η ένδειξη του τόπου προέλευσης εμφανίζεται στο ίδιο οπτικό πεδίο με το λογότυπο (άρθρο 24 παράγραφος 2 (γ) του Κανονισμού 834/2007) ακριβώς κάτω από τον κωδικό αριθμό (άρθρο 58 παράγραφος 2). Η επισήμανση προέλευσης δεν αναγράφεται με εμφανέστερο χρώμα, μέγεθος και γραμματοσειρά από την περιγραφή πώλησης του προϊόντος. Οι ενδείξεις αναγράφονται σε εμφανή θέση και κατά τρόπο ώστε να είναι ευδιάκριτες, ευανάγνωστες και ανεξίτηλες (άρθρο 24 παράγραφος 2).

Η επισήμανση λαμβάνει μία από τις ακόλουθες μορφές:

- «Γεωργία ΕΕ».
- «Γεωργία εκτός ΕΕ».
- «Γεωργία ΕΕ/εκτός ΕΕ».
- “*Deutsche – Landwirtschaft*” (ή την ένδειξη οποιασδήποτε άλλης χώρας).

Η ένδειξη «Γεωργία ΕΕ» ή η ένδειξη χώρας μπορούν να χρησιμοποιούνται μόνον εφόσον το 98% των συστατικών γεωργικής προέλευσης προέρχονται από την αναγραφόμενη περιοχή. Η συνολική ποσότητα των συστατικών γεωργικής προέλευσης που έχουν παραχθεί σε διαφορετική περιοχή δεν πρέπει να υπερβαίνει το 2%.

1.5.4. Έλεγχοι

Ο νέος Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 834/2007 για τη βιολογική παραγωγή αναφέρεται στον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 882/2004 για τους επίσημους ελέγχους τροφίμων και ζωοτροφών (κανονισμός OFFC) ως το πλαίσιο εφαρμογής ενός συστήματος ελέγχου της βιολογικής παραγωγής. Η ανάλυση των πιθανών επιπτώσεων στις διαδικασίες επιθεώρησης και ελέγχου της βιολογικής παραγωγής προκάλεσε έντονες συζητήσεις κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με το νέο κανονισμό. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες επιπτώσεις εξαρτώνται ταυτόχρονα από τον τρόπο εφαρμογής του κανονισμού σε κάθε κράτος μέλος.

Το άρθρο 63 παράγραφος 2 του Κανονισμού OFFC σχετικά με τα μέτρα εφαρμογής και τα μεταβατικά μέτρα, ορίζει: *«Προκειμένου να ληφθεί υπόψη η ιδιαιτερότητα των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91... ειδικά μέτρα που θα θεσπιστούν με τη διαδικασία του άρθρου 62, παράγραφος 3, μπορούν να προβλέπουν τις αναγκαίες παρεκκλίσεις και προσαρμογές των κανόνων που θεσπίζονται με τον παρόντα κανονισμό».*

Η συγκεκριμένη διάταξη του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 882/2004 παραπέμπει στη Μόνιμη Επιτροπή Βιολογικής Γεωργίας. Ωστόσο, δεν υιοθετήθηκαν ανάλογα μέτρα. Αυτό θα μπορούσε να σημαίνει ότι οι έλεγχοι της βιολογικής παραγωγής πρέπει να πληρούν απόλυτα τις απαιτήσεις του Κανονισμού OFFC. Οι Κανονισμοί (ΕΚ) αριθ. 834/2007 και 889/2008 (κανονισμοί για τη βιολογική παραγωγή) όμως περιλαμβάνουν ορισμένες διαφορές. Είναι σαφές ότι οι διαφορές αυτές υπερσχύουν, δεδομένου ότι οι κανονισμοί που αναφέρονται σε συγκεκριμένα ζητήματα υπερσχύουν των γενικότερων διατάξεων.

1.5.5. Εμπορικές Ανταλλαγές με Τρίτες Χώρες

Το σύστημα που ίσχυε μέχρι τώρα και με το οποίο αναγνωρίζονταν οι τρίτες χώρες που είχαν ισοδύναμες διατάξεις θα εξακολουθήσει να ισχύει. Ωστόσο, το σύστημα των αδειών εισαγωγής που χορηγούσαν τα κράτη μέλη για εισαγωγές από μη αναγνωρισμένες τρίτες χώρες θα αντικατασταθεί προοδευτικά από ένα νέο σύστημα ισοδυναμίας, σύμφωνα με το οποίο θα καταρτιστεί ένας κατάλογος με τους φορείς και τις αρχές ελέγχου σε αυτές τις τρίτες χώρες. Και στις δύο περιπτώσεις εισαγωγών υπό καθεσώς ισοδυναμίας, κάθε παρτίδα εισαγόμενων αγαθών θα συνοδεύεται από πιστοποιητικό εισαγωγής.

Με τον Κανονισμό του Συμβουλίου, δημιουργείται επίσης ένα νέο σύστημα για τα εισαγόμενα προϊόντα που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις της ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Αυτά τα προϊόντα θα έχουν δικαίωμα ελεύθερης εισόδου στην ΕΕ – δηλ. δεν θα απαιτείται πιστοποιητικό εισαγωγής – εφόσον θα πιστοποιείται η πλήρης συμμόρφωσή τους με τα πρότυπα της ΕΕ από έναν αναγνωρισμένο φορέα ελέγχου που περιλαμβάνεται στον κατάλογο ο οποίος έχει καταρτιστεί για το σκοπό αυτό. Η ελεύθερη είσοδος είναι μια νέα δυνατότητα η οποία συμβαδίζει με τους κανονισμούς του διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου, WTO, και τις συναλλακτικές αρχές.

Τα επόμενα χρόνια, η Επιτροπή θα καταρτίσει το σχετικό κατάλογο των αναγνωρισμένων φορέων και αρχών ελέγχου για την πιστοποίηση της συμμόρφωσης και την αναγνώριση της ισοδυναμίας προϊόντων τρίτων χωρών. Σε γενικές γραμμές, ενισχύονται οι αρμοδιότητες της Επιτροπής όσον αφορά τη διαχείριση των εισαγωγών, τα Κράτη μέλη όμως καλούνται να συμμετέχουν πιο συστηματικά στη διαδικασία αξιολόγησης και απογραφής των ελεγκτικών φορέων και των τρίτων χωρών στους σχετικούς καταλόγους. Ο νέος Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1235/2008 της Επιτροπής θα συνοδεύεται από ένα καθοδηγητικό έγγραφο σχετικά με τις τεχνικές λεπτομέρειες για την εναρμονισμένη εφαρμογή του.

Ο κανονισμός για τις εισαγωγές από τρίτες χώρες από το 2009 και μετά Για την εισαγωγή βιολογικών προϊόντων από τρίτες χώρες στην ΕΕ, θα υπάρχουν στο μέλλον τρεις επιλογές:

- Ο Κανονισμός της ΕΕ για τη Βιολογική Γεωργία εφαρμόζεται στην τρίτη χώρα ακριβώς όπως και στα κράτη μέλη της ΕΕ, επομένως τα προϊόντα είναι «*συμμορφούμενα*». Σε συνεργασία με τα κράτη μέλη της ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα καταρτίσει έναν κατάλογο με τους αναγνωρισμένους «*συμμορφούμενους*» φορείς ελέγχου που είναι επιφορτισμένοι με το έργο της διενέργειας ελέγχων και της έκδοσης πιστοποιητικών στις τρίτες χώρες.
- Η τρίτη χώρα εφαρμόζει πρότυπα παραγωγής και μέτρα ελέγχου ισοδύναμα με τον Κανονισμό της ΕΕ για τη Βιολογική Γεωργία, επομένως τα παραγόμενα προϊόντα είναι «*ισοδύναμα*». Στην περίπτωση αυτή, η αναγνώριση από την ΕΕ είναι δυνατή εφόσον:
 - ❖ η εν λόγω τρίτη χώρα συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο αναγνωρισμένων τρίτων χωρών που έχει καταρτίσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή
 - ❖ ο φορέας ελέγχου που δραστηριοποιείται στην τρίτη χώρα συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο «*ισοδύναμων*» φορέων ελέγχου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- Οι επιχειρήσεις στην τρίτη χώρα εφαρμόζουν πρότυπα παραγωγής και λαμβάνουν μέτρα ελέγχου ισοδύναμα με τον Κανονισμό της ΕΕ για τη Βιολογική Γεωργία και η αρμόδια αρχή της ΕΕ χορηγεί άδεια εισαγωγής στον εισαγωγέα εντός επικράτειας ΕΕ. Αυτές οι άδειες εισαγωγής μπορούν να χορηγούνται από ένα κράτος μέλος της ΕΕ μέχρι και 12 μήνες μετά τη δημοσίευση από την Επιτροπή του πρώτου καταλόγου φορέων ελέγχου αναγνωρισμένων ως «*ισοδύναμων*». Οι άδειες εισαγωγής έχουν ισχύ 24 μηνών από τη δημοσίευση του καταλόγου «*ισοδύναμων*» φορέων ελέγχου στις τρίτες χώρες.

1.5.6. Εμπορία και Στατιστική Επιτήρηση

Σύμφωνα με τη νομική ορολογία, «απάτη» είναι οποιαδήποτε ηθελημένη εγκληματική πράξη που αποσκοπεί σε οικονομικά οφέλη. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να αποδειχτεί η πρόθεση του παραγωγού ή του εξαγωγέα να προβεί στην πράξη της απάτης. Οι «ακούσιες» παραβάσεις των βιολογικών προτύπων δεν εμπίπτουν στην κατηγορία της απάτης.

Οι δύο συνηθέστεροι τύποι απάτης στη γεωργία, τη μεταποίηση και την εμπορία βιολογικών προϊόντων είναι:

- Η χρήση απαγορευμένων εισροών στις μονάδες παραγωγής ή μεταποίησης βιολογικών προϊόντων.
- Η χρήση βιολογικής επισήμανσης σε προϊόντα μη βιολογικής προέλευσης από τις μονάδες παραγωγής, μεταποίησης ή διακίνησης των προϊόντων στην αγορά.

Παρά το γεγονός ότι οι έλεγχοι της βιολογικής παραγωγής έχουν αποδειχτεί ιδιαίτερα αποτελεσματικοί όσον αφορά στον εντοπισμό της χρήσης απαγορευμένων εισροών, όπως ανόργανα λιπάσματα, χημικά παρασιτοκτόνα και μη εγκεκριμένα πρόσθετα τροφίμων, τα τελευταία έτη σε αρκετά κράτη μέλη έχουν παρατηρηθεί περιπτώσεις επισήμανσης μη βιολογικών προϊόντων ως βιολογικών με την προσθήκη νέας ετικέτας από εμπορικές εταιρείες, οι οποίες στη συνέχεια επωφελούνταν από τη μεγαλύτερη τιμή πώλησης των βιολογικών προϊόντων. Στις περισσότερες από τις παραπάνω περιπτώσεις, τα εμπλεκόμενα κράτη μέλη ήταν περισσότερα από ένα. Σε μια περίπτωση απάτης που έγινε γνωστή το 2008, οι εμπλεκόμενες εμπορικές εταιρείες προέρχονταν από την Αυστρία, τη Γερμανία και την Ιταλία. Οι συννοριακές αγορές φαίνεται ότι διευκολύνουν το φαινόμενο, καθώς τα εργαλεία ελέγχου στην αλυσίδα αξίας είναι ακόμη ανεπαρκή.

2. Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Συστήματα Ποιότητας των Γεωργικών Προϊόντων και Τροφίμων²⁰

2.1. Ιστορικό

Το 1992 με τον κανονισμό 2081/92 η Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε για πρώτη φορά το καθεστώς, για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων και με τον κανονισμό 2082/92 το καθεστώς, για τις βεβαιώσεις ιδιοτυπίας των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων. Το 2006 με στόχο τη βελτίωση του συστήματος, οι παραπάνω κανονισμοί αντικαταστάθηκαν από τους 510/06 και 509/06 αντίστοιχα, χωρίς ωστόσο να μεταβληθεί το πεδίο εφαρμογής τους και η σκοπιμότητά τους.

Με τον Καν(ΕΕ) 1151/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Νοεμβρίου 2012 «για τα συστήματα ποιότητας των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων» έχουν συγχωνευτεί σε ένα ενιαίο νομοθετικό πλαίσιο οι ανωτέρω κανονισμοί (Καν(ΕΚ) 509/2006 και 510/2006). Παράλληλα στον εν λόγω κανονισμό έχουν προστεθεί και άλλα σχήματα ποιότητας όπως οι προαιρετικές ενδείξεις «Προϊόν ορεινής παραγωγής», «Προϊόν νησιωτικής γεωργίας» κ.λ.π.

Σύμφωνα με τους παραπάνω κανονισμούς και στο πλαίσιο του επαναπροσανατολισμού της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), οι αγρότες έχουν τη δυνατότητα να στραφούν σε μορφές ολοκληρωμένης ανάπτυξης της υπαίθρου, μέσω της διαφοροποίησης της γεωργικής παραγωγής. Επιπλέον παρέχεται η δυνατότητα αφενός στους παραγωγούς (ιδίως των μειονεκτικών και απομακρυσμένων περιοχών) να προωθήσουν ευκολότερα προϊόντα τους που παρουσιάζουν εξειδικευμένα χαρακτηριστικά, πετυχαίνοντας καλύτερες τιμές στην αγορά και βελτιώνοντας έτσι το εισόδημά τους και αφετέρου στους καταναλωτές να αγοράζουν προϊόντα ποιοτικά, με εγγυήσεις για τη παραγωγή, επεξεργασία και τη γεωγραφική καταγωγή τους.

²⁰<http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/2012-02-02-07-52-07>

2.2. Ευρωπαϊκά Συστήματα Ποιότητας – Πράσινη Βίβλος της 15^{ης} Οκτωβρίου 2008 Σχετικά με την Ποιότητα των Γεωργικών Προϊόντων COM(2008)641²¹

2.2.1. Το Σύστημα Γεωγραφικών Ενδείξεων

Ως «γεωγραφική ένδειξη» νοείται η ονομασία που ταυτοποιεί ένα προϊόν:

- το οποίο κατάγεται από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή χώρα,
- του οποίου ένα συγκεκριμένο ποιοτικό χαρακτηριστικό, η φήμη ή άλλο χαρακτηριστικό μπορεί να αποδοθεί κυρίως στη γεωγραφική του προέλευση, και
- του οποίου ένα τουλάχιστον από τα στάδια της παραγωγής εκτελείται εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής.

2.2.2. Το Σύστημα των Εγγυημένων Παραδοσιακών Ιδιότυπων Προϊόντων (ΕΠΠ)

Ως εγγυημένο παραδοσιακό ιδιότυπο προϊόν νοείται ένα ιδιότυπο προϊόν ή τρόφιμο το οποίο:

- παρασκευάζεται με τρόπο παραγωγής, μεταποίησης ή σύνθεσης που αντιστοιχεί στην παραδοσιακή πρακτική για το εν λόγω προϊόν ή τρόφιμο, ή
- παράγεται από πρώτες ύλες ή συστατικά που είναι τα χρησιμοποιούμενα παραδοσιακά.

Για να μπορεί να καταχωρισθεί μια ονομασία ως ονομασία εγγυημένου παραδοσιακού ιδιότυπου προϊόντος, πρέπει:

- να χρησιμοποιείται κατά παράδοση για την περιγραφή του ιδιότυπου προϊόντος ή
- να προσδιορίζει τον παραδοσιακό χαρακτήρα ή τον ιδιότυπο χαρακτήρα του προϊόντος.

²¹http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/food/ag0002_el.htm

2.2.3. Το Σύστημα του Κανονισμού (ΕΚ) αρ. 834/2007 για την Παραγωγή και την Επισήμανση των Βιολογικών Προϊόντων

Η βιολογική παραγωγή βασίζεται στις ακόλουθες αρχές:

- Κατάλληλος σχεδιασμός και διαχείριση των βιολογικών διεργασιών βάσει οικολογικών συστημάτων που χρησιμοποιούν φυσικούς πόρους στο εσωτερικό του συστήματος με μεθόδους που:
 - ❖ χρησιμοποιούν ζώντες οργανισμούς και μηχανικές μεθόδους παραγωγής,
 - ❖ αφορούν εδαφικές φυτοκαλλιέργειες και ζωική παραγωγή ή πρακτική ιχθυοκαλλιέργειας η οποία συμμορφώνεται προς την αρχή της αειφόρου εκμετάλλευσης της αλιείας,
 - ❖ αποκλείουν τη χρήση ΓΤΟ και προϊόντων που παράγονται από ή με ΓΤΟ εξαιρουμένων των κτηνιατρικών φαρμακευτικών προϊόντων,
 - ❖ βασίζονται σε αξιολόγηση του κινδύνου, και στη χρήση προληπτικών και προφυλακτικών μέτρων, εφόσον απαιτείται.
- Περιορισμός της χρήσης εξωτερικών υλικών. Όταν τα εξωτερικά υλικά είναι απαραίτητα, ή ελλείπει των κατάλληλων πρακτικών και μεθόδων διαχείρισης που αναφέρονται στο στοιχείο α), τα υλικά αυτά περιορίζονται σε:
 - ❖ υλικό βιολογικής παραγωγής,
 - ❖ φυσικές ουσίες ή ουσίες που παράγονται με φυσικό τρόπο,
 - ❖ ανόργανα λιπάσματα χαμηλής διαλυτότητας.

Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, ένα προϊόν θεωρείται ότι φέρει ενδείξεις σχετικές με τη βιολογική μέθοδο παραγωγής όταν, στην επισήμανση, στο διαφημιστικό υλικό ή στα εμπορικά έγγραφα, το προϊόν, τα συστατικά του ή τα υλικά ζωοτροφών περιγράφονται με όρους που υπονοούν, για τον αγοραστή, ότι το προϊόν, τα συστατικά του ή τα υλικά ζωοτροφών έχουν ληφθεί σύμφωνα με τους κανόνες που καθορίζονται στον παρόντα κανονισμό.

Ειδικότερα, οι όροι που απαριθμούνται στο παράρτημα, καθώς και τα παράγωγα ή τα υποκοριστικά τους, όπως «βιο» και «οικο», μπορούν να χρησιμοποιούνται, μόνα ή σε συνδυασμό, σε όλη την έκταση και σε οποιαδήποτε γλώσσα της Κοινότητας για την επισήμανση και τη διαφήμιση προϊόντων που πληρούν τις απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού.

Στην επισήμανση και τη διαφήμιση ζωντανών ή αμεταποίητων γεωργικών προϊόντων, είναι δυνατόν να χρησιμοποιούνται όροι σχετικοί με τη βιολογική μέθοδο παραγωγής, μόνον εφόσον επιπροσθέτως όλα τα συστατικά των εν λόγω προϊόντων έχουν επίσης παραχθεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού.

Επιπλέον, στην επισήμανση ή τη διαφήμιση δεν χρησιμοποιούνται όροι ή πρακτικές, συμπεριλαμβανομένων των όρων εμπορικών σημάτων, που υπάρχει πιθανότητα να παραπλανήσουν τον καταναλωτή ή τον χρήστη υπονοώντας ότι ένα προϊόν ή τα συστατικά του πληρούν τις απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού.

2.2.4. Το Σύστημα Προώθησης των Ποιοτικών Προϊόντων Προερχόμενων από τις Εξόχως Απόκεντρες Περιφέρειες

Εφόσον χρησιμοποιούνται όροι αναφερόμενοι στο άρθρο 23 παράγραφος 1:

- ο αναφερόμενος στο άρθρο 27 παράγραφος 10 κωδικός αριθμός της αρχής ελέγχου ή του φορέα ελέγχου στον οποίο υπόκειται η επιχείρηση που πραγματοποίησε την πλέον πρόσφατη εργασία παραγωγής ή παρασκευής, εμφανίζεται επίσης στην επισήμανση,
- το κοινοτικό λογότυπο που αναφέρεται στο άρθρο 25 παράγραφος 1, όσον αφορά στα προσυσκευασμένα τρόφιμα, εμφανίζεται επίσης στη συσκευασία,
- όταν χρησιμοποιείται το κοινοτικό λογότυπο, ένδειξη του τύπου όπου καλλιεργήθηκαν οι γεωργικές πρώτες ύλες από τις οποίες αποτελείται το προϊόν, εμφανίζεται επίσης στο ίδιο οπτικό πεδίο με το λογότυπο και λαμβάνει μια από τις ακόλουθες μορφές, ανάλογα με την περίπτωση:
 - ❖ «Γεωργία ΕΕ», εφόσον η γεωργική πρώτη ύλη έχει παραχθεί στην ΕΕ,

- ❖ «Γεωργία εκτός ΕΕ», εφόσον η γεωργική πρώτη ύλη έχει παραχθεί σε τρίτες χώρες,
- ❖ «Γεωργία ΕΕ/εκτός ΕΕ», όταν μέρος των γεωργικών πρώτων υλών έχει παραχθεί στην Κοινότητα και μέρος τους έχει παραχθεί σε τρίτη χώρα.

Η προαναφερθείσα ένδειξη «ΕΕ» ή «εκτός ΕΕ» μπορεί να αντικαθίσταται ή να συμπληρώνεται από το όνομα μιας χώρας στην περίπτωση που όλες οι γεωργικές πρώτες ύλες από τις οποίες αποτελείται το προϊόν έχουν παραχθεί στη συγκεκριμένη χώρα.

2.3. Ευρωπαϊκά Συστήματα Ποιότητας – Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1151/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21^{ης} Νοεμβρίου 2012, για τα Συστήματα Ποιότητας των Γεωργικών Προϊόντων και Τροφίμων²²

2.3.1. Σύστημα Προστατευόμενων Ονομασιών Προέλευσης και Προστατευόμενων Γεωγραφικών Ενδείξεων

Σύμφωνα με τον κανονισμό, θεσπίζεται σύστημα προστατευόμενων ονομασιών προέλευσης και προστατευόμενων γεωγραφικών ενδείξεων ώστε να βοηθηθούν οι παραγωγοί προϊόντων συνδεόμενων με μια γεωγραφική περιοχή με τους εξής τρόπους:

- με την εξασφάλιση δίκαιων αποδόσεων ανάλογων με την ποιότητα των προϊόντων τους,
- με την εξασφάλιση ενιαίας προστασίας των ονομασιών ως δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας στην επικράτεια της Ένωσης,
- με την παροχή σαφούς ενημέρωσης στους καταναλωτές για τα στοιχεία του προϊόντος τα οποία του προσδίδουν αξία.

Για τον σκοπό του παρόντος κανονισμού, ως «ονομασία προέλευσης» νοείται η ονομασία που ταυτοποιεί ένα προϊόν:

²²<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:343:0001:0029:el:PDF>

- το οποίο κατάγεται από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, χώρα,
- του οποίου η ποιότητα ή τα χαρακτηριστικά οφείλονται κυρίως ή αποκλειστικά στο ιδιαίτερο γεωγραφικό περιβάλλον που συμπεριλαμβάνει τους εγγενείς φυσικούς και ανθρώπινους παράγοντες, και
- του οποίου όλα τα στάδια της παραγωγής εκτελούνται εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής.

Για τον σκοπό του παρόντος κανονισμού, ως «γεωγραφική ένδειξη» νοείται η ονομασία που ταυτοποιεί ένα προϊόν:

- το οποίο κατάγεται από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή χώρα,
- του οποίου ένα συγκεκριμένο ποιοτικό χαρακτηριστικό, η φήμη ή άλλο χαρακτηριστικό μπορεί να αποδοθεί κυρίως στη γεωγραφική του προέλευση, και
- του οποίου ένα τουλάχιστον από τα στάδια της παραγωγής εκτελείται εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής.

2.3.2. Σύστημα Εγγυημένων Παραδοσιακών Ιδιότυπων Προϊόντων

Με τον παρόντα κανονισμό καθιερώνεται σύστημα εγγυημένων παραδοσιακών ιδιότυπων προϊόντων με σκοπό να διαφυλαχθούν οι παραδοσιακές μέθοδοι παραγωγής και συνταγές με την παροχή βοήθειας προς τους παραγωγούς παραδοσιακών προϊόντων για την εμπορική προώθηση και τη γνωστοποίηση στους καταναλωτές των στοιχείων που προσδίδουν αξία στις παραδοσιακές συνταγές και τα προϊόντα τους.

Μία ονομασία μπορεί να καταχωρισθεί ως ονομασία εγγυημένου παραδοσιακού ιδιότυπου προϊόντος όταν περιγράφει ένα ιδιότυπο προϊόν ή τρόφιμο το οποίο:

- παρασκευάζεται με τρόπο παραγωγής, μεταποίησης ή σύνθεσης που αντιστοιχεί στην παραδοσιακή πρακτική για το εν λόγω προϊόν ή τρόφιμο, ή
- παράγεται από πρώτες ύλες ή συστατικά που είναι τα χρησιμοποιούμενα παραδοσιακά.

Για να μπορεί να καταχωρισθεί μια ονομασία ως ονομασία εγγυημένου παραδοσιακού ιδιότυπου προϊόντος, πρέπει:

- να χρησιμοποιείται κατά παράδοση για την περιγραφή του ιδιότυπου προϊόντος, ή
- να προσδιορίζει τον παραδοσιακό χαρακτήρα ή τον ιδιότυπο χαρακτήρα του προϊόντος.

2.3.3. Σύστημα Προαιρετικών Ενδείξεων Ποιότητας

2.3.3.1. «Προϊόν Ορεινής Παραγωγής» ως Προαιρετική Ένδειξη Ποιότητας

Ο όρος «προϊόν ορεινής παραγωγής» καθιερώνεται ως προαιρετική ένδειξη ποιότητας. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται μόνο προς περιγραφή προϊόντων που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση σύμφωνα με το παράρτημα Ι της Συνθήκης, ως προς τα οποία:

- τόσο οι πρώτες ύλες όσο και οι ζωοτροφές για τα ζώα εκτροφής προέρχονται κυρίως από ορεινές περιοχές,
- στην περίπτωση μεταποιημένων προϊόντων, η μεταποίηση λαμβάνει επίσης χώρα σε ορεινές περιοχές.

Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ορεινές περιοχές στην Ένωση είναι οι οριοθετούμενες σύμφωνα με το άρθρο 18 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΚ) 1257/1999. Για τα προϊόντα τρίτων χωρών, οι ορεινές περιοχές περιλαμβάνουν τις περιοχές που ορίζονται επισήμως ως ορεινές περιοχές από την τρίτη χώρα ή οι οποίες πληρούν κριτήρια ισοδύναμα με εκείνα του άρθρου 18 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1257/1999.

2.3.3.2. «Προϊόν Νησιωτικής Γεωργίας» ως Προαιρετική Ένδειξη Ποιότητας

Η ένδειξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο για την περιγραφή των προϊόντων για ανθρώπινη κατανάλωση που απαριθμούνται στο παράρτημα Ι της Συνθήκης, των οποίων οι πρώτες ύλες προέρχονται από νησιωτικές περιοχές. Επιπλέον, προκειμένου η ένδειξη να χρησιμοποιείται για μεταποιημένα προϊόντα, η

μεταποίηση πρέπει επίσης να γίνεται σε νησιωτικές περιοχές, εάν αυτό επηρεάζει ουσιαστικά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τελικού προϊόντος.

2.4. Νησιωτικότητα – Η Σκοπιμότητα Εισαγωγής της Ένδειξης «Προϊόν Νησιωτικής Γεωργίας» ως Προαιρετικής Ένδειξης Ποιότητας – COM(2013) 888²³

Παρότι όλα τα νησιά της ΕΕ έχουν χαρακτηριστικά που θα μπορούσαν ενδεχομένως να αποτελέσουν αντικείμενο γενικής ένδειξης, όπως «προϊόν νησιωτικής γεωργίας», οι γνώμες διίστανται όσον αφορά την προστιθέμενη αξία μιας τέτοιας ένδειξης.

Κατά τη διάθεση των προϊόντων διατροφής στο εμπόριο, η μεγάλη πλειονότητα των παραγωγών επισημαίνει τον νησιωτικό τους χαρακτήρα αναφέροντας ένα συγκεκριμένο νησί ή αρχιπέλαγος. Δεν έχει διαπιστωθεί καμία περίπτωση σήματος ή συστήματος ποιότητας που να καλύπτει όλα τα νησιά ανεξαρτήτως της γεωγραφικής τους θέσης. Οι «οριζόντιες» ενδείξεις χρησιμοποιούνται για ομάδες μικρών νησιών, όπως είναι αρκετά μικρά νησιά της Δανίας ή για «προϊόντα αρχιπελάγους» (Φινλανδία), αλλά απέχουμε ακόμη πολύ από την οριζόντια γενική επισήμανση για τη νησιωτική γεωργία.

Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις ασκείται ανταγωνισμός μεταξύ των νησιών και η αναφορά σε συγκεκριμένο νησί είναι καίριας σημασίας για τους παραγωγούς που επιθυμούν να ξεχωρίζουν στην αγορά.

Τα νησιά της ΕΕ έχουν κοινά χαρακτηριστικά από πλευράς γεωγραφίας και φυσικού, ανθρώπινου και κοινωνικού κεφαλαίου, καθώς και από πλευράς πολιτικής και οικονομικής τους εξάρτησης από την ηπειρωτική χώρα.

²³<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0888:FIN:el:PDF>

Κεφάλαιο 5^ο – Εθνικές Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο για τη Βιολογική και Ποιοτική Παραγωγή Προϊόντων και Τροφίμων

1. Εθνικές Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο για τη Βιολογική Παραγωγή και τα Βιολογικά Τρόφιμα

Στον κοινωνικό τομέα αναγνωρίζεται ο διττός ρόλος της βιολογικής γεωργίας ως ασφαλής μέθοδος παραγωγής τροφίμων που ανταποκρίνεται στις ανησυχίες του καταναλωτή και ως υπεύθυνης για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και για την προστασία του περιβάλλοντος και των ζώων τόσο σε τοπικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

Στα είδη, στις περιοχές και στις δραστηριότητες όπου είναι εφικτή η παραγωγή βιολογικών προϊόντων, η βιοκαλλιέργεια και η βιολογική κτηνοτροφία είναι ο στόχος που πρέπει να πετύχουμε στο άμεσο μέλλον.

Οι στόχοι της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας είναι:

- Παραγωγή προϊόντων και τροφίμων υψηλής διατροφικής αξίας, ασφαλή για τον καταναλωτή χωρίς υπολείμματα φυτοφαρμάκων, αντιβιοτικών και χημικών λιπασμάτων.
- Προστασία του περιβάλλοντος (προστασία του εδάφους και του υδροφόρου ορίζοντα, αειφορική διαχείριση φυσικών πόρων, εξασφάλιση της βιοποικιλότητας)
- Μη χρήση γενετικά τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ) ή/και προϊόντων που παράγονται από αυτούς.
- Προστασία της υγείας των αγροτών από την έκθεσή τους σε βλαβερές χημικές ουσίες.
- Η φυσική διαβίωση των ζώων και η εξασφάλιση της ευζωίας τους.
- Χρήση ζωοτροφών που έχουν παραχθεί με βιολογικό τρόπο και χωρίς τη χρήση γενετικά τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ) ή/και προϊόντων που παράγονται από αυτούς.

2. Εθνικές Πολιτικές και Θεσμικό Πλαίσιο για τα Συστήματα Ποιότητας των Γεωργικών Προϊόντων και Τροφίμων

Οι επιχειρήσεις ή ομάδες επιχειρήσεων που παράγουν, παρασκευάζουν ή αποθηκεύουν βιολογικά προϊόντα, εισάγουν τέτοια προϊόντα από τρίτη χώρα ή εξάγουν τέτοια προϊόντα σε τρίτη χώρα ή διαθέτουν τέτοια προϊόντα στην αγορά, πριν από τη διάθεση προϊόντων στην αγορά ως βιολογικών ή πριν από τη μετατροπή, κοινοποιούν τη δραστηριότητά τους στις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους (ή των κρατών μελών) όπου διεξάγεται η δραστηριότητα.

Όταν οι επιχειρήσεις ή ομάδες επιχειρήσεων αναθέτουν οποιαδήποτε εκ των δραστηριοτήτων τους σε τρίτον, τόσο οι επιχειρήσεις και ομάδες επιχειρήσεων όσο και ο τρίτος στον οποίον ανατίθενται δραστηριότητες συμμορφώνονται με την παράγραφο 1.

Οι επιχειρήσεις και ομάδες επιχειρήσεων τηρούν αρχείο των διαφόρων δραστηριοτήτων που ασκούν, σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό. Οι αρμόδιες αρχές τηρούν ενημερωμένο κατάλογο που περιλαμβάνει τις επωνυμίες και τις διευθύνσεις των επιχειρήσεων και των ομάδων επιχειρήσεων που έχουν κοινοποιήσει τις δραστηριότητές τους σύμφωνα με την παράγραφο 1 και δημοσιοποιούν τον εν λόγω κατάλογο, καθώς και τις πληροφορίες σχετικά με τα πιστοποιητικά βιολογικής παραγωγής τους όπως αναφέρονται στο άρθρο 25 παράγραφος 1. Οι αρμόδιες αρχές τηρούν τις απαιτήσεις για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σύμφωνα με την οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

Τα κράτη μέλη μεριμνούν για τη δημοσιοποίηση των τελών που μπορούν να εισπράττονται από τις αρμόδιες αρχές, τις αρχές ελέγχου ή τους φορείς ελέγχου σύμφωνα με το άρθρο 76 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. XX/XXXX (κανονισμός για τους επίσημους ελέγχους).

Προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα, η αποδοτικότητα και η διαφάνεια του συστήματος βιολογικής παραγωγής και επισήμανσης,

εξουσιοδοτείται η Επιτροπή να εκδίδει κατ' εξουσιοδότηση πράξεις σύμφωνα με το άρθρο 36 σχετικά με τις απαιτήσεις για την τήρηση αρχείων, τις απαιτήσεις για τη δημοσίευση του καταλόγου που αναφέρεται στην παράγραφο 4 του παρόντος άρθρου και τις απαιτήσεις και τις εφαρμοστέες διαδικασίες για τη δημοσιοποίηση των τελών που αναφέρονται στην παράγραφο 5 του παρόντος άρθρου και για την εποπτεία της εφαρμογής των εν λόγω τελών από τις αρμόδιες αρχές.

Κεφάλαιο 6^ο – Σύνθεση Στοιχείων της Θεωρητικής Έρευνας

1. Η Παροχή Δημόσιων Αγαθών Μέσω της Αειφόρου Γεωργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Στην Ευρώπη, η γεωργία έχει λάβει ένα σταθερό επίπεδο δημόσιας στήριξης σε σύγκριση με τα τελευταία 50 χρόνια. Άλλοι παραγωγικοί τομείς δεν υπόκεινται σε δημόσια παρέμβαση σε αυτή την κλίμακα, η οποία εγείρει το ερώτημα γιατί εξακολουθεί να απαιτεί την αυξανόμενη ανταγωνιστικότητα και τον προσανατολισμό προς την αγορά. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο γεωργικός τομέας είναι όπως άλλοι οικονομικοί τομείς, με μεγάλο αριθμό παραγωγών να συμμετέχουν σε μια σειρά αγορών τροφίμων, ινών και πρώτων υλών για ενεργειακά και βιομηχανικά προϊόντα. Από άλλες απόψεις, έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία σημαίνουν ότι το δυναμικό για την παροχή δημόσιων αγαθών είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο σε αυτόν τον τομέα. Υποστηρίζεται ευρέως ότι η διασφάλιση της παροχής δημόσιων αγαθών αποτελεί βασικό λόγο δημόσιας παρέμβασης στην οικονομία της αγοράς.

Η έννοια των δημόσιων αγαθών είναι καθιερωμένη στην οικονομική θεωρία που καθορίζει τα δημόσια αγαθά με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Μη αποκλεισμός - αν το αγαθό είναι διαθέσιμο σε ένα άτομο, και δεν μπορεί να αποκλείσει άλλα άτομα από τα οφέλη που προσφέρει.
- Μη αντίπαλος - εάν το αγαθό καταναλώνεται από ένα άτομο, δεν μειώνεται το ποσό που διατίθεται σε άλλους.

Στην πραγματικότητα, αυτά τα χαρακτηριστικά της μη αποκλειστικότητας και της μη αντιπαροχής μπορούν να εκτίθενται σε σχεδόν οποιοδήποτε βαθμό και τα καθαρά δημόσια αγαθά είναι σπάνια. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι υπάρχει συχνά το ενδεχόμενο να εξαιρούνται - συχνά με σημαντικό κόστος - οι άνθρωποι που δεν συνεισφέρουν στην κάλυψη των δαπανών που συνδέονται με την παροχή συγκεκριμένου δημόσιου αγαθού και ορισμένα δημόσια αγαθά, όπως τα δημοφιλή

πολιτιστικά τοπία. Ως τέτοια, οποιοδήποτε δημόσιο αγαθό μπορεί να βρίσκεται κατά μήκος αυτού που μπορεί να χαρακτηριστεί ως συνέχεια της «δημοσιότητας».

Δεδομένων των καθοριστικών χαρακτηριστικών των δημόσιων αγαθών, η προσφορά τους δεν μπορεί να εξασφαλιστεί μέσω των αγορών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η μη αποκλειστικότητα και η μη αντιπαροχή στην κατανάλωση υποδηλώνουν ότι οι χρήστες δεν έχουν κίνητρο να πληρώνουν για δημόσια αγαθά, γεγονός που συχνά οδηγεί σε υπερεκμετάλλευση. Από την πλευρά της προσφοράς, οι αγρότες έχουν ελάχιστα κίνητρα να παρέχουν δημόσια αγαθά επειδή δεν πληρώνονται για να το κάνουν. Σε συνδυασμό, αυτοί οι δύο παράγοντες εξηγούν την έλλειψη δημοσίων αγαθών και, συνεπώς, ελλείψει λειτουργικών αγορών, απαιτείται δημόσια παρέμβαση για την επίτευξη ενός επιθυμητού επιπέδου παροχής σύμφωνα με την κοινωνική ζήτηση. Δηλαδή, η δημόσια παρέμβαση δεν είναι πάντα απαραίτητη για την εξασφάλιση της προσφοράς δημοσίων αγαθών που παρέχονται από τη γεωργία. Ορισμένες ποσότητες δημοσίων αγαθών μπορούν να παρέχονται παρεμπιπτόντως, ως παρενέργεια οικονομικά βιώσιμων δραστηριοτήτων ή ως αποτέλεσμα του αλτρουισμού των αγροτών ή της ιδιοτέλειας.

Για να επιτευχθεί ένα επιθυμητό επίπεδο δημοσίων αγαθών, απαιτούνται πολιτικές ενέργειες, εκτός εάν η ζήτηση ικανοποιηθεί από τυχαία παράδοση. Όταν τέτοιες ενέργειες υπερβαίνουν τις απαιτήσεις που ορίζονται στη νομοθετική βάση, όπως κατοχυρώνονται στις οδηγίες της ΕΕ, στην εθνική νομοθεσία και στα πρότυπα ορθής πρακτικής, απαιτούν από τους γεωργούς την παράδοση δημοσίων αγαθών. Επειδή ένας γεωργός κατέχει τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και ελέγχει τους παράγοντες παραγωγής, οι σημαντικότεροι από τους οποίους είναι η ιδιωτική γη, απαιτούνται οικονομικά κίνητρα για να ενθαρρυνθούν οι αγρότες να εκτρέψουν τα μέσα παραγωγής τους από την αποδοτική παραγωγή αγροτικών πρώτων υλών για την παροχή δημοσίων αγαθών, πράγμα που συνεπάγεται επιπλέον κόστος ή / και απώλεια εισοδήματος. Έτσι, οι αγρότες πρέπει να ενθαρρυνθούν να ακολουθήσουν ορισμένες γεωργικές πρακτικές για να διατηρήσουν τα χαρακτηριστικά του τοπίου, να αποκαταστήσουν και να διατηρήσουν συγκεκριμένους οικοτόπους ή να διαχειριστούν φυσικούς πόρους όπως το νερό και τα εδάφη, για παράδειγμα. Με

άλλα λόγια, η κοινωνία πρέπει να αγοράσει αυτό που ισοδυναμεί με την ανακατανομή των πόρων για τη στήριξη της παροχής δημόσιων αγαθών.

2. Η Αειφόρος Γεωργία και η Συμβολή της στην Ενδογενή Ανάπτυξη της Υπαίθρου

Η καταπολέμηση της αγροτικής φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες απαιτεί επίσης την εξασφάλιση της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων και τη μείωση των ανισοτήτων όσον αφορά την ιδιοκτησία και την πρόσβαση σε παραγωγικά περιουσιακά στοιχεία (κεφάλαιο, αγροτική υποδομή και γη). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε αυτό το πλαίσιο στα συστήματα κατοχής γης που παρέχουν επαρκή ασφάλεια και ευελιξία.

Ο γεωργικός τομέας απασχολεί δισεκατομμύρια ανθρώπων παγκοσμίως. Είναι ένας σημαντικός χρήστης του γλυκού νερού του πλανήτη και των ορυκτών πόρων, συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων με βάση το πετρέλαιο. Μετατρέπει τα εδάφη, τα τοπία, τα δάση και τη βιοποικιλότητα και επηρεάζει την αλλαγή του κλίματος.

Τα οικοσυστήματα και οι πόροι που χρησιμοποιούνται από τους αγρότες είναι συνεχώς υπό πίεση από διάφορους άλλους χρήστες με αντικρουόμενα συμφέροντα και προσεγγίσεις. Ωστόσο, η βιώσιμη διαχείριση τους είναι ζωτικής σημασίας για τα μέσα διαβίωσης των μελλοντικών γενεών. Συνεπώς, οι γεωργοί έχουν τόσο ευθύνη όσο και σημαντικό ρόλο ως διαχειριστές για την προστασία, διατήρηση ή αποκατάσταση του περιβάλλοντος και των οικοσυστημάτων στα οποία λειτουργούν.

Η απειλή που προκαλείται από την υποβάθμιση της γης - ή την απερήμωση, σε περιπτώσεις που η υποβάθμιση της γης εμφανίζεται σε ξηρές, ημι-άνυδρες και ξηρές υποβρύχιες περιοχές - παραμένει και επηρεάζει δυσμενώς τις συνθήκες διαβίωσης για πάνω από ένα δισεκατομμύριο ανθρώπους. Οι μη βιώσιμες γεωργικές πρακτικές, η υπερβόσκηση, η αποψίλωση και η υπερεκμετάλλευση των

υδάτων, μαζί με την αλλαγή του κλίματος, αποτελούν τις κύριες αιτίες της υποβάθμισης της γης στις αγροτικές περιοχές.

Η υποβάθμιση του εδάφους σημαίνει επίσης ότι περισσότεροι άνθρωποι πρέπει να μοιράζονται φθίνοντες, και ολοένα και μη παραγωγικούς πόρους. Αυτή η τάση οδηγεί σε συγκρούσεις σχετικά με τη γη, το νερό και την ενέργεια και συντελεί στη φτώχεια.

Η ανεπαρκής διαχείριση των εδαφικών πόρων συχνά συνδέεται άμεσα με θέματα κατοχής γης και πρόσβασης σε γη και συχνά οδηγεί σε υπερβολική χρήση γης. Οι φτωχοί χρειάζονται ασφαλή πρόσβαση στη γη, στο νερό και σε άλλους φυσικούς πόρους, προκειμένου να τους διαχειριστούν με βιώσιμο τρόπο. Τα μέτρα για την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος πρέπει να επικεντρώνονται κυρίως στην κατακράτηση ύδατος, στη μείωση της ρύπανσης και στην προστασία των εδαφών και των ακτών.

Η εξασφάλιση της πρόσβασης στη γη και η ασφαλής κατοχή και χρήση των γαιών αποτελούν προϋποθέσεις για την αύξηση της παραγωγικότητας των μικροκαλλιεργητών. Οι αποτελεσματικές εθνικές πολιτικές και νόμοι στον τομέα της γης είναι ουσιαστικές, απαιτώντας από τις κυβερνήσεις να λάβουν μέτρα προτεραιότητας στη γη. Ως εκ τούτου, η ΕΕ προωθεί τη δημιουργία, στις αναπτυσσόμενες χώρες, ενός συστήματος κατοχής γης το οποίο μπορεί να βελτιώσει βιώσιμα την ισότιμη πρόσβαση και τη διακυβέρνηση της γης και των φυσικών πόρων, επιτρέποντας τη βελτίωση της γεωργικής εντατικοποίησης και της επισιτιστικής ασφάλειας.

Από την άποψη αυτή, η Επιτροπή υποστηρίζει ενεργά την εφαρμογή των εθελοντικών κατευθυντήριων γραμμών για την υπεύθυνη διακυβέρνηση της γης, της αλιείας και των δασών στο πλαίσιο της εθνικής επισιτιστικής ασφάλειας (VGGT) (εξωτερικός σύνδεσμος), οι οποίες εγκρίθηκαν από την Επιτροπή Παγκόσμιας Επισιτιστικής Ασφάλειας (σύνδεσμος είναι εξωτερικός) τον Μάιο του 2012. Το VGGT προωθεί τα ασφαλή δικαιώματα κατοχής και τη δίκαιη πρόσβαση καθορίζοντας αρχές και διεθνώς αποδεκτά πρότυπα για υπεύθυνες πρακτικές. Η εξασφάλιση της

πρόσβασης στη γη και τους φυσικούς πόρους και τα δικαιώματα χρήσης είναι ζωτικής σημασίας για την προστασία των πιο ευάλωτων ομάδων και κοινοτήτων - ιδιαίτερα των μικροκαλλιεργητών, των γυναικών και των νέων - και αντισταθμίζουν τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις της μεγάλης κλίμακας απόκτησης γης και των μακροπρόθεσμων μισθώσεων γης.

Η Επιτροπή δίνει μεγάλη έμφαση στο VGGT ως εργαλείο που μπορεί να βοηθήσει τις εθνικές κυβερνήσεις και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς να ενισχύσουν τη διακυβέρνηση της κατοχής γης, μαζί με τις ηπειρωτικές κατευθυντήριες γραμμές, όπως τα πλαίσια και οι κατευθυντήριες γραμμές που αναπτύχθηκαν για την Αφρική. Επιπλέον, στο πλαίσιο της νέας συμμαχίας για την επισιτιστική ασφάλεια και τη διατροφή που δρομολόγησε η G8 το 2012, η Επιτροπή δεσμεύτηκε να στηρίξει την εφαρμογή του VGGT και προετοιμάζει ένα πρόγραμμα διακυβέρνησης γης με 10 χώρες της υποσαχάριας Αφρικής.

Οι μικροκαλλιεργητές είναι μακράν οι πρώτοι επενδυτές στη γεωργία στις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι ιδιωτικές επενδύσεις μπορούν να συμπληρώσουν τις επενδύσεις τους, ιδίως στις αλυσίδες αξίας, στις γεωργικές βιομηχανίες και στις υπηρεσίες υποστήριξης. Οποιοσδήποτε κίνδυνος απορρέει από την επίδραση της απόκτησης γης στις τοπικές συνθήκες διαβίωσης, την πολιτική σταθερότητα, την επισιτιστική ασφάλεια, την κοινωνική δικαιοσύνη και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα πρέπει να αντιμετωπιστεί μέσω βελτιωμένης διακυβέρνησης της γης και κατάλληλων μέτρων πολιτικής που ενισχύουν την ποιότητα των επενδύσεων χωρίς να αποθαρρύνουν τους επενδυτές.

Η ΕΕ υποστηρίζει τη συνεχιζόμενη διαδικασία στην Επιτροπή Παγκόσμιας Επισιτιστικής Ασφάλειας για την ανάπτυξη ενός εθελοντικού πλαισίου με αρχές για υπεύθυνες γεωργικές επενδύσεις. Ένα τέτοιο πλαίσιο διεθνώς συμφωνημένων αρχών είναι απαραίτητο για να κατευθύνει τους επενδυτές, τις χώρες υποδοχής και τους μεσάζοντες προς την κατεύθυνση των επενδύσεων στη γεωργία που σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα μέσα διαβίωσης και τους πόρους.

Κεφάλαιο 7^ο – Παρουσίαση του Δήμου Χίου

1. Χωρικός Προσδιορισμός της Χίου: Γεωγραφία, Γεωμορφολογία και Κλίμα

Ο Νομός Χίου έχει έκταση 904 τετραγωνικά χιλιόμετρα, βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο της Ελλάδας και διοικητικά ανήκει στη Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου. Ο νομός αποτελείται από τρία νησιά, τη Χίο, τα Ψαρά και τις Οινούσες καθώς και από άλλα πολύ μικρότερα και βρίσκεται πολύ κοντά στη Μικρά Ασία και απέναντι από τη χερσόνησο της Ερυθραίας από την οποία χωρίζεται με τον Πορθμό της Χίου.

Η Χίος, το μεγαλύτερο νησί του νομού, καταλαμβάνει έκταση 841,58 τετραγωνικά χιλιόμετρα, έχει συνολικό μήκος ακτών 213 χιλιόμετρα περίπου και είναι το πέμπτο σε μέγεθος ελληνικό νησί.

Το ανάγλυφο της Χίου δεν είναι ιδιαίτερα έντονο. Η Χίος είναι ημιορεινή σε ποσοστό 47%, ορεινή κατά 37% και πεδινή μόνο κατά το 18%. Ορεινότερο είναι κυρίως το βόρειο τμήμα της, αφού εκεί βρίσκονται και οι ψηλότερες κορυφές του νησιού. Τα σημαντικότερα όρη είναι το Πεληναίο με υψόμετρο 1.297 μέτρα και βρίσκεται στο κέντρο της βόρειας Χίου, ενώ ολόκληρο το βορειοδυτικό τμήμα του νησιού καλύπτει η οροσειρά της Αμανής. Νοτιότερα βρίσκεται το Όρος με υψόμετρο 1.186 μέτρα και στη συνέχεια ο Κοχλίας, η Κακή Ράχη και ο Κορακάρης. Τέλος νοτιοδυτικά της πρωτεύουσας του νομού βρίσκεται το ύψωμα Λυκούρη με κορυφή 497 μέτρα.

Όσον αφορά στους υδάτινους πόρους του νησιού, αυτοί είναι περιορισμένοι. Τα κυριότερα ποτάμια του νησιού είναι ο Ποταμιάς και ο Μαλαγκιώτης στο βορειοδυτικό τμήμα του νησιού, στο Βροντάδο ο Αρμένης, στην πόλη της Χίου ο ποταμός Παρθένης, λίγο νοτιότερα ο Κοκκαλάς και τέλος στο νοτιοανατολικό τμήμα του νησιού ο Κατράρης, ενώ φυσικές λίμνες στο νομό δεν υπάρχουν.

ΟΝομός Χίου βρίσκεται στη ζώνη της μεσογειακής βλάστησης και η χλωρίδα του είναι εξαιρετικά πλούσια. Πιο συγκεκριμένα, στο νησί αυτό μπορούμε να συναντήσουμε περίπου 1.142 αυτοφυή είδη, μερικά από τα οποία συναντώνται μόνο στη Χίο.

Ένα φυτό το οποίο προσδίδει μοναδικότητα στη χλωρίδα του νησιού είναι ο μαστιχοφόρος σχοίνος. Η καλλιέργεια της μαστίχας ήταν γνωστή από τα αρχαία χρόνια και συνδεθεί στενά με την ιστορία του νησιού. Το μαστιχόδενδρο καλλιεργείται μόνο στο νότιο τμήμα του νησιού, στα λεγόμενα Μαστιχοχώρια, παρ' όλο που φύεται σχεδόν παντού. Η συλλογή της μαστίχας γίνεται με μικρές τομές στον κορμό και στα παχύτερα κλαδιά του σχοίνου (στην τοπική διάλεκτο «*κέντημα*» του σχοίνου) και με τον τρόπο αυτό η μαστίχα ξεχύνεται με τη μορφή κρυστάλλινης ρητίνης. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιείται κάθε χρόνο μεταξύ 1^{ης} Ιουλίου και 31^{ης} Οκτωβρίου.

Στο νησί επίσης αναπτύσσονται πολλά αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά όπως η ρίγανη, η μέντα και το φασκόμηλο. Την άνοιξη οι αγροί της Χίου γεμίζουν από χιλιάδες τουλίπες κυρίως σε κόκκινο χρώμα, ενώ ακόμα μπορούμε να συναντήσουμε κυκλάμινα και ορισμένα είδη ορχιδέας.

Χαρακτηριστικό φυλλοβόλο δέντρο του νησιού είναι και η τσικουδιά, ενώ σε ολόκληρο το νησί και κυρίως στις νότιες και δυτικές περιοχές εκτείνονται ελαιώνες. Σημαντική είναι και η καλλιέργεια κυρίως στον Κάμπο της Χίου πορτοκαλιών, μανταρινιών, λεμονιών, νεραντζιών. Κυρίως όμως τα μανταρίνια της Χίου φημίζονται για το μέγεθός τους και το ωραίο τους άρωμα.

Δυστυχώς από πλευράς δασών η Χίος υστερεί πολύ, πράγμα το οποίο είναι αποτέλεσμα κυρίως των πυρκαγιών που ξεσπούν στο νησί κατά τη θερινή περίοδο. Μόνο λίγα δάση με πεύκα έχουν απομείνει κυρίως στο βορειοανατολικό και κεντρικό τμήμα του νησιού.

Η Χίος αποτελεί χώρο φιλοξενίας αρκετών ειδών και κυρίως πουλιών. Αποτελεί ενδιάμεσο σταθμό για ορισμένα αποδημητικά πουλιά. Επιπλέον, σημαντικοί είναι

και οι πληθυσμοί των ερπετών και των αμφιβίων. Πιο συγκεκριμένα, η χιώτικη ερπετοπανίδα περιλαμβάνει 14 είδη ερπετών. Η μόνη περιοχή της Χίου που έχει αξιολογηθεί ως σημαντικός οικοτόπος είναι η βόρεια Χίος μαζί με το σύμπλεγμα των Οινουσσών και το θαλάσσιο τμήμα τους. Τέλος ως υγροβιότοποι έχουν χαρακτηριστεί οι εκβολές του ποταμού Κώμης και τα έλη Καλαμωτής και Λαγκάδας.

2. Ο Νησιωτικός Χαρακτήρας της Χίου

Η οικονομία της βασίζεται κυρίως στη ναυτιλία, την κτηνοτροφία και την γεωργία με το πιο αναγνωρίσιμο προϊόν της την μαστίχα που παράγεται από τα μαστιχόδεντρα ή σχίνα (*Pistachio lentiscus*), όπου φυτρώνει και καλλιεργείται μόνο στο νότιο μέρος του νησιού και σε κανένα άλλο μέρος της χώρας και τα τελευταία χρόνια γνωρίζει ξανά σημαντική εμπορική εκμετάλλευση καθώς το υλικό έχει αξιοποιηθεί σε πολλές ιδιότητες και μορφές είτε στον τομέα των καλλυντικών, φυσικών φαρμάκων, είτε στον τομέα των τροφίμων στην μαγειρική, είτε σαν γλύκισμα, είτε σαν ποτό λικέρ.

Με την παραγωγή της μαστίχας γίνονται πολλές εισαγωγές και εξαγωγές σε όλη την υφήλιο από την Νέα Υόρκη, την Αίγυπτο, την Κύπρο, την Συρία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Λίβανο, την Ιορδανία, το Ιράκ, το Κουβέιτ, το Πακιστάν, την Ινδία, την Παλαιστίνη, το Κατάρ κ.α.). Ακόμα ένα μικρό μέρος της οικονομίας βασίζεται και στον τουρισμό της μολονότι είναι ένα νησί που συνδυάζει και θάλασσα και βουνό και προσπαθεί να προσκομίσει με διάφορα τουριστικά πακέτα τους τουρίστες.

Όσον αφορά στον τομέα της ναυτιλίας της περιοχής είναι ένας από τους βασικούς οικονομικούς πόρους και σχεδόν είναι ένα κληρονομικό επάγγελμα που ακολουθούν οι νέοι από γενιά σε γενιά, μιας και το νησί φημίζεται για τους καλύτερα εκπαιδευμένους ναυτικούς που έχουν πείρα στο αντικείμενο από τα παλαιότερα ακόμη χρόνια. Επίσης υπάρχουν και οι εφοπλιστές που ενισχύουν και αυτοί το όνομα και το κύρος του νησιού με τον δικό τους τρόπο.

Το νησί της Χίου βρίσκεται στην περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου²⁴ και συγκεκριμένα στο ανατολικό της τμήμα. Βρίσκεται πολύ κοντά στις ακτές της Μικράς Ασίας μόλις 3,5 ναυτικά μίλια απόσταση από το Τσεσμέ. Είναι χαρακτηρισμένο σαν το πέμπτο μεγαλύτερο νησί της χώρας μας με συνολική έκταση μόλις 842 τετραγωνικά χιλιόμετρα και με μήκος των ακτών της 213 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011 από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ)²⁵, προκύπτει ότι ο μόνιμος πληθυσμός της περιφερειακής ενότητας της Χίου ανέρχεται σε 53.010 δημότες μαζί με τον δήμο των Οινουσσών και τον δήμο των Ψαρρών και πιο συγκεκριμένα ο δήμος της Χίου ανέρχεται συνολικά σε 51.339 άτομα πληθυσμό.

Η Χίος είναι ένα νησί το οποίο συνδέει την Ευρώπη με την Ανατολή αυτό έχει σαν αποτέλεσμα το εμπόριο να είναι αυξημένο στο νησί. Επίσης, ως τουριστικό μέρος κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες πολλοί είναι οι τουρίστες που αποβιβάζονται στο νησί. Γι' αυτό το λόγο το νησί είναι απαραίτητο να έχει λιμένες που έχουν ως προορισμό την παροχή των κατάλληλων συνθηκών και εξυπηρητήσεων στα σκάφη και στη ροή προσώπων και αγαθών.

Τα λιμενικά έργα στην Ελλάδα άρχισαν να κατασκευάζονται κατά τις πρώτες δεκαετίες μετά τη σύσταση του Ελληνικού Κράτους. Στην αρχή με βραδείς ρυθμούς που επιταχύνθηκαν μετά το 1870, οπότε εξασφαλίστηκαν οι συνθήκες χρηματοδότησης των έργων και ανάπτυξης των διαφόρων λιμένων. Το λιμάνι της πόλης της Χίου μαζί, με το λιμάνι των Μεστών αποτελούν τα δύο κύρια λιμάνια του νησιού. Στο Νομό Χίου όμως συμπεριλαμβάνονται και τα λιμάνια των Ψαρών και των Οινουσσών.

Οι λιμένες αυτή τη στιγμή έχουν πολλές χρήσεις και συγκεκριμένα:

- Φορτοεκφόρτωση οχημάτων και επιβατών με τα τακτά δρομολόγια των πλοίων της ακτοπλοΐας.
- Εξυπηρέτηση επαγγελματιών αλιευτικών σκαφών.

²⁴http://www.chiosnet.gr/tourism/default_gr.htm

²⁵<http://www.statistics.gr/>

➤ Εξυπηρέτηση σκαφών αναψυχής.

Το κεντρικό λιμάνι της Χίου έχει στην κατοχή του δύο κτιριακές εγκαταστάσεις το κτίριο Λιμεναρχείου και το Λιμενικό ταμείο. Επίσης, έχει όλα τα βασικά δίκτυα τροφοδοσίας δηλαδή, πόσιμο νερό, ηλεκτρικό, τηλεφωνικό δίκτυο και παροχή καυσίμων. Παρόλα αυτά η υφιστάμενη λιμενική υποδομή εμφανίζει και αρκετές αδυναμίες. Αρχικά, το λιμάνι δεν επαρκεί να φιλοξενήσει μεγάλα πλοία καθώς επίσης και το βάθος του δεν είναι μεγάλο. Ακόμη δεν είναι σε θέση να εξυπηρετήσει μεγάλο αριθμό τουριστών λόγω ότι δεν υπάρχουν χώροι αναμονής και στάθμευσης. Τέλος, δημιουργείται σύγκρουση μεταξύ πλοίων ακτοπλοΐας και μικρών φορτηγών διότι χρησιμοποιούν τα ίδια κρηπιδώματα αποτέλεσμα να υπάρχουν αναμονές και καθυστερήσεις στην εξυπηρέτηση των φορτηγών πλοίων ιδίως τους θερινούς μήνες.

2.1. Παραγωγικοί Τομείς

Η μαστίχα Χίου είναι φυσική ρητίνη που βγαίνει από το κορμό και τα κλαδιά του μαστιχόδεντρου ή σκίνου όπως αλλιώς ονομάζεται (*Pistacia Lentiscus var. China*). Το μαστιχόδεντρο είναι θάμνος αειθαλής ύψους 2-3 μέτρων που αναπτύσσεται αργά για να πάρει την τελική του μορφή μετά από 40-50 χρόνια. Το δέντρο ζει πάνω από εκατό χρόνια και η παραγωγή της μαστίχας είναι δυνατή μετά το πέμπτο ή έκτο χρόνο φύτευσης του.

Η μέση ετήσια απόδοση ανά δέντρο είναι 150-180 γραμμάρια μαστίχας. Ο σκίνος είναι ανθεκτικό φυτό γι' αυτό ευδοκιμεί σε άγονα και πετρώδη εδάφη. Οι σκίνοι ή δέντρα αυτής της οικογένειας αποτελούν κύριο στοιχείο της Μακκίας βλάστησης των παραμεσογείων χωρών. Αξιοσημείωτο είναι ότι ενώ τα μαστιχόδεντρα υπάρχουν σε όλο το νησί μόνο στο νότιο τμήμα του νησιού δημιουργείται «το δάκρυ» για την παραγωγή της μαστίχας. Έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες να μεταφερθεί η καλλιέργεια της μαστίχας στην Αττική και σε άλλα νησιά του Αιγαίου αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Η μοναδικότητα αυτή, πιθανόν να οφείλεται σε κάποια εδαφολογικά και κλιματολογικά στοιχεία τα οποία ευνοούν την καλλιέργεια του μαστιχόδεντρου μόνο στη Χίο και στο συγκεκριμένο τμήμα της.

Η μαστιχοκαλλιέργεια αποτελεί παράδοση για το νησί για αυτό το λόγο αποτελεί οικογενειακή απασχόληση και συμμετέχει το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων των Μαστιχοχωριών ανεξαρτήτου φύλου και ηλικίας. Η καλλιέργεια απαιτεί φροντίδα και προσοχή καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Οι αγροτικές καλλιέργειες ξεκινούν τον Ιανουάριο με τη φυσική λίπανση και το κλάδεμα του θάμνου. Αργότερα κατά τα μέσα του Ιουνίου καθαρίζεται και σκουπίζεται το έδαφος γύρω από το κορμό για τη συγκομιδή. Από τον Ιούλιο γίνεται ο κέντος του θάμνου. Η εργασία αυτή γίνεται με το κεντητήρι, ένα αιχμηρό εργαλείο, με το οποίο χαράσσεται ο φλοιός του κορμού και των κλαδιών έτσι ώστε να κυλήσει ο ρητινώδης χυμός της μαστίχας και ρέει σε σταγόνες στο χώμα. Το μάζεμα της μαστίχας από το έδαφος γίνεται στα μέσα του Αυγούστου αφού η μαστίχα έχει γίνει σκληρή. Στην συνέχεια την πλένουν με θαλασσινό νερό, την απλώνουν να στεγνώσει σε ευάερο στεγνωμένο χώρο και την αποθηκεύουν σε ξύλινα κιβώτια σε δροσερό μέρος. Τέλος, καθαρίζεται με μαχαίρια και παραδίδεται στην Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου όπου την επεξεργάζονται.

Η μαστίχα Χίου αναγνωρίστηκε από τα αρχαία χρόνια τόσο για το ιδιαίτερο άρωμα της, όσο και για τις θεραπευτικές της ιδιότητες. Αρχικά χρησιμοποιήθηκε για τον καθαρισμό των δοντιών και τη φρεσκάδα της αναπνοής και στην συνέχεια λόγω των ευεργετικών ιδιοτήτων της χρησιμοποιήθηκε ως δραστικό συστατικό σε φαρμακευτικές συνταγές για την ανακούφιση διάφορων ασθενειών.

Στις μέρες μας, η επιστημονική κοινότητα με ορθές επιστημονικές μελέτες που πραγματοποιούνται από ανεξάρτητους ερευνητές τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς αποκαλύπτουν ότι η μαστίχα Χίου διαθέτει μοναδικές ευεργετικές και θεραπευτικές ιδιότητες. Μερικές από αυτές είναι:

- Διατήρηση στοματικής υγιεινής και αντιμετώπιση ορθοστοματικών προβλημάτων.
- Η παραδοσιακή χρήση της μαστίχας ήταν για λόγους στοματικής υγιεινής. Στην συνέχεια με επιστημονικές μελέτες επιβεβαιώθηκε ότι η διαδικασία της μάσησης βοηθάει στην αντιμετώπιση ορθοδοντικών και οδοντιατρικών προβλημάτων. Αναλυτικότερα λόγω του ότι κατά τη μάσηση με αργό ρυθμό αλλάζει η υφή της σε αντίθεση με τις κοινές τσίχλες βοηθάει

αποτελεσματικά στη μάλαξη και εκγύμναση των ούλων. Επίσης, λόγω της ιδιάζουσας γεύσης και της σχετικής σκληρότητας της προκαλεί μεγαλύτερη διέγερση σελίου, με αποτέλεσμα την αύξηση της αίσθησης φρεσκάδας και καθαριότητας στο στόμα, ενώ παράλληλα συντελεί στη καταπραϋντική αντιμετώπιση της ξηρότητας.

- Αντιμικροβιακή δράση αιθέριου ελαίου μαστίχας Χίου (Μαστιχελαίου). Ερευνητική δραστηριότητα έχει πραγματοποιηθεί γύρω από την αντιμικροβιακή δράση της μαστίχας. Συγκεκριμένα, οι έρευνες αποδεικνύουν ότι η μαστίχα περιορίζει τον ρυθμό ανάπτυξης βακτηρίων, μικροβίων και παθογόνων μικροοργανισμών.
- Ως αναπλαστικός παράγοντας της επιδερμίδας. Τα τελευταία χρόνια διαπιστώθηκε ότι η μαστίχα βοηθάει στην επούλωση τραυμάτων. Γι' αυτό τον λόγο η ρητίνη χρησιμοποιείται σε έμπλαστρα, επιθέματα και σε άλλα επουλωτικά μέσα. Παράλληλα, συμβάλλει στην αποτελεσματική ανάπλαση της επιδερμίδας, ενώ δεν προκαλεί ανεπιθύμητες παρενέργειες στο δέρμα (ερεθισμό, κνησμό, δερματίτιδα κ.ά.) όπως τα κοινά συστατικά που χρησιμοποιούνται σε άλλα επουλωτικά μέσα.
- Πρόληψη και θεραπεία παθήσεων του πεπτικού συστήματος. Από γραπτές αναφορές από βοτανολόγους και θεραπευτές της Αρχαιότητας και του Μεσαίωνα διαπιστώθηκε ότι συνιστούσαν τη μαστίχα ως ευεργετικό μέσο για τις παθήσεις και δυσλειτουργίες του γαστρεντερικού συστήματος. Στη σύγχρονη εποχή ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν κάποιες μελέτες που σχετίζονται με αυτή τη θεραπευτική δράση. Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών, αν και καθυστερημένα, επιβεβαιώνουν τους θεραπευτές του παρελθόντος και συνιστούν την μαστίχα ως προϊόν για την καταπολέμηση πεπτικών προβλημάτων.

Κεφάλαιο 8^ο – Εμπειρική Έρευνα

1. Στόχος της Έρευνας

Ο πρωταρχικός στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί ο ρόλος των βιολογικών και ποιοτικών προϊόντων της μαστίχας στις πολιτικές της βιώσιμης ανάπτυξης στο νησί της Χίου. Επίσης, μέσω της έρευνας ανιχνεύεται το εμπορικό πλεονέκτημα της καλλιέργειας μαστίχας αλλά και η συμβολή της στο αγροτικό εισόδημα και την ενίσχυση της αγροτικής οικονομίας του νησιού. Τέλος, ερευνήθηκε και η συμβολή των βιολογικών προϊόντων στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και στην συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στο νησί.

2. Δείγμα και Χρόνος Διεξαγωγής της Έρευνας

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από ντόπιους κατοίκους, και όχι από επισκέπτες ή τουρίστες μιας και η σημασία και ο ρόλος της μαστίχας είναι οικείοι στους κατοίκους του νησιού. Στην έρευνά μας δεν υπήρχαν περιορισμοί είτε λόγω δημογραφικών χαρακτηριστικών είτε εντοπιότητας.

Η έρευνα διεξήχθη κατά κύριο λόγο τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 2017 μέσω της διανομής ερωτηματολογίων.

3. Μεθοδολογία της Δειγματοληπτικής Έρευνας

Η χρήση των ερωτηματολογίων αποτελεί τη πιο διαδεδομένη μέθοδο συλλογής δεδομένων. Ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου αποτελεί τον «θεμέλιο λίθο» της έρευνας αφού καθορίζει το είδος των ερευνητικών ερωτημάτων που θέλουμε να απαντήσουμε και τον τύπο των ερωτήσεων που θα χρησιμοποιήσουμε για το σκοπό αυτό» (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011: 123).

Η σύνταξη του ερωτηματολογίου από τον ερευνητή θα πρέπει να είναι αντικειμενική και στοχευμένη σε βάθος. Ο πρώτος και κυριότερος κανόνας ενός ερωτηματολογίου είναι ότι θα πρέπει να ανταποκρίνεται στην έρευνα που θέλει ο

ερευνητής να κάνει. Θα πρέπει να είναι σύντομο και κατανοητό για να μπορέσει να απαντηθεί και τέλος να έχει μία εισαγωγή για το θέμα.

Κάθε ερωτηματολόγιο θα πρέπει να έχει τα παρακάτω είδη ερωτήσεων:

- Πολλαπλής επιλογής.
- Αριθμητικές ανοιχτού τύπου.
- Ανοιχτού τύπου κειμένου.
- Κλίμακες αξιολόγησης και κλίμακες συμφωνίας (όπου ορισμένοι ερευνητές τις κατατάσσουν στις ερωτήσεις των πολλαπλών επιλογών και ορισμένοι άλλοι ως αριθμητικές ανοιχτού τύπου) (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).

Οι πιο διαδεδομένοι τρόποι συμπλήρωσης ερωτηματολογίου είναι οι παρακάτω (Καζαζής, 2000):

- *Προσωπικές συνεντεύξεις*

Το υποκείμενο και το αντικείμενο της έρευνας, δηλαδή ο ερωτών και ο συνεντευξιαζόμενος βρίσκονται σε άμεση επαφή “*facetofacecontact*” και συνήθως ο ερωτώμενος είναι πιο πρόθυμος να απαντήσει και να συζητήσει όταν έχει ένα άτομο μπροστά του διότι στο μυαλό του φαντάζει σαν μια χαλαρή, φιλική κουβέντα (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).

- *Ταχυδρομικές έρευνες*

Αποτελεί έναν οικονομικό τρόπο διεξαγωγής ερευνών με μεγάλη χρήση και δίνει την ευχέρεια του χρόνου στον ερωτώμενο. Το μειονέκτημα της συγκεκριμένης μεθόδου είναι η γνώση ονομάτων και διευθύνσεων των ατόμων που θα συμμετάσχουν στην έρευνα (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).

- *Έρευνες μέσω e-mail*

Πρόκειται για τη μοντέρνα εκδοχή της ταχυδρομικής έρευνας, η οποία είναι πιο οικονομική και σαφώς πιο γρήγορη. Η ανταπόκριση της είναι σχετικά άμεση και χρηστική. Τα ερωτηματολόγια είναι πιο φιλικά προς τον χρήστη καθώς μπορεί να

γίνει επισύναψη εικόνων ή και μηνυμάτων ήχου (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).

➤ Έρευνες μέσω Internet/Intranet

Μοιάζουν αρκετά με τις έρευνες μέσω e-mail και είναι και αυτές αρκετά δημοφιλείς και γρήγορες, έχουν μηδενικό κόστος και είναι ευέλικτες ως προς τη μορφοποίηση (χρώματα, γραμματοσειρά κλπ) (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).

Ο τρόπος συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων της συγκεκριμένης έρευνας έγινε μέσω των προσωπικών συνεντεύξεων παρόλο που είναι αρκετά χρονοβόρα διαδικασία.

Το δείγμα που θα πρέπει να επιλέξει ο εκάστοτε ερευνητής θα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού και φυσικά να ανταποκρίνεται στην έρευνα που θέλουμε να κάνουμε. Η δειγματοληψία μας μπορεί να γίνει με πιθανό ή μη πιθανό δείγμα.

Η πιθανή δειγματοληψία περιλαμβάνει τις παρακάτω μεθόδους:

- Την απλή ή τυχαία δειγματοληψία, όπως ονομάζεται, και η οποία θεωρητικά είναι η πιο απλή και ακριβής μέθοδος σχετικά με τις υπόλοιπες. Η επιλογή των συμμετεχόντων γίνεται στην τύχη και μας προσφέρει αντιπροσωπευτικότητα. Η απλή δειγματοληψία έχει υψηλό αποτέλεσμα (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).
- Την στρωματοποιημένη δειγματοληψία στην οποία το δείγμα είναι άτομα ή ακόμα και ομάδες ατόμων οι οποίες έχουν κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους. Συνεπώς θα έχουμε διαφορετική δειγματοληψία από κάθε ομάδα άρα και διαφορετικά αποτελέσματα (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).
- Την δειγματοληψία συστάδων (clustersampling). Σε αυτή τη διαδικασία δειγματοληψίας ο ερευνητής χωρίζει το πλήθος σε επιμέρους τμήματα, δηλαδή χωρίζει το γενικό σύνολο σε μικρά υποσύνολα. Επιλέγονται τα υποσύνολα τα οποία διαθέτουν κοινά στοιχεία μεταξύ τους προκειμένου να μελετηθούν για να προκύψει το αποτέλεσμα. Συνεπώς ορισμένα υποσύνολα

δεν θα επιλεγούν και δεν θα συμπεριληφθούν στη διαδικασία της έρευνας (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).

Όσον αφορά τα μη πιθανά δείγματα, δεν στηρίζονται στο τυχαίο δείγμα. Τα μη πιθανά δείγματα περιλαμβάνουν τις ακόλουθες μεθόδους:

- ✓ Την δειγματοληψία της ευκολίας. Πρόκειται ίσως για την πιο εύκολη μέθοδο δειγματοληψίας. Η επιλογή των ατόμων είναι εύκολη, διότι επιλέγονται τα άτομα τα οποία είναι εύκολα διαθέσιμα, ο εκάστοτε ερευνητής έχει άμεση πρόσβαση, το δείγμα είναι βολικό, υπάρχει δυνατότητα απόκτησης μεγάλου όγκου ερωτηματολογίων και μάλιστα γρήγορα και οικονομικά με μοναδικό μειονέκτημα, το δείγμα να αποδειχτεί ότι δεν είναι αντιπροσωπευτικό για την έρευνα (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011). Η παραπάνω μέθοδος χρησιμοποιείται κατά κόρων σε έρευνες διαδικτύου (Robson, 2002).
- ✓ Την δειγματοληψία χιονοστιβάδας. Η δειγματοληψία για αυτή τη μέθοδο γίνεται από στόμα σε στόμα δηλαδή ο ερωτώμενος, ο συμμετέχων στην έρευνα προτείνει ένα άλλο άτομο που ο ίδιος θεωρεί κατάλληλο να συμπεριληφθεί στην έρευνα δεδομένου ότι είναι δύσκολο να βρει ο ερευνητής δείγμα (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).
- ✓ Την δειγματοληψία των περιπτώσεων. Σε αυτή τη μέθοδο χρησιμοποιούνται προκαθορισμένα ποσοστά (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).

Στην συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε η τυχαία δειγματοληψία και ο λόγος είναι ότι η έρευνα έγινε ανάμεσα στα άτομα τα οποία βρίσκονταν στο νησί της Χίου κατά την περίοδο της έρευνάς μας.

4. Περιγραφή Ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο το οποίο χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα αποτελείται από τρία μέρη. Συγκεκριμένα, από ερωτήσεις αναφορικά με το προφίλ των συμμετεχόντων, την άποψή τους για την μαστίχα και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους. Οι ερωτήσεις είναι κλειστού τύπου και με κλίμακα Likert.

5. Στατιστική Ανάλυση Ερωτηματολογίου

5.1. Πίνακες Συχνοτήτων

Πίνακας 1: Γνωρίζετε για τα βιολογικά προϊόντα;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	50	100,0	100,0	100,0

Τα τελευταία χρόνια τα βιολογικά προϊόντα έχουν αρχίσει να γίνονται ευρέως γνωστά στο καταναλωτικό κοινό. Επομένως, το γεγονός πως όλοι οι συμμετέχοντες γνωρίζουν τα βιολογικά προϊόντα θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως ήταν αναμενόμενη και κυρίως από τους κατοίκους της Χίου, λόγω της καλλιέργειας της μαστίχας.

Πίνακας 2: Αν ναι, έχετε καταναλώσει κάποιο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	50	100,0	100,0	100,0

Προς την ίδια ακριβώς κατεύθυνση ήταν και οι απαντήσεις αναφορικά με το αν έχουν καταναλώσει κάποιο βιολογικό προϊόν. Θα ήταν αξιοσημείωτο, αν υπήρχε κάποιος από τους συμμετέχοντες ο οποίος να αποκρινόταν πως δεν έχει καταναλώσει.

Πίνακας 3: Κατά πόσο σας επηρέασαν οι ακόλουθοι παράγοντες ώστε να καταναλώσετε κάποιο βιολογικό προϊόν;

Πίνακας 3.1.: Ποιότητα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Πολύ Λίγο	1	2,0	2,0	2,0
Λίγο	5	10,0	10,0	12,0
Ούτε Λίγο Ούτε	8	16,0	16,0	28,0
Valid Πολύ				
Πολύ	20	40,0	40,0	68,0
Πάρα Πολύ	16	32,0	32,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Πίνακας 3.2.: Περιέργεια

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Πολύ Λίγο	1	2,0	2,0	2,0
Λίγο	3	6,0	6,0	8,0
Ούτε Λίγο Ούτε	11	22,0	22,0	30,0
Valid Πολύ				
Πολύ	18	36,0	36,0	66,0
Πάρα Πολύ	17	34,0	34,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Πίνακας 3.3.: Ευεργετικές Ιδιότητες

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Πολύ Λίγο	1	2,0	2,0	2,0
Λίγο	5	10,0	10,0	12,0
Ούτε Λίγο Ούτε	8	16,0	16,0	28,0
Valid Πολύ				
Πολύ	20	40,0	40,0	68,0
Πάρα Πολύ	16	32,0	32,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Πίνακας 3.4.: Γνωστοί και Φίλοι

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Πολύ Λίγο	3	6,0	6,0	6,0
Λίγο	9	18,0	18,0	24,0
Ούτε Λίγο Ούτε	8	16,0	16,0	40,0
Valid Πολύ				
Πολύ	15	30,0	30,0	70,0
Πάρα Πολύ	15	30,0	30,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Πίνακας 3.5.: Προσιτές Τιμές

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Πολύ Λίγο	8	16,0	16,0	16,0
Λίγο	10	20,0	20,0	36,0
Valid Ούτε Λίγο Ούτε Πολύ	26	52,0	52,0	88,0
Πολύ	6	12,0	12,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Πίνακας 3.6.: Άλλο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Πολύ Λίγο	24	48,0	48,0	48,0
Λίγο	16	32,0	32,0	80,0
Valid Ούτε Λίγο Ούτε Πολύ	10	20,0	20,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Οι παραπάνω πίνακες περιλαμβάνουν τις συχνότητες των απαντήσεων αναφορικά με τους παράγοντες που επηρέασαν τους συμμετέχοντες στην έρευνα ώστε να καταναλώσουν κάποιο βιολογικό προϊόν. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειώσουμε, πως, με την έννοια βιολογικό προϊόν δεν εννοείται αποκλειστικά και μόνο η μαστίχα μιας και το νησί προσφέρει πληθώρα άλλων βιολογικών προϊόντων, όπως είναι για παράδειγμα τα εσπεριδοειδή.

Από τα αποτελέσματα μπορούμε να διακρίνουμε πως βασικοί παράγοντες επηρεασμού είναι η ποιότητα, η περιέργεια αλλά και οι ευεργετικές ιδιότητες. Όπως αναφέραμε και στο θεωρητικό σκέλος της εργασίας, και ιδίως στα θεσμικά πλαίσια και στις κοινοτικές οδηγίες, για να χαρακτηριστεί ένα προϊόν βιολογικό θα

πρέπει να πληροί κάποιες πολύ ουσιώδεις προϋποθέσεις. Μια από αυτές είναι και η ποιότητα μιας και μπορεί να αποτελέσει και την ειδοποιό διαφορά ανάμεσα στα βιολογικά και στα συμβατικά προϊόντα. Οι γνωστοί και οι φίλοι δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως βασικός παράγοντας επηρεασμού. Αντίθετα, οι ευεργετικές ιδιότητες των συγκεκριμένων προϊόντων χαρακτηρίζονται από την ίδια σπουδαιότητα όπως και η ποιότητα.

Πίνακας 4: Ποιο βιολογικό προϊόν καταναλώσατε;

Πίνακας 4.1.: Φρούτα και Λαχανικά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	44	88,0	88,0	88,0
Όχι	6	12,0	12,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Πίνακας 4.2.: Ζυμαρικά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	30	60,0	60,0	60,0
Όχι	20	40,0	40,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Πίνακας 4.3.: Γαλακτοκομικά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	30	60,0	60,0	60,0
Όχι	20	40,0	40,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Πίνακας 4.4.: Μαστίχα Χίου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	50	100,0	100,0	100,0

Οι υποπίνακες παραπάνω αποτελούν τις απαντήσεις σε σχέση με τα βιολογικά προϊόντα τα οποία κατανάλωσαν οι συμμετέχοντες της έρευνάς μας. Είναι απόλυτα φυσικό και αναμενόμενο πως όλοι έχουν καταναλώσει μαστίχα Χίου. Επίσης, ελάχιστοι είναι αυτοί οι οποίοι δεν δοκίμασαν βιολογικά φρούτα και λαχανικά ενώ αντίθετα η πλειοψηφία έχει δοκιμάσει και ζυμαρικά αλλά και γαλακτοκομικά.

Παρά το γεγονός πως η Χίος αποτελεί ένα νησί με αυξημένη τουριστική δραστηριότητα, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί πως ο πρωτογενής της τομέας δεν συμβάλλει στην οικονομία του νησιού σε μεγάλο βαθμό. Αυτό μπορεί να ενισχυθεί ως γεγονός από την καλλιέργεια της μαστίχας, της οποίας η συμβολή αλλά και η ιστορία αναλύθηκαν διεξοδικά σε προηγούμενο υποκεφάλαιο.

Πίνακας 5: Παρακαλούμε αξιολογήστε την εμπειρία σας από την κατανάλωση βιολογικού προϊόντος.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Αρκετά Ικανοποιητική	11	22,0	22,0	22,0
Ικανοποιητική	28	56,0	56,0	78,0
Valid Ούτε Αρκετά Ούτε Λίγο	7	14,0	14,0	92,0
Λίγο Ικανοποιητική	4	8,0	8,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Η εμπειρία που είχαν οι συμμετέχοντες σε σχέση με την κατανάλωση βιολογικού προϊόντος κατά πλειοψηφία χαρακτηρίζεται ικανοποιητική. Αρκετοί την θεώρησαν ως πολύ ικανοποιητική. Βέβαια, οι υπόλοιποι που απάντησαν το αντίθετο μπορεί να κατανάλωσαν κάποιο βιολογικό προϊόν το οποίο είτε να μην ήταν τελικά της αρεσκείας τους είτε ακόμα και να μην πληρούσε τις προϋποθέσεις ώστε να χαρακτηριστεί βιολογικό.

Πίνακας 7: Πόσο ικανοποιητικό θεωρείτε το εμπορικό πλεονέκτημα το οποίο έχουν τα βιολογικά προϊόντα έναντι των συμβατικών;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Αρκετά Ικανοποιητικό	11	22,0	22,0	22,0
Ικανοποιητικό	28	56,0	56,0	78,0
Valid Ούτε Αρκετά Ούτε Λίγο	7	14,0	14,0	92,0
Λίγο Ικανοποιητικό	4	8,0	8,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Το εμπορικό πλεονέκτημα το οποίο προσδίδουν τα βιολογικά προϊόντα σε αντίθεση με τα συμβατικά αποτυπώνεται στον πίνακα 7 και χαρακτηρίζεται ως ικανοποιητικό. Ελάχιστοι θεωρούν πως δεν είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικό, ίσως, διότι δεν είναι σε θέση (λόγω ιδιότητας ή επαγγέλματος) να γνωρίζουν τον εμπορικό και οικονομικό αντίκτυπο που έχουν τα βιολογικά προϊόντα για τους παραγωγούς αλλά και τους μεταπωλητές.

Πίνακας 8: Σχετικά με την Μαστίχα Χίου

Πίνακας 8.1.: Θεωρείτε πως η μαστίχα Χίου έχει συμβολή στο αγροτικό εισόδημα και στην ενίσχυση της αγροτικής οικονομίας για το νησί της Χίου;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	50	100,0	100,0	100,0

Πίνακας 8.2.: Θεωρείτε πως η μαστίχα Χίου επιτελεί καθοριστικό ρόλο στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στο νησί της Χίου;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	50	100,0	100,0	100,0

Πίνακας 8.3.: Θεωρείτε πως η ενασχόληση με την καλλιέργειά της είναι καθοριστικής σημασίας ώστε να συγκρατηθεί ο αγροτικός πληθυσμός στο νησί;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	50	100,0	100,0	100,0

Πίνακας 8.4.: Θα μπορούσατε να κατονομάσετε τις διατροφικές και τις θεραπευτικές ιδιότητες που έχει η μαστίχα Χίου για τον ανθρώπινο οργανισμό;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	50	100,0	100,0	100,0

Οι παραπάνω πίνακες ομαδοποιήθηκαν ώστε να αποτυπώσουν με τον πλέον κατάλληλο τρόπο την σημασία που έχει η μαστίχα Χίου για τους κατοίκους του νησιού. Από τις απαντήσεις είναι έκδηλο το ότι όσοι συμμετείχαν στην έρευνα θεωρούν την μαστίχα ως ευεργετική τόσο για την υγεία όσο και για τον ίδιο τον τόπο.

Η ενασχόληση με την καλλιέργειά της μπορεί να επιτελέσει σημαντικό ρόλο ώστε να ενισχυθεί ο πρωτογενής τομέας του νησιού και να συγκρατηθεί ο πληθυσμός. Επίσης, καθοριστικός είναι και ο ρόλος της στην προστασία του περιβάλλοντος μιας και η καλλιέργεια της μαστίχας είναι αρκετά απαιτητική και πληροί προδιαγραφές και προϋποθέσεις που την έχουν καταστήσει συνώνυμη με το νησί της Χίου.

Πίνακας 9: Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

Πίνακας 9.1.: Φύλο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Άνδρας	27	54,0	54,0	54,0
Valid Γυναίκα	23	46,0	46,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Πίνακας 9.2.: Οικογενειακή Κατάσταση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Άγαμος/η	12	24,0	24,0	24,0
Έγγαμος/η	33	66,0	66,0	90,0
Valid Διαζευγμένος/η	5	10,0	10,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Πίνακας 9.3.: Ηλικία

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
17 – 24 ετών	5	10,0	10,0	10,0
25 – 34 ετών	10	20,0	20,0	30,0
35 – 44 ετών	11	22,0	22,0	52,0
Valid 45 – 54 ετών	17	34,0	34,0	86,0
55 – 64 ετών	6	12,0	12,0	98,0
65 – 74 ετών	1	2,0	2,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

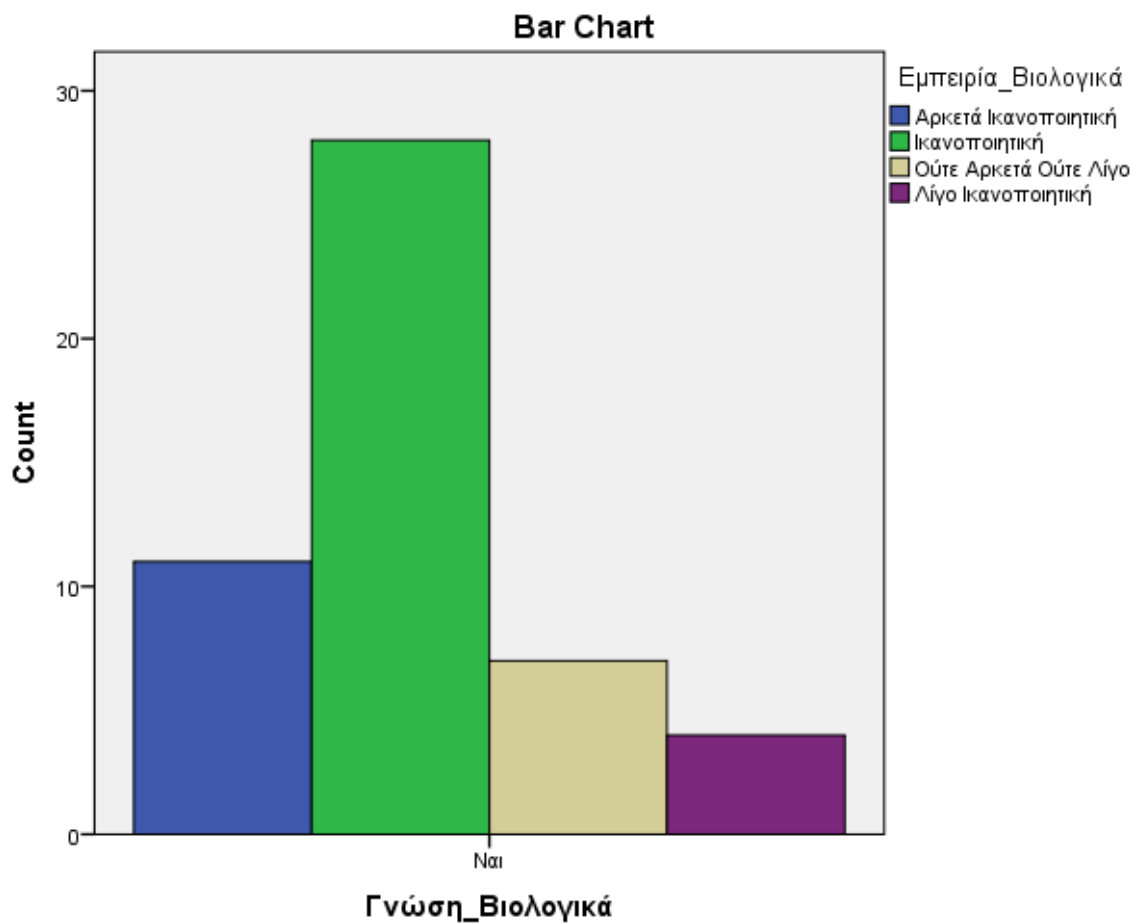
Πίνακας 9.4.: Επάγγελμα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Μισθωτός	11	22,0	22,0	22,0
Ελεύθερος	23	46,0	46,0	68,0
Επαγγελματίας				
Συνταξιούχος	4	8,0	8,0	76,0
Φοιτητής/τρια	1	2,0	2,0	78,0
Άνεργος	1	2,0	2,0	80,0
Οικιακά	10	20,0	20,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

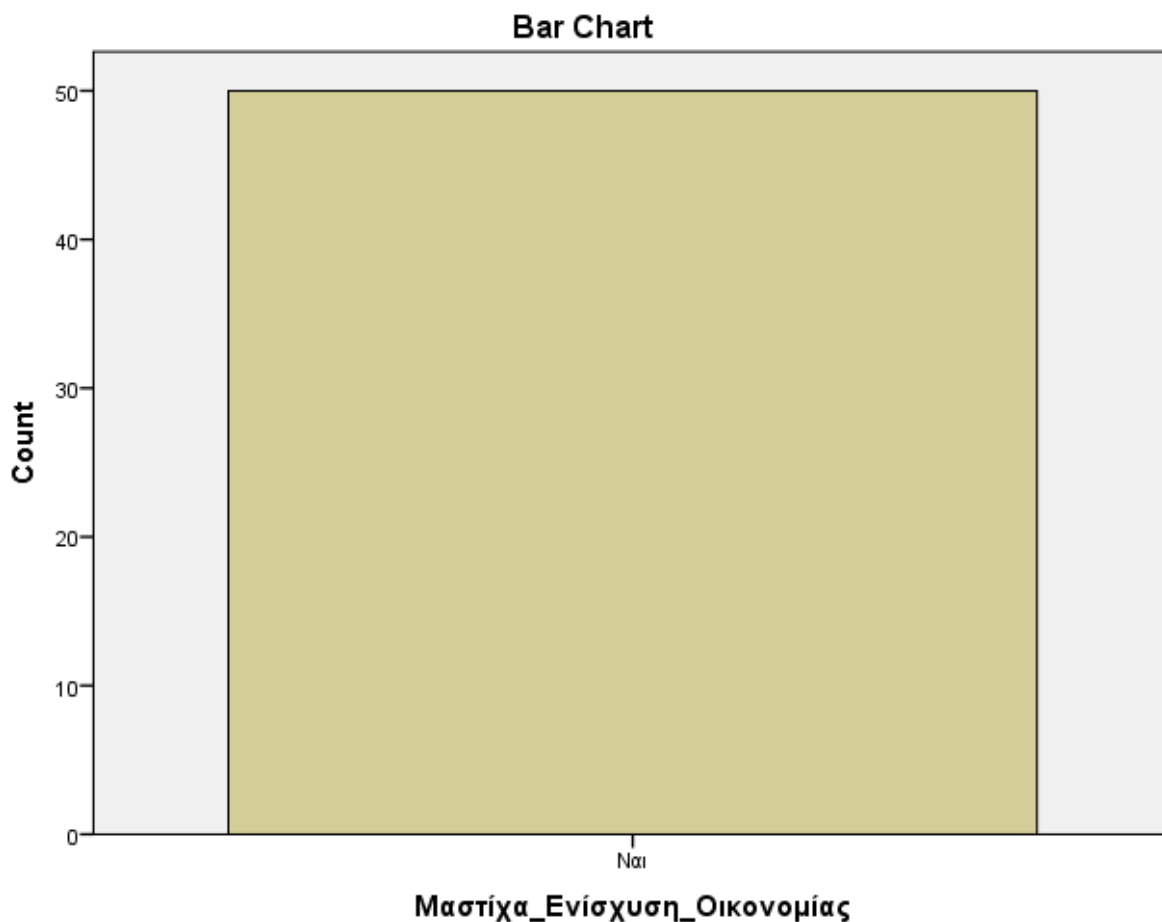
Οι πίνακες παραπάνω περιλαμβάνουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες ήταν άνδρες με ελάχιστη διαφορά αριθμητική από τις γυναίκες. Όπως φαίνεται και από τις συχνότητες, επιβεβαιώνεται αυτό το οποίο προαναφέρθηκε αναφορικά με το ότι το δείγμα επιλέχθηκε τυχαία και δεν υπήρξε κανένας περιορισμός. Οι συμμετέχοντες ανήκουν σε όλες τις ηλικιακές ομάδες αλλά και σε όλες τις κατηγορίες των επαγγελμάτων. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως η πλειονότητα τους είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, χωρίς όμως να καθίσταται σαφές εάν είναι αγρότες κάποιοι από αυτούς.

6. Ανάλυση Συσχετίσεων

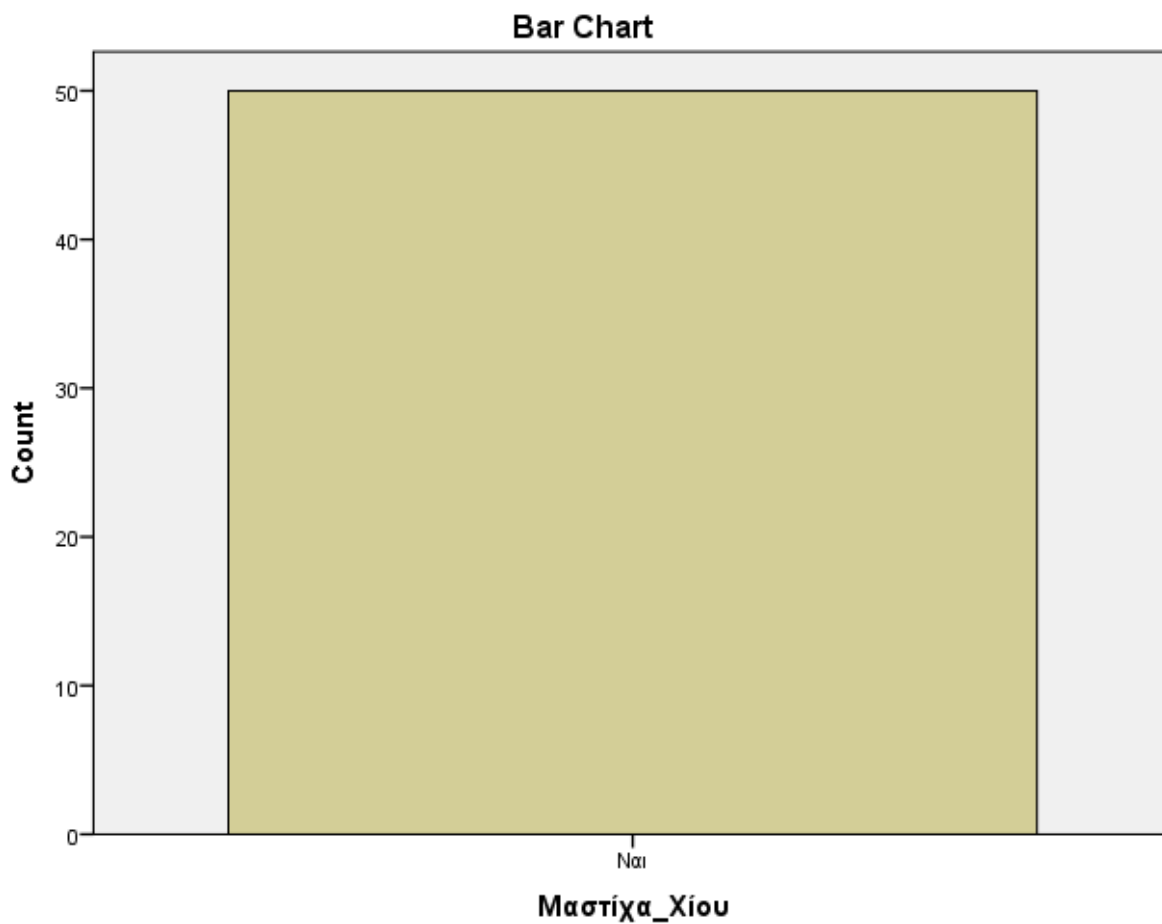
Τα γραφήματα που παρατίθενται παρακάτω αφορούν συσχετίσεις ερωτήσεων του ερωτηματολογίου οι οποίες αναδεικνύουν τον καθοριστικό ρόλο που παίζει η μαστίχα για το νησί της Χίου.

Η γνώση των βιολογικών προϊόντων αποδείχθηκε πως σχετίζεται με την εμπειρία από την κατανάλωσή τους, μιας και το υψηλότερο ποσοστό είναι αυτών που την θεώρησαν ως ικανοποιητική.

Απόλυτη συσχέτιση φαίνεται πως εντοπίζεται και στις ερωτήσεις αναφορικά με τον ρόλο που παίζει η μαστίχα στην ενίσχυση της οικονομίας και στην συγκράτηση του πληθυσμού. Αυτό, βέβαια, είναι εύλογο μιας και όπως φάνηκε και από τους πίνακες των συχνοτήτων παραπάνω, ο ρόλος της μαστίχας για τους συμμετέχοντες είναι πολύ σημαντικός και η καλλιέργειά της ενισχύει την τοπική οικονομία.

Η τελευταία συσχέτιση αφορούσε στο αν όσοι έχουν δοκιμάσει μαστίχα Χίου γνωρίζουν και τις θεραπευτικές και ευεργετικές της ιδιότητες. Όπως, άλλωστε, αποτυπώνεται όλοι όσοι κατανάλωσαν μαστίχα Χίου γνώριζαν τις ιδιότητές της.

Συμπεράσματα

Η έννοια της διατήρησης πόρων για τις μελλοντικές γενιές είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά που διακρίνουν την πολιτική της βιώσιμης ανάπτυξης από την παραδοσιακή περιβαλλοντική πολιτική, η οποία επιδιώκει επίσης να εσωτερικεύσει τις εξωτερικές επιπτώσεις της περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

Στην παρούσα εργασία βασικός στόχος ήταν να διερευνηθεί ο ρόλος των βιολογικών και ποιοτικών προϊόντων της μαστίχας στις πολιτικές της βιώσιμης ανάπτυξης στο νησί της Χίου. Επίσης, μέσω της έρευνας ανιχνεύεται το εμπορικό πλεονέκτημα της καλλιέργειας μαστίχας αλλά και η συμβολή της στο αγροτικό εισόδημα και την ενίσχυση της αγροτικής οικονομίας του νησιού. Τέλος, ερευνήθηκε και η συμβολή των βιολογικών προϊόντων στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και στην συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στο νησί.

Για την ολοκλήρωση των παραπάνω στόχων αναλύθηκαν οι έννοιες της βιωσιμότητας και της αειφορίας, της νησιωτικότητας καθώς και τα θεσμικά πλαίσια και οι κοινοτικοί κανόνες που τα προστατεύουν. Η καλλιέργεια της μαστίχας στο νησί της Χίου θεωρήθηκε η ιδανική μελέτη περίπτωσης ώστε να αποτυπωθούν με τον πλέον δόκιμο και κατάλληλο τρόπο έννοιες όπως η βιολογική γεωργία και τα βιολογικά προϊόντα, η αειφόρος ανάπτυξη αλλά και τα χαρακτηριστικά της νησιωτικότητας σε συνάρτηση με τον πρωτογενή τομέα.

Τα αποτελέσματα τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο αποτύπωσαν την άρρηκτη σχέση που υπάρχει στις παραπάνω έννοιες και απέδειξαν τη σημασία και τον ρόλο που επιτελεί ένα βιολογικό προϊόν με προστατευόμενη ονομασία προέλευσης, όπως είναι η μαστίχα της Χίου, τόσο στην οικονομία του τόπου όσο και σε συνιστώσες που σχετίζονται με την ανθρώπινη υγεία.

Βιβλιογραφία

Αραβαντινός, Α. (1998). *Πολυεδομικός σχεδιασμός για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Αθήνα: Συμμετρία, σελ. 21-22

Γεωργόπουλος, Α. (1998). *Γη. Ένας μικρός κι εύθραυστος πλανήτης*, Αθήνα: Gutenberg, σελ. 39-48

Κοσμάκη, Π. (1999). *Περιβαλλοντικοί παράγοντες και σχεδιασμός των χρήσεων γης και όρων δόμησης, Σχεδιασμός πόλεων και περιβαλλοντικές επιπτώσεις*, Τόμος Α, ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 118-119

Παρασκευόπουλος, Σ., Κορφιάτης Κ. (2013). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση : Θεωρίες και Μέθοδοι*, Θεσσαλονίκη, σελ. 56-28

Alston, J. (2010). *The Benefits from Agricultural Research and Development, Innovation, and Productivity Growth*, OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, No. 31

Anand, S., Sen, K.A. (1996). *Sustainable Human Development: Concepts and Priorities*, United Nations Development Programme, Office of Development Studies Discussion Paper Series, σελ. 23-24

Beckerman, W. (1994). Sustainable Development: Is it a Useful Concept?, *Environmental Values*, 3, 191-209.

Beckerman, W. (1995). How Would You Like Your “Sustainability”, Sir? Weak or Strong? A Reply to My Critics, *Environmental Values*, 4, 169-179.

Bello, W., Baviera, M. (2010). Capitalist Agriculture, the Food Price Crisis and Peasant Resistance. Pp. 62–75 in *Food Sovereignty: Reconnecting Food, Nature and Community*, ed. Hannah Wittman, Annette Aurelie Desmarais, and Nettie Wiebe. Halifax: Fernwood.

Borras, Jr., Saturnino, M. (2008). La Vía Campesina and its Global Campaign for Agrarian Reform. *Journal of Agrarian Change*, 8, no. 2/3: 258-289.

Boyer, J. (2010). Food Security, Food Sovereignty, and Local Challenges for Transnational Agrarian Movements: The Honduras Case. *Journal of Peasant Studies*, 37 (2): 319–351

Brodhag, C., Taliere, S. (2006). Sustainable development strategies: Tools for policy coherence. *Natural Resources Forum*, 136-145

Brookfield, H.C. (1990). An approach to islands. In: *Sustainable Development and Environmental Management of Small Islands*. W. Beller, P. d’Ayala, and P. Hein (eds.), UNESCO, Paris, pp. 23–33.

Cerin, P. (2006). Bringing economic opportunity into line with environmental influence: A Discussion on the Coase theorem and the Porter and van der Linde hypothesis. *Ecological Economics*, 209-225

Chambers, R. (1992). Sustainable Livelihoods: The Poor’s Reconciliation of Environment and Development, Chapter 7 in Paul Ekins and Manfred MaxNeef eds., *Real-Life Economics: Understanding Wealth Creation*, New York: Routledge, σελ. 78-79

Ciriacy-Wantrup, S.V. (1952). *Resource Conservation*, Berkeley: University of California Press, σελ. 80-83

Cline, W.R. (1992). *The Economics of Global Warming*, Washington DC: Institute for International Economics, σελ. 32-36

Common, M. (1996). Beckerman and his Critics on Strong and Weak Sustainability: Confusing Concepts and Conditions, *Environmental Values*, 5, 83-88

Common, M., Perrings, C. (1992). Towards an Ecological Economics of Sustainability, *Ecological Economics*, 6, 7-34.

Cornish, P.S., Stewart, T.E.B. (2002). Certification – case studies with Australian market gardeners. In: Thompson, R. (ed.) *Cultivating Communities*. Proceedings of the 14th IFOAM Organic World Congress. Victoria, Canada, 21 to 28 August 2002. Canadian Organic Growers, Ottawa. p. 222.

Daly, H.E. (1991). *Steady State Economics*, 2nd ed., Washington, D.C.: Island Press, σελ. 112

Daly, H.E. (1994). Operationalizing Sustainable Development by Investing in Natural Capital, in AnnMari Jansson et al. eds., *Investing in Natural Capital: The Ecological Economics Approach to Sustainability*, Washington, D.C.: Island Press, σελ. 98

Daly, H.E. (1995). On Wilfred Beckerman's Critique of Sustainable Development, *Environmental Values*, 4, 49-55.

Dernbach, J. C. (1998). Sustainable development as a framework for national governance. *Case Western Reserve Law Review*, 1-103.

Dernbach, J. C. (2003). Achieving sustainable development: The Centrality and multiple facets of integrated decision making. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 247-285.

El Serafy, S. (1993). The Environment as Capital, in Ernst Lutz ed., *Toward Improved Accounting for the Environment: An UNSTAT-World Bank Symposium*, Washington, D.C: The World Bank, σελ. 356-360

El Serafy, S. (1996). In Defence of Weak Sustainability: A Response to Beckerman, *Environmental Values*, 5, 75-81.

El Serafy, S. (1997). Green Accounting and Economic Policy, *Ecological Economics*, 21, 217-229.

Fan, S., Zhang, X. (2008). Public expenditure, growth and poverty reduction in rural Uganda, *African Development Review*, Vol. 20, No. 3, 1-14

Fan, S., Yu, B., Saurkar, A. (2008). Public spending in developing countries: Trends, determination and impact, In: Fan, S. (editor) *Public expenditures, growth and poverty*. Baltimore: John Hopkins University Press, σελ. 32-36

FAO (2012a), State of Food and Agriculture: Investment in Agricultural for Food Security

Fuglie, K.O. (2012). Productivity Growth and Technology Capital in the Global Agricultural Economy, in Fuglie, K.O., S.L. Wang, and V.E. Ball eds (2012), *Productivity Growth in Agriculture: An International Perspective*, Oxforshire, UK: CAB International, σελ. 58-59

Gorman, M.L. (1979). *Island Ecology*. Chapman and Hall, London, σελ. 20-26

Gowdy, J., O'Hara, S. (1997). Weak Sustainability and Viable Technologies, *Ecological Economics*, 22, 239-247.

Granger, O.E. (1993). Geography of small tropical islands: implications for sustainable development in a changing world. In: *Small Islands: marine science and sustainable development*, G.A. Maul (ed.). Coastal and Marine Studies. American Geophysical Union, Washington D.C., pp. 157–187

Guthman, J. (2004). *Agrarian Dreams: The Paradox of Organic Farming in California*. Berkeley: University of California Pres, σελ. 32-34

Hartwick, J.M. (1977). Intergenerational Equity and the Investing of Rents from Exhaustible Resources, *American Economic Review*, 66, 972-974.

Haq, Mahbub ul (1995). *Reflections on Human Development*, New York: Oxford University Press, σελ. 45

Hess, A.L. (1990). Overview: Sustainable Development and Environmental Management of Small Islands. In: *Sustainable Development and Environmental Management of Small Islands*, W.B.P. D'Ayala and P. Hein (eds.), UNESCO, Paris, pp. 3–14

Holling, C.S. (1973). Resilience and Stability of Ecological Systems, *Annual Review of Ecological Systems*, 4,1-24.

Holling, C.S. (1986). The Resilience of Terrestrial Ecosystems: Local Surprise and Global Change, in W.C. Clark and R.E. Munn eds., *Sustainable Development of the Biosphere*, Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, σελ. 98-101

Holling, C.S. (1994). An Ecologist View of the Malthusian Conflict, in Kerstin Lindahl-Kiessling and Hans Landberg eds., *Population, Economic Development, and the Environment*, New York and Oxford: Oxford University Press, σελ. 136-141

Holt-Giménez, E., Shattuck, A. (2010). Agrofuels and Food Sovereignty: Another Agrarian Transition. Pp 76–90 in *Food Sovereignty: Reconnecting Food, Nature and Community*, ed. Hannah Wittman, Annette Aurelie Desmarais, and Nettie Wiebe. Halifax: Fernwood, σελ. 56-61

Howarth, R.B., Norgaard, R.B. (1993). Intergenerational Transfers and the Social Discount Rate, *Environmental and Resource Economics*, 3, 337-58.

Leatherman, S.P. (1997). Beach ratings: a methodological approach. *Journal of Coastal Research*, 13, 1050–1063.

Lillis, K.M. (1993). *Policy, Planning and Management of Education in Small States*. UNESCO, Paris, σελ. 98-111

Lipton, M. (1997). Accelerated Resource Degradation by Agriculture in Developing Countries? The Role of Population Change and Responses to It, in Stephen A. Vosti and Thomas Reardon eds., *Sustainability, Growth and Poverty Alleviation: A Policy and Agroecological Perspective*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, σελ. 136

McMichael, P. (2009a). A Food Regime Analysis of the 'World Food Crisis. *Agriculture and Human Values*, 26 (4): 281–295.

McMichael, P. (2010). Agrofuels in the Food Regime. *Journal of Peasant Studies*, 37 (4): 609–629.

Maul, G.A. (1993). Ocean science in relation to sustainable economic development and coastal area management of small islands. In: *Small Islands: Marine Science and Sustainable Development*, G.A. Maul (ed.), American Geophysical Union, Washington, D.C., pp. 1–17

Nellemann, C., MacDevette, M., Manders, T., Eickhout, B., Svihus, B., Prins, A. and Kaltenborn, B. (eds) (2009). *The Environmental Food Crisis. The environment's role in averting future food crises*. A UNEP rapid response assessment. Arendal, UNDP, σελ. 56-65

Norse, D., Tschirley, J. (2003). Agriculture and the environment: changing pressures, solutions and trade-offs. In: Bruinsma, J. (ed.) *World Agriculture: Towards 2015/2030. An FAO Perspective*. Earthscan Publications and Food and Agriculture Organization of the United Nations, London. pp. 331–356.

OECD (2012a). *Starting Strong III – A Quality Toolbox for ECE and Care*, OECD Publishing, Paris.

OECD (2012b). *Education at a Glance 2012: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris.

Pearce, M., Warford, R. (1993). *World Without End: Economics, Environment, and Sustainable Development*, New York and Oxford: Oxford University Press, σελ. 32-36

Reed, D. (1997), *Structural Adjustment, the Environment and Sustainable Development*, London: Earthscan Publications, σελ. 58

Rivera-Ferre, Marta. (2009). Can Export-Oriented Aquaculture in Developing Countries be Sustainable and Promote Sustainable Development? The Shrimp Case. *Journal of Agricultural & Environmental Ethics*, 22 (4): 301–321

Rosenzweig, M.L. (1995). *Species Diversity in Space and Time*. Cambridge University Press, Cambridge, σελ. 112

Rosset, P. (2006). *Food Is Different: Why We Must Get The WTO Out of Agriculture*. London: Zed, σελ. 99-103

Rosset, P. (2009a). Agrofuels, Food Sovereignty, and the Contemporary Food Crisis. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 29 (3): 189–193.

Scherr, Sara J. (1997). People and Environment: What is the Relationship between Exploitation of Natural Resources and Population Growth in the South?, *Forum for Development Studies*, (1), 33-58.

Sen, A. (2000). *Development as Freedom*, New York: Alfred A. Knopf, σελ. 56-59

Shawki, N. (2014). New Rights Advocacy and the Human Rights of Peasants: La Via Campesina and the Evolution of New Human Rights Norms". *Journal of Human Rights Practice*. 6 (2): 311

Smeltzer, S. (2009). A Malaysia-United States Free Trade Agreement: Malaysian Media and Domestic Resistance. *Asia Pacific Viewpoint*, 50 (1): 13–23

Solow, R.M. (1986). On the Intertemporal Allocation of Natural Resources, *Scandinavian Journal of Economics*, 88, 141-149.

Srinivasan, T.N. (1986). The costs and benefits of being a small, remote, island, landlocked, or ministate economy. *World Bank Research Observer*, 1, 205–218

Steward, C. (2007). From Colonization to ‘environmental soy’: A Case Study of Environmental and Socio-Economic Valuation in the Amazon Soy Frontier. *Agriculture and Human Values*, 24 (1): 107–122

Stoddart, H. (2011). *A Pocket guide to sustainable development governance*. Stakeholder Forum

Toman, M.A. (1992). The Difficulty in Defining Sustainability, *Resources*, 106, 3-6.

Trewavas, A. (2004). A critical assessment of organic farming-and-food assertions with particular respect to the UK and potential environmental benefits of no-till agriculture. *Crop Protection*, 23; 757–781

United Nations Conference on the Human Environment. (1992). Rio Declaration on Environment and Development. Rio de Janeiro, Brazil: United Nations

United Nations Environmental Programme (2002), Global Environmental Outlook 3: Past, Present and Future Perspectives, London: Earthscan Publications, 2002.

United Nations General Assembly. (1987). Report of the world commission on environment and development: Our common future. Oslo, Norway: United Nations General Assembly, Development and International Co-operation: Environment.

Vicente, L. (1999). Evolutionary strategies on insular environments. *Natura Croatica*, 8(3), 301–323.

WANTFA 2004. WANTFA. New Frontiers in Agriculture. Western Australian No-Tillage Farmers Association (WANTFA), Subiaco.

<http://www.fao.org/docrep/018/i3300e/i3300e.pdf>

<http://www.oecd.org/about/>

[\[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51999DC0022:EL:HTML\]\(http://lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51999DC0022:EL:HTML\)](http://eur-</p></div><div data-bbox=)

http://ec.europa.eu/agriculture/eip/pdf/com2012-79_el.pdf

<http://www.fao.org/3/a-i6583e.pdf>

http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/environment/l28013_en.htm

[\[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:372:0019:0031:EL:PDF\]\(http://lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:372:0019:0031:EL:PDF\)](http://eur-</p></div><div data-bbox=)

http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/environment/l60039_en.htm

http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/l28076_el.htm

http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/ev0029_el.htm

http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/eu-legislation/historical-background/index_en.htm

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004DC0415:EL:HTML>

http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/food/f86000_el.htm

<http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/2012-02-02-07-52-07>

http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/food/ag0002_el.htm

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:343:0001:0029:el:PDF>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0888:FIN:el:PDF>

http://ec.europa.eu/agriculture/envir/links/index_en.htm

http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/pdf/tapintoit_el.pdf

<https://dfat.gov.au/about-us/publications/Documents/fao-assessment.pdf>

http://www.minagric.gr/images/stories/docs/agrotis/XOROTAJIA/odhgia_91.pdf

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l28181&from=EN>

http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/eu-legislation/historical-background/index_en.htm

http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/eu-legislation/brief-overview/index_en.htm

http://www.chiosnet.gr/tourism/default_gr.htm

<http://www.statistics.gr/>

https://ec.europa.eu/europeaid/sectors/food-and-agriculture/sustainable-agriculture-and-rural-development/land_en

http://www.eu-natur.de/attach/410/EU-Offentliche_Guter.pdf

https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/external-studies/2009/public-goods/summary_en_fr.pdf

http://www.minagric.gr/images/stories/docs/agrotis/POP-PGE/kan1151_2012_poppge.pdf

<http://www.bio-hellas.gr/LinkClick.aspx?fileticket=HX%2f3%2famU7Cc%3d&tabid=93>

http://www.ifoam-eu.org/sites/default/files/page/files/ifoameu_reg_organic_regulation_dossier_2009_el.pdf

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l28181&from=EN>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Al28101>

Οδηγία 2000/60/EK

Οδηγία 98/95 / EK

Οδηγία 70/457 / EOK

Οδηγία 70/458 / EOK

Οδηγία 92/43/EOK

Κανονισμός αριθ. 1804/1999/ΕΚ

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 834/2007

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 882/2004

Καν(ΕΕ) 1151/2012